

Unaprjeđenje suradnje između roditelja i škole u Republici Hrvatskoj

Marković, Marijana

Postgraduate specialist thesis / Završni specijalistički

2024

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Zadar / Sveučilište u Zadru**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:162:093022>

Rights / Prava: [In copyright](#) / [Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2025-02-02**



Sveučilište u Zadru
Universitas Studiorum
Jadertina | 1396 | 2002 |

Repository / Repozitorij:

[University of Zadar Institutional Repository](#)



zir.nsk.hr



DIGITALNI AKADEMSKI ARHIVI I REPOZITORIJI

SVEUČILIŠTE U ZADRU

CENTAR STJEPAN MATIČEVIĆ

POSLIJEDIPLOMSKI SPECIJALISTIČKI STUDIJ

„VOĐENJE I UPRAVLJANJE ODGOJNO-OBRAZOVNOM USTANOVOM“

Marijana Marković

**UNAPRJEĐENJE SURADNJE IZMEĐU RODITELJA I ŠKOLE
U REPUBLICI HRVATSKOJ
IMPROVING COOPERATION BETWEEN PARENTS AND
SCHOOLS IN THE REPUBLIC OF CROATIA**

Završni specijalistički rad

Zadar, 2023.

SVEUČILIŠTE U ZADRU
CENTAR STJEPAN MATIČEVIĆ
POSLIJEDIPLOMSKI SPECIJALISTIČKI STUDIJ
VOĐENJE I UPRAVLJANJE ODGOJNO-OBRAZOVNOM USTANOVOM

Marijana Marković

**UNAPRJEĐENJE SURADNJE IZMEĐU RODITELJA I ŠKOLE
U REPUBLICI HRVATSKOJ**

Završni specijalistički rad

Mentor: Izv. prof. dr. sc. Tomislav Klarin

Zadar, 2023.



Izjava o akademskoj čestitosti

Ja, **Marijana Marković**, ovime izjavljujem da je moj **završni specijalistički** rad pod naslovom **Unaprjeđenje suradnje između roditelja i škole u Republici Hrvatskoj** rezultat mojega vlastitog rada, da se temelji na mojim istraživanjima te da se oslanja na izvore i radove navedene u bilješkama i popisu literature. Ni jedan dio mojega rada nije napisan na nedopušten način, odnosno nije prepisan iz necitiranih radova i ne krši bilo čija autorska prava.

Izjavljujem da ni jedan dio ovoga rada nije iskorišten u kojem drugom radu pri bilo kojoj drugoj visokoškolskoj, znanstvenoj, obrazovnoj ili inoj ustanovi.

Sadržaj mojega rada u potpunosti odgovara sadržaju obranjenoga i nakon obrane uređenoga rada.

Zadar, 1. prosinca 2023.

Lektorirala: Antonija Bajić Hajdić

SAŽETAK:

U ovom radu prikazan je povijesni razvoj javnog školstva, njegov ustroj, kurikularna reforma i razvoj školstva u suvremenom okruženju u Republici Hrvatskoj. U njemu su također prikazani oblici suradnje između roditelja i škole, važnost partnerstva između obitelji, škole i lokalne zajednice te utjecaj pojedinih dionika odgojno-obrazovnog procesa na suradnju. U radu se ističe razlika između suradnje i partnerstva obitelji i škole. Provedenim empirijskim istraživanjem pomoću polustrukturiranog anketnog upitnika ispitani su stavovi različitih skupina dionika odgojno-obrazovnog procesa o trenutnoj suradnji između roditelja i škole, njihovu zadovoljstvu suradnjom i stavovi o mogućnostima njezina unapređenja. Istraživanje je pokazalo kako postoji statistički značajna razlika u stavovima o trenutnoj suradnji između roditelja i škole, u zadovoljstvu trenutnom suradnjom i u stavovima o mogućnostima njezina unaprjeđenja s obzirom na skupinu dionika kojoj ispitanici pripadaju. Isto tako, istraživanje je potvrdilo ključnu ulogu ravnatelja u unaprjeđenju suradnje između roditelja, škole i lokalne zajednice te pokazalo da su oni svjesni svoje ključne uloge. Iako je s temom suradnje između roditelja i škole upoznat jako mali broj ljudi odnosno samo oni koji se njome bave, istraživanje je pokazalo znatan napredak u pojedinim elementima suradnje u odnosu na prijašnja istraživanja. S obzirom na dobivene rezultate istraživanja, izneseni su prijedlozi za unaprjeđenje suradnje između roditelja i škole u RH. Znanstveni doprinos istraživanja je u poticanju ravnatelja i ostalih dionika odgojno-obrazovnog procesa na posvećivanje navedenoj temi koja je ključna za unaprjeđenje školstva u RH te motiviranju znanstvenika i stručnjaka na daljnja istraživanja o zadanoj temi.

Ključne riječi: dionici odgojno-obrazovnog procesa, suradnja, partnerstvo, obitelj, škola, lokalna zajednica

SUMMARY:

This thesis shows the historical development of public education, its structure, curriculum reform and the development of education in the modern environment in the Republic of Croatia. It also presents the forms of collaboration between parents and the school, the importance of partnership between the family, the school, and the local community, and the influence of individual participants in the educational process on their collaboration. The thesis highlights the difference between collaboration and partnership between the family and the school.

The empirical survey that has been carried out among different groups of participants in the educational process using a semi-structured questionnaire has examined their views on the current collaboration between parents and the school, their satisfaction with the collaboration and their attitudes towards the possibilities of its improvement.

The survey has shown that there is a statistically significant difference in the views on the current collaboration between parents and the school, in the satisfaction with the current collaboration, and in the attitudes towards the possibilities of its improvement regarding the group of participants to which the respondents belong.

Furthermore, the research has confirmed the key role of principals in improving collaboration between parents, the school, and the local community. It has also shown that they are aware of their key role.

Even though a small number of people are familiar with the topic of collaboration between parents and the school, that is, only those who are engaged in it, the survey has shown significant progress in certain elements of collaboration compared to previous research.

Considering the results of the survey, suggestions have been made to improve the collaboration between parents and schools in the Republic of Croatia.

The scientific contribution of the research is in encouraging principals and other participants in the educational process to engage in the above-mentioned topic, which is crucial for the improvement of education in the Republic of Croatia, as well as motivating scientists and experts to carry out further research on the given topic.

Keywords: participants in the educational process, collaboration, partnership, family, school, local community

ZAHVALA

Zahvaljujem svom mentoru doc. dr. sc. Tomislavu Klarinu na pomoći i stručnim savjetima u svakom trenutku kad sam ih trebala.

Isto tako, zahvaljujem svojoj prijateljici Jeleni Lončar i njenoj obitelji na moralnoj i svakoj drugoj podršci u svakom trenutku kako studiranja tako i pisanja završnog specijalističkog rada.

Zahvaljujem članovima šire obitelji, a ponajprije svom ocu Ivanu i nećakinji Petri koji su jedini razumjeli svrhu cijelog ovog procesa.

Zahvaljujem svojim kolegicama sa studija na ugodnim druženjima i korisnim savjetima kad god sam ih trebala.

Na kraju, zahvaljujem svom životnom partneru Hrvoju i našim ljubimcima na podršci, ljubavi i razumijevanju koji su neprocjenjivi.

Ovaj rad posvećen je i inspiriran Osnovnom školom „Mljet“ čiji sam bila učenik, a potom dugogodišnji djelatnik.

SADRŽAJ:

1. UVOD	1
1.1. Problem i predmet istraživanja	1
1.2. Ciljevi istraživanja	3
1.3. Hipoteze istraživanja	4
1.4. Znanstvene metode korištene u radu	4
1.5. Struktura rada	5
2. OBILJEŽJA JAVNOG ŠKOLSTVA U REPUBLICI HRVATSKOJ	7
2.1. Povijesni razvoj javnog školstva u Republici Hrvatskoj	7
2.2. Ustroj školstva u Republici Hrvatskoj	12
2.3. Kurikularna reforma školstva u Republici Hrvatskoj	15
2.4. Razvoj školstva Republike Hrvatske u suvremenom okruženju	17
3. SURADNJA RODITELJA I ŠKOLE	25
3.1. Oblici suradnje između obitelji i škole	30
3.2. Oblici komunikacije između roditelja i škole	31
3.3. Važnost partnerstva između škole, obitelji i lokalne zajednice	34
3.4. Važnost školskog vodstva za suradnju obitelji i škole	36
3.5. Uloga učitelja u suradnji obitelji i škole	37
3.6. Uloga pedagoga i psihologa u suradnji obitelji i škole	39
3.7. Važnost uključivanja roditelja za uspjeh učenika i prepreke koje se javljaju	41
3.8. Pripremljenost učitelja i školskog osoblja za partnerstvo s roditeljima i lokalnom zajednicom	44
3.9. Primjeri dobre prakse kako implementirati partnerstvo između obitelji i škole	46
3.10. Suradnja između obitelji i škole u Republici Hrvatskoj	48
4. PRIMARNO EMPIRIJSKO ISTRAŽIVANJE	52
4.1. Metodologija istraživanja	52
4.2. Rezultati istraživanja	53

4.3. Testiranje hipoteza	67
4.4. Ograničenja istraživanja	82
4.5. Prijedlozi za daljnja istraživanja	83
5. PRIJEDLOZI ZA UNAPRJEĐENJE SURADNJE IZMEĐU RODITELJA I ŠKOLE U REPUBLICI HRVATSKOJ	85
6. ZAKLJUČAK	96
LITERATURA	98
POPIS TABLICA I GRAFIKONA	104
PRILOG	105
ŽIVOTOPIS	109

1. UVOD

Uloga roditelja u odgojno-obrazovnom sustavu ima iznimnu važnost, jer oni najviše utječu na djetetov stav prema učenju. Oni su posrednici između učenika i škole. Kada se roditelji uključe u život škole, tada škola postaje ljepše mjesto za odrastanje i učenje (Perras, 2010). Odgojno-obrazovni rad djelatnost je na koju se najčešće reflektiraju društvene promjene, pa se od odgojno-obrazovnih radnika očekuje cjeloživotno učenje, stjecanje novih kompetencija kako onih vezanih za struku tako i onih vezanih za svoje učenike, a sve češće i njihove roditelje. Od suvremenog odgojno-obrazovnog radnika očekuje se da primjereno i pravovremeno odgovara na sve zahtjevnije potrebe suvremenih obitelji. Odgojiti i obrazovati dijete u suvremenom svijetu nije nimalo lako. Tako zahtjevnu zadaću odgojno-obrazovni radnici dijele s roditeljima, s istim ciljem koji podrazumijeva njihovo partnerstvo, kvalitetne odnose i suradnju, a sve u svrhu optimalnog sveukupnog razvoja djeteta. Preduvjeti za kvalitetnu suradnju ispunjenu razumijevanjem, uvažavanjem i poštovanjem između odgojno-obrazovnih djelatnika i roditelja je definiranje uloga i postavljanje jasnih ciljeva (Ljubetić & Zadro, 2009). Potrebno je uvidjeti da su učenička postignuća i uspjeh puno veći kada su roditelji u školi dobrodošli i cijenjeni kao ravnopravni partneri. Odgojno-obrazovni radnici i roditelji slažu se da je otvoren, pozitivan i podržavajući odnos između škole i obitelji, odnosno između roditelja i učitelja, poželjan. Takvi odnosi unapređuju uspjeh učenika, a pogotovo onih s problemima u učenju. Postavlja se pitanje što odgojno-obrazovni radnici mogu poduzeti kako bi unaprijedili odnose između roditelja i škole (Perras, 2010). Kako navodi Ljubetić (2014), „Biti partner nije nimalo lako, potrebno je uložiti mnogo želje, vremena,...i spremnosti na davanje, više nego primanje“ (Ljubetić, 2014). Rad analizira suradnju između roditelja i škole u Republici Hrvatskoj, čija će se problematika razložiti kroz sljedeće elemente.

1.1. Problem i predmet istraživanja

Važnost suradnje škole i obitelji u smislu zauzimanja aktivnije uloge roditelja u životu i radu škole počinje se isticati u drugoj polovici 20. stoljeća kao rezultat jačanja demokracije u pojedinim zemljama, povećanja obrazovne razine kod roditelja, znanstvenih spoznaja o važnoj ulozi obitelji u socijalizaciji djece te razočaranja roditelja u odgojno-obrazovni sustav. Prema tradicionalnom modelu odnosa obitelji i škole, uloga obitelji i škole u odgojno-obrazovnom djelovanju jasno su razgraničene. Prema tom modelu, obitelj ima isključivo odgojnu ulogu, dok je obrazovna komponenta prepuštena za taj posao posebno osposobljenim osobama, odnosno učiteljima. Mogućnost utjecaja roditelja na obrazovanje njihove djece prema ovom modelu iznimno je mala. Oni nemaju potrebu sudjelovati u životu i radu škole kao rezultat činjenice da

je budućnost djece unaprijed predodređena totalitarnim sustavom. Razvojem demokratskog društva dolazi do mogućnosti pozitivne ili negativne promjene društvenog i ekonomskog statusa pojedinca zahvaljujući obrazovanju. Rezultat navedenog veća je potreba roditelja za aktivnim uključivanjem u obrazovanje svoje djece. Nasuprot tradicionalnom modelu odnosa obitelji i škole sve više se teži partnerskom modelu odnosa roditelja i škole prema kojem su međusobno uvažavanje, razumijevanje i poštovanje između učitelja i roditelja temelj uspješne suradnje. Prema ovom modelu odgajatelji i roditelji su jednaki (jedni prema drugima odnose se kao istomišljenici dijeleći korisne informacije), aktivni (obje strane su aktivne u poticanju dječjeg razvoja kako na odgojnom tako i na obrazovnom području) i odgovorni (obje strane imaju prava i dužnosti proizašle iz istih). Prema partnerskom modelu odnosa između roditelja i škole, roditelji i škola razmjenjuju znanja i sposobnosti kojima svaka strana raspolaže, a koja se međusobno nadopunjuju, što je od iznimne važnosti za pristup pojedinom djetetu (Maleš, 1996). Andrewsov (2015) linearni pristup suradnje roditelja i škole uključuje suradnju na razini školskog davanja uputa roditeljima što trebaju raditi; ako roditelji slijede upute, suradnja se smatra uspješnom. Nasuprot linearnom pristupu suradnje postavlja se sistemski pristup prema kojem su sve strane u odgojno-obrazovnom procesu jednako uključene. Roditelji nisu podređeni, nego su ravnopravno uključeni u odgojnoobrazovni proces. Smatra se kako takvom suradnjom učitelji i roditelji međusobno uče jedni od drugih (Andrews, 2015). Prema autorici Zygmunt-Fillwalk (2011) što raniji i što angažiraniji odnosi obitelji i škole preduvjet su za buduću uspješnost djece. Pri tome postoji razlika između pojma suradnje obitelji i škole i partnerskog odnosa obitelji i škole. Pojam suradnje podrazumijeva hijerarhiju odnosa, pri čemu je škola na višem položaju, dok pojam partnerstva podrazumijeva da su u centru pažnje i obitelji i škole djetetova dobrobit, odnosno obje strane imaju iste interese i jednake su (Zygmunt-Fillwalk, 2011). S obzirom na to da su se u RH dogodile radikalne društveno-političke promjene, nameće se potreba prilagođavanja odnosa škole i roditelja potrebama novoga vremena. Kako u RH privatizacija škola nije razvijena u dovoljnoj mjeri, javlja se potreba za unutarnjim pluralizmom odgojno-obrazovnog sustava i kurikularnoj otvorenosti državne škole (Maleš, 1996). Promjene u društvu prouzrokovale su transformaciju povijesne uloge roditeljstva prvenstveno kao rezultat promjene na tržištu rada i zapošljavanja oba roditelja. Navedene promjene rezultirale su ispreplitanjem uloga roditelja i škole, stoga je potrebno unaprijediti odnosno promijeniti paradigmu njihove suradnje. U posljednja tri desetljeća važnost sudjelovanja roditelja u životu i radu škole posebno je prepoznata te je postala tema brojnih istraživanja. Zajednički cilj roditelja i škole cjelokupni je razvoj djetetove ličnosti. Pri tome se naglašava poticanje cjelokupnog pozitivnog razvoja putem pozitivnih međuljudskih

odnosa dionika odgojno-obrazovnog procesa (Brajša-Žganec, Lopižić & Penezić, 2014). Prema rezultatima istraživanja iz 2011. godine, roditelji u RH pretežno su tradicionalno usmjereni prema suradnji na relaciji roditelj – škola. Ipak, većina roditelja smatra kako bi se trebali pitati za mišljenje o pitanjima koja se tiču obrazovanja njihove djece i željeli bi sudjelovati u nastavi. Međutim, značajan broj roditelja smatra da je pozivanje na suradnju od strane škole bitna komponenta njihove suradnje, a škole to rijetko čine. Unatoč tome, prema mišljenju većine roditelja, tradicionalni odnos na relaciji roditelj – škola zastario je. Roditelji su postali svjesni važnosti partnerskog odnosa sa školom za najbolji interes svoje djece (Miljević-Rički, Pahić & Vizek Vidović, 2011). U našim područjima pitanje partnerstva obitelji i škole razumiju samo ljudi koji se tim pitanjima bave (Ljubetić, 2014). O suradnji roditelja i škole piše se u stranoj i domaćoj literaturi, međutim, u školama u RH suradnja na partnerskoj razini nije implementirana u školsku praksu (Brajša-Žganec, Lopižić & Penezić, 2014). Iz toga proizlazi da je pitanje kvalitete i učinkovitosti suradnje roditelja i škole u Republici Hrvatskoj još uvijek aktualno, stoga je **problem istraživanja** ovog rada nedovoljno spoznaja o mogućnostima i ograničenjima unapređenja suradnje između roditelja i škole u školama u Republici Hrvatskoj. Prema navedenom, postavlja se **predmet istraživanja**, a to je: istražiti i analizirati obilježja javnog školstva u Republici Hrvatskoj te u tom kontekstu oblike i obilježja suradnje između roditelja i škole. Osim toga, u predmetu istraživanja je istražiti i analizirati razinu i vrstu suradnje između roditelja i škole te zadovoljstvo suradnjom ciljanih skupina, odnosno skupina dionika koji sudjeluju u suradnji na relaciji roditelj – škola (roditelji, učitelji, stručni suradnici i ravnatelji) u Republici Hrvatskoj. U tu svrhu provedeno je primarno istraživanje kako bi se utvrdila ograničenja i mogućnosti unapređenja suradnje između roditelja i škole.

1.2. Ciljevi istraživanja

Prema navedenom, **ciljevi rada** su:

- utvrditi obilježja javnog školstva u Republici Hrvatskoj,
- utvrditi postojeće oblike i razine suradnje na relaciji roditelj – škola,
- utvrditi stavove roditelja i ostalih dionika odgojno-obrazovnog procesa o suradnji na relaciji roditelj – škola,
- predložiti mjere vezane uz unapređenje suradnje škole i roditelja u smislu težnje k partnerskom odnosu i sistemske perspektive odnosa roditelja i škole te njihovih pozitivnih učinaka na odgojne i obrazovne ishode učenika.

1.1. Hipoteze istraživanja

Hipoteze su pretpostavljeni odgovor na problem i služe za ostvarivanje ciljeva ovog rada te glase:

H1: Postoje razlike u stavovima o trenutnoj suradnji škole i roditelja s obzirom na skupinu dionika kojoj ispitanici pripadaju.

H2: Postoje razlike u zadovoljstvu trenutnom suradnjom škole i roditelja s obzirom na skupinu dionika kojoj ispitanici pripadaju.

H3: Postoje razlike u stavovima u mogućnostima unapređenja suradnje škole i roditelja s obzirom na skupinu dionika kojoj ispitanici pripadaju.

1.4. Znanstvene metode korištene u radu

U početnoj fazi istraživanja korištena je metoda deskripcije kojom se jednostavno opisuju ili očitavaju činjenice, procesi i predmeti u prirodi i društvu te njihova empirijska potvrđivanja odnosa i veza, ali bez znanstvenog tumačenja i objašnjavanja. Potom su se sekundarni podaci obradili metodom kompilacije kojom se preuzimaju tuđi rezultati znanstvenoistraživačkog rada, odnosno tuđa opažanja, stavovi, zaključci i spoznaje. Analizom dosadašnjih znanstvenih spoznaja iz područja rada i korištenjem znanstvene metodologije, kao što su povijesna metoda, metoda analize i sinteze, indukcije i dedukcije, deskripcije i komparacije i druge relevantne metode, prikupili su se i obradili sekundarni podaci o obilježjima javnog školstva u Republici Hrvatskoj, oblicima suradnje obitelji i škole te stavovima pojedinih dionika odgojno-obrazovnog procesa o njima. Navedeno je iskorišteno kao polazište za provođenje primarnog empirijskog istraživanja.

Primarni podaci prikupljeni su anonimnim polustrukturiranim anketnim upitnikom koji se proveo među roditeljima, učiteljima, stručnim suradnicima i ravnateljima osnovnih škola kako bi se dobili podaci o stajalištima svih dionika odgojno-obrazovnog procesa. Podaci su prikupljeni na razini Republike Hrvatske. Rezultati istraživanja prikazani su tablično i grafički radi bolje preglednosti i interpretacije. Budući da pitanje suradnje roditelja i škole u smislu partnerskog odnosa u školama u Republici Hrvatskoj nije osviješteno ni implementirano u školsku praksu, ispitanice su skupine ispitanika koje direktno sudjeluju u takvoj suradnji. Pomoću anketnog upitnika na ciljanim skupinama, utvrđeni su postojeći oblici i razina suradnje na razini roditelj – škola, stavovi roditelja i ostalih dionika odgojno-obrazovnog procesa o suradnji na relaciji roditelj – škola te su predložene mjere za unapređenje te suradnje u smislu težnje k

partnerskom odnosu i sistemskoj perspektivi odnosa roditelja i škole te njihovim pozitivnim učincima na odgojne i obrazovne ishode učenika. U empirijskom dijelu rada izloženi su i interpretirani rezultati istraživanja koje ima za cilj ispitati percepciju roditelja, učitelja, stručnih suradnika i ravnatelja o načinu i stupnju postojeće suradnje te različitost te percepcije ovisno o skupini ispitanika.

1.5.Struktura rada

Rad se sastoji od četiri poglavlja u kojima se obrađuje tema unapređenja suradnje roditelja i škole u Republici Hrvatskoj. U uvodnom dijelu rada postavljeni su problem i predmet istraživanja, ciljevi istraživanja, hipoteze istraživanja te znanstvene metode koje su korištene na kraju rada.

Drugo poglavlje, kao što i sam naslov kaže, odnosi se na obilježja javnog školstva u RH. Prvi dio odnosi se na povijesni razvoj javnog školstva još od doba Habsburške Monarhije pa sve do danas. Drugi dio poglavlja odnosi se na sam ustroj javnog školstva, a na kraju se razrađuju kurikularna reforma i razvoj školstva Republike Hrvatske u suvremenom okruženju.

U trećem poglavlju analiziraju se oblici suradnje između roditelja i škole te oblici komunikacije temeljem dosadašnjih rezultata istraživanja. Kroz podnaslove se obrađuje važnost pojedinih odgojno-obrazovnih djelatnika za navedeno, važnost suradnje na relaciji roditelj – škola – lokalna zajednica, važnost uključivanja roditelja u život i rad škole te prepreke koje se javljaju, pripremljenost učitelja i školskog osoblja za suradnju s roditeljima i lokalnom zajednicom, primjeri dobre prakse kako implementirati partnerstvo između obitelji i škole, i na kraju, razrađuje se tema suradnje obitelji i škole u RH.

U petom dijelu rada provedeno je empirijsko istraživanje, pri čemu je opisana metodologija istraživanja, prikazani su i interpretirani dobiveni rezultati te su navedena ograničenja istraživanja i preporuke za daljnja istraživanja.

Zadnje poglavlje, Prijedlozi za unapređenje suradnje između roditelja i škole, na temelju sekundarnih podataka i rezultata provedenog empirijskog istraživanja donosi prijedloge za unapređenje suradnje između roditelja i škole u RH.

U zaključnom dijelu rada izvode se zaključci o stavovima različitih skupina dionika o trenutnoj suradnji između roditelja i škole, zadovoljstvu suradnjom te mogućnostima njezina unapređenja, pri čemu je naglašeno kojim smjerom bi unapređenje suradnje trebalo ići s

obzirom na statistički značajnu razliku u stavovima ispitanika ovisno o tome kojoj skupini dionika pripadaju.

Na kraju rada pod naslovom Literatura navedena je literatura korištena u radu, popis tablica i grafikona nalazi se pod istoimenim naslovom, a Upitnik – suradnja roditelja i škole pod naslovom Prilog.

2. OBILJEŽJA JAVNOG ŠKOLSTVA U REPUBLICI HRVATSKOJ

U Republici Hrvatskoj djelatnost osnovnog i srednjeg obrazovanja obavlja se u javnim ustanovama. Osnovna škola obvezna je za sve učenike u Republici Hrvatskoj. Počinje upisom u prvi razred osnovne škole i traje u pravilu od šeste do petnaeste godine života. Temelj osnovnog školovanja je jednakost šansi u obrazovanju za sve učenike u skladu s njihovim sposobnostima. Osnovnom školom učenici stječu vještine za nastavak školovanja. Srednje škole dijele se na gimnazije, strukovne škole i umjetničke škole, i njima učenici stječu vještine za rad i nastavak obrazovanja (NN, 2021). Ministarstvo znanosti i obrazovanja je tijelo koje je nadležno za sustav odgoja i obrazovanja u RH. Ono je mjerodavno i provedbeno tijelo koje osigurava temeljne uvjete za održiv razvoj ljudskih potencijala u odgojno-obrazovnom sustavu. Ministarstvo pruža stručnu, materijalnu i financijsku potporu korisnicima sustava odgoja i obrazovanja. Vizija je Ministarstva uspostaviti održiv odgojno-obrazovni sustav te osigurati da bude dostupan svim dionicima, prohodan i usklađen s potrebama tržišta radana nacionalnoj i međunarodnoj razini. Ciljevi Ministarstva su: uspostaviti učinkovite mreže odgojno-obrazovnih ustanova i kvalifikacija u skladu s potrebama tržišta rada; razviti sustav kvalitete odgoja i obrazovanja na svim razinama odgoja i obrazovanja; promovirati privlačnost strukovnog obrazovanja i obrazovanja odraslih te poticati inkluzivno obrazovanje. Navedene ciljeve Ministarstvo postiže uz pomoć partnerskih dionika u sklopu kojih djeluju specijalizirane ustanove kao što su Agencija za odgoj i obrazovanje (AZOO), Agencija za Strukovno obrazovanje i obrazovanje odraslih (ASOO), Agencija za visoko obrazovanje (AZVO) te Nacionalni centar za vanjsko vrednovanje (NCVVO) (EU, 2019).

2.1. Povijesni razvoj javnog školstva u Republici Hrvatskoj

Pojava javnog školstva na prostoru Hrvatske datira još od doba Habsburške Monarhije kada je 1869. proglašen „Državni zakon o narodnim školama“ koji je omogućavao osnovno obrazovanje za svu djecu bez obzira na njihove vjerske, nacionalne, spolne i klasne razlike. Nakon donošenja Hrvatsko-ugarske nagodbe Hrvatska postiže autonomiju u zakonodavstvu i upravi na području bogoštovlja i nastave. 1874. g. ban Ivan Mažuranić donosi „Zakon ob ustroju pučkih školah i preparandijah“. Prema navedenom zakonu osnovne škole dijele se na opće i građanske škole. Javne i besplatne škole koje su barem djelomično financirane iz državnog ili općinskog proračuna bile su otvorene za svu djecu (Župan, n.d.). Za vrijeme Kraljevine Jugoslavije osnovano je Ministarstvo prosvjete s glavnim stručnim organizacijskim organom Prosvjetnim odborom zaduženim za pitanja i organizaciju obrazovanja. Na području tadašnje Hrvatske školama je upravljalo Povjereništvo za prosvjetu Zemaljske vlade. Škola je

bila državna ustanova, ali postojale su i privatne crkvene škole. Cilj vlasti bio je stvoriti jedinstvenu školu na razini države. 1919. g. počinje se izrađivati novi školski zakon (Munjiza, 2009). Nakon 1919. puno se govorilo o reformi učiteljskog obrazovanja i unapređenju školstva, međutim od 1921. do 1929. otvorilo se jako malo škola, što ukazuje na činjenicu da se nije vodilo dovoljno računa o unapređenju školstva. Jedinstven nastavni plan i program za područje Kraljevine donesen je tek 1926. g. Mali broj učitelja još je jedan pokazatelj da se nije posvećivalo dovoljno pažnje školstvu. Poslije Drugog svjetskog rata, nakon Ustavotvorne skupštine 1945. g. na kojoj je izglasana Federativna Narodna Republika Jugoslavija, 1946. g. izglasan je i Ustav. Odredbe Ustava Federativne Narodne Republike Jugoslavije sadržavaju i Ustav Narodne Republike Hrvatske (Franković, 1958). Donošenjem Ustava omogućena je izgradnja školstva. Nova vlast težila je smanjenju nepismenosti, produženju obaveznog obrazovanja i stvaranju jedinstvene škole. Završetkom Drugog svjetskog rata ustrojena je četverogodišnja škola i radila je po Planu i programu iz 1944. g. (Koletić et al., 1976). Nakon četverogodišnjih škola, donesena je odluka o sedmogodišnjim osnovnim školama. Četverogodišnje škole spajane su u sedmogodišnje. 1947./48. g. donesen je nastavni plan za niže gimnazije i sedmogodišnje škole, a 1948. donesen je Nastavni plan i program za više razrede sedmogodišnje škole. Kako je zanimanje za upis u sedmogodišnju školu raslo, uz pomoć nastavnika i naroda gradile su se nove školske zgrade. Broj učenika je rastao pa se pojavio problem broja učitelja. Zbog manjka učiteljskog kadra otvorilo se sedamnaest novih učiteljskih škola (Franković, 1958). Uslijed brzog poslijeratnog razvitka, 1949. g. donesen je prijedlog da sedmogodišnje obavezno školovanje prijeđe u osmogodišnje obavezno školovanje (Koletić et al., 1976). Definitivni prelazak na osmogodišnje školovanje događa se 1954./1955. g. U početku su zbog nedostatka stručnog kadra broja postojale dvije vrste osmogodišnje škole: narodna osmogodišnja škola i narodna osnovna osmogodišnja škola. Razlika je bila u tome što u narodnoj osnovnoj osmogodišnjoj školi nije bilo stručnog kadra. Rad na reformi školstva cijele tadašnje zemlje utjecao je na razvoj školstva u Hrvatskoj. Godine 1959. donesen je Zakon o osnovnoj školi prema kojem obavezno školovanje traje osam godina i obuhvaća generacije od šest do petnaest godina. Krajem pedesetih godina strukturirana je osmogodišnja osnovna škola koja se sastoji od četiri godine razredne nastave i četiri godine predmetne nastave čiji se model koristi i danas. Osamostaljenjem Hrvatske 1990. g. doneseni su novi nastavni planovi i programi i pisani su novi udžbenici i priručnici. Vraćaju se privatne i alternativne škole, a vjerske škole postaju javne i izjednačene su sa državnim školama (Munjiza, 2009). U prosincu 1990. g. Sabor Republike Hrvatske donosi Zakon o osnovnom školstvu prema kojem je tijelo nadležno za osnovno školstvo Ministarstvo prosvjete i kulture Republike Hrvatske (NN,

59/1990). 1991. g. kada stječe samostalnost, u Hrvatskoj su se događale značajne promjene te je omogućena sloboda u kreiranju sustava kvalitetnog odgoja i obrazovanja koji je pretpostavka za trajni, uspješni gospodarski i kulturni razvitak i kvalitetu života pojedinca i društva. Hrvatska je već tada orijentirana prema Europi i razvijenim zemljama svijeta, a ostvarivost takve orijentacije ovisi o odgojno-obrazovnom sustavu koji treba biti okrenut prema budućnosti, jer upravo znanjem i obrazovanjem stanovnika treba osigurati svoj nacionalni identitet prema Europi i svijetu. Svrha odgojno-obrazovnog sustava je da pridonosi osobnom razvoju svakog pojedinca, da ga osposobljava za kvalitetan život, da aktivno i odgovorno sudjeluje u zajedničkim vrijednostima života i stvaralaštva i da pridonosi napretku u svim područjima ljudskog djelovanja i stvaranja te omogućuje da svaki pojedinac uspije na najbolji mogući način. U skladu s navedenim, nužno je zamijeniti obrazovanje memoriranja činjenica obrazovanjem koje potiče stvaranje novih ideja, rješavanje problema, primjenu znanja i cjeloživotno učenje. Razvoj svih potencijala pojedinca ovisi o kvaliteti odnosa svih dionika odgojno-obrazovnog procesa, posebno o kvalitetnim odnosima između obitelji i škole u odgojnoj zajednici. Nekoliko pokušaja unapređenja odgojno-obrazovnog sustava od 1991. g. do 2000. g. nije uspjelo s obzirom na složenost i dugotrajnost koncepata i strategija promjena te stručnu, znanstvenu i praktičnu složenost posla (Flego et al., 2002). Osnovnoškolski i srednjoškolski odgojno-obrazovni sustavi su do sredine 2000-ih usmjereni na sadržaje koji su propisani nastavnim planovima i programima. Od početka 2000-ih pokušavale su se osmisliti promjene u svrhu osuvremenjivanja sustava u smislu da se usmjerenost sadržajima promijeni na usmjerenost na ishode učenja odnosno na razvoj kompetencija (Jokić et al., 2016). Vlada Republike Hrvatske izabrana 2000. g. izrađuje program rada od 2000. do 2004. g. prema kojem će se sredstva za odgoj i obrazovanje približavati standardima europskih zemalja. Suvremene nacionalne prosvjetne politike temelje se na dva koncepta razrađena u međunarodnim organizacijama koje se bave obrazovnim politikama (UNESCO, OECD, ILO, Vijeće Europe, Europska komisija), a to su koncept cjeloživotnog učenja i koncept društva koje uči. U razvijenim zemljama odgojno-obrazovni sustav obuhvaća obrazovanje mladih i odraslih, neformalno obrazovanje, te se sve više pozornosti poklanja samoobrazovanju i informalnom učenju. Promjene koje su bile predložene planirane su provoditi se postupno, ovisno o uvjetima zemlje uz eksperimentalnu provjeru i dodatnu stručnu potvrdu predloženih rješenja (Flego et al., 2002). Razdoblje formalnog obrazovanja se na svjetskoj razini sve više produžava, a nakon toga slijedi neformalno obrazovanje zbog praćenja razvoja struke ili ispunjavanja osobnih interesa. Zahtjevniji poslovi, kojih je sve više, traže stalno stručno usavršavanje i tako se rad i obrazovanje sve više povezuju. Iako tradicionalni školski sustav još uvijek zauzima najvažniju

ulogu u obrazovanju, brojne su obrazovne aktivnosti zauzele mjesto u neformalnom i informalnom obrazovanju, a u svrhu cjeloživotnog učenja. Nakon objavljivanja „Memoranduma o cjeloživotnom učenju“ od strane Europske komisije, u europskim prostorima razvija se ideja o cjeloživotnom obrazovanju. U novije vrijeme, u neformalnom obrazovanju sve veću ulogu ima internet zbog bogatstva informacija i obrazovnih sadržaja koji mogu doprinijeti formalnom obrazovanju. U Hrvatskoj se pod cjeloživotnim obrazovanjem većinom smatralo obrazovanje odraslih. Formalno obrazovanje je mjesto gdje se uče temeljna znanja i sposobnosti, ali najbitniji sadržaji koje mlada osoba mora usvojiti jesu oni koji je uvode u cjeloživotno učenje i pozitivan stav prema obrazovanju. Po završetku formalnog obrazovanja, učenici i studenti bi trebali biti osposobljeni za (samo)obrazovanje i (samo)učenje koje hrvatsko obrazovanje tek očekuje (Šoljan, 2007).

RH je od 2011. godine članica Programa za cjeloživotno učenje (LLP- Life Long Learning Programme), čije aktivnosti mogu biti centralizirane i decentralizirane. Za centralizirane aktivnosti odgovorna je Izvršna agencija za obrazovanje i audiovizualnu politiku i kulturu (EACEA) sa sjedištem u Bruxellesu. Za decentralizirane aktivnosti nadležna je Agencija za mobilnosti i programe Europske unije. LLP se sastoji od četiri sektorska potprograma, a to su: Comenius program za predškolsko i osnovnoškolsko obrazovanje; Erasmus za visokoškolsko obrazovanje; Leonardo da Vinci za strukovna obrazovanja; Gruntvig za obrazovanje odraslih. Comenius program edukacijski je projekt Europske unije koji se odnosi na obrazovanje u školama i dio je programa Erasmus+ 2014 – 2020 te ima za cilj pomoći mladim naraštajima i odgojno-obrazovnim radnicima shvatiti sve europske kulture, jezike i vrijednosti. Program se odnosi na sedam područja:

- probleme motivacije pri učenju te vještinama učiti kako učiti,
- vještinama učenja jezika, veće pismenosti, učenja znanstvenih područja, učenja za potporu, poduzetništvu te razvoja kreativnosti i inovativnosti,
- digitalno obrazovanje, sadržaj i usluge,
- unapređenje upravljanja školom, nastave i obrazovanje nastavnika,
- smanjenje socioekonomskih nedostataka i smanjenje ranog napuštanja školovanja,
- povećanje sudjelovanja u sportu,
- inkluzivno obrazovanje,
- razvoj ranog i predškolskog učenja.

Cilj programa je uključiti učenike i nastavnike u međunarodne aktivnosti, zbog poboljšanja mobilnosti učenika i nastavnika u EU (Debeljak, 2016). Iz mnoštva preporuka i priopćenja nastalih u tijelima Unije može se predvidjeti okvir politike Unije na području obrazovanja. Tako se i u Hrvatskoj nacionalna politika obrazovanja usklađuje s europskom politikom. U svrhu uvođenja zajedničke obrazovne politike, osnovane su agencije kao npr. Agencija za odgoj i obrazovanje, Agencija za obrazovanje odraslih i Agencija za strukovno obrazovanje. Jedan od preduvjeta za sudjelovanje u nekim obrazovnim aktivnostima Unije je formiranje nacionalnih tijela kao što je Erasmus program. U Hrvatskoj je u obrazovnom području bilo niz neuspjelih reformi zbog nedostatka kontinuiteta provođenja istih, a što je u međuovisnosti s izmjenama vlasti. Nadalje, te reforme bile su predviđene „odozgo prema dolje“, pri čemu prosvjetna tijela izrađuju nacrt reforme, a prosvjetni djelatnici dužni su ih provoditi. Jedan od pokreta na globalnoj razini koji je počeo u SAD-u, a s vremenom se proširio i na druge zemlje, jest standardizacija obrazovanja. Prema standardizaciji obrazovanja, obrazovni bi standardi pomoću nacionalnih testiranja trebali pokazati što je učenik naučio iz pojedinog predmeta. Negativna strana standardizacije obrazovanja je što se uloga nastavnika svodi na pripremanje učenika za standardizirana testiranja jer se pomoću njih vrednuje i njihov rad. Počeci obrazovnih standarda u Hrvatskoj vezuju se uz izradu Nacionalnog obrazovnog standarda (NOS). Cilj NOS-a bio je rasteretiti učenike osnovne škole izbacivanjem dijela sadržaja, međutim pristupi učenju i poučavanju ostali su isti. S vremenom je pokret za standardizaciju obrazovanja stavio u središte pozornosti unapređenje kvalitete obrazovanja umjesto rasterećenja sadržaja. Tako se Nacionalni obrazovni standard (NOS) preimenovao u Hrvatski nacionalni obrazovni standard (HNOS) (Šoljan, 2007). HNOS-om te novim nastavnim planom i programom 2006. g. donesene su prve promjene u programskim sadržajima. U osnovnoj školi, prema nastavnom planu i programu predviđena su odgojno-obrazovna postignuća učenika na razini predmeta te se pokušalo utjecati na izvedbu odgojno-obrazovnog procesa (Jokić et al., 2016). HNOS je oblikovan po uzoru na obrazovne standarde Njemačke i Velike Britanije, odnosno na to kako su obrazovni standardi primijenjeni u tim državama. Ono što je naglašeno u HNOS-u je da se više ne poklanja pažnja rasterećenju sadržaja niti kvaliteti obrazovanja, već promjeni „paradigme“, koja je označavala rad u čijem središtu je učenik, timski rad, zajedničko planiranje te rad u manjim skupinama. Prema HNOS-u je izrađen novi nastavni plan i program i temeljni dokument kojim se određuju ciljevi odgojno-obrazovnog procesa te što će se i kako učiti. Temeljni dokument poslužio je za izradu novog pedagoškog standarda i nacionalnog kurikulumu za predškolski, osnovnoškolski i srednjoškolski odgojno-obrazovni sustav. Kakvoću sustava predviđeno je testirati nacionalnim ispitima te je osnovan Nacionalni centar

za vanjsko vrednovanje obrazovanja. Međutim, nedostatak HNOS-a je što se u središtu pedagoškog pristupa našao sam proces nastave, a ne ishodi učenja (Šoljan, 2007). Na srednjoškolskoj i predškolskoj razini nije bilo većih pomaka od devedesetih godina 20. stoljeća. (Jokić et al., 2016).

2.2. Ustroj školstva u Republici Hrvatskoj

Tri su razine odgojno-obrazovnog sustava u RH do visokoškolskog obrazovanja, a to su: predškolska, osnovnoškolska i srednjoškolska razina. Dokument koji je na snazi u sve tri razine odgojno-obrazovnog sustava je Državni pedagoški standard, a donosi ga Hrvatski sabor na prijedlog Vlade RH. Njime se utvrđuju jednaki uvjeti odgoja i obrazovanja te cjelovitog razvoja odgojno-obrazovnog sustava u RH. Pedagoškim standardima unapređuje se sveukupna odgojno-obrazovna djelatnost na jedinstvenim osnovama uz uvjet ravnopravnih uvjeta rada škola. Predškolske i školske ustanove provode odgoj i obrazovanje na hrvatskom jeziku i latiničnom pismu. Predškolski odgoj i obrazovanje obavljaju se u dječjim vrtićima kao javna djelatnost. Djelatnost osnovnoškolskog odgoja i obrazovanja obavljaju osnovne škole koje su javne ustanove. Srednjoškolski odgoj i obrazovanje obavlja se u srednjim školama, učeničkim domovima i drugim javnim ustanovama. Odgojno-obrazovni rad u dječjim vrtićima provodi se prema Nacionalnom kurikulumu za rani i predškolski odgoj i obrazovanje i prema Državnom pedagoškom standardu predškolskog odgoja i obrazovanja. Rani i predškolski odgoj i obrazovanje podijeljeni su na jasljičke i vrtičke odgojne skupine. Program predškole traje u pravilu 250 sati, a najmanje 150 sati u razdoblju od 1. listopada do 31. svibnja. Odgojno-obrazovni rad u predškolskim ustanovama provodi se u skupinama cjelodnevnog, poludnevnog, višednevnog ili kraćeg dnevnog boravka. Radno vrijeme predškolskih ustanova mora biti prilagođeno radnom vremenu zaposlenih roditelja (MZO, n.d.).

Osnovnoškolsko obrazovanje traje osam godina i izvodi redovite, alternativne, međunarodne programe, programe na jeziku i pismu nacionalnih manjina, posebne programe za učenike s posebnim potrebama te ostale programe donesene od strane ministra i izvode se uz suglasnost Ministarstva. Osnovne škole rade prema školskom kurikulumu i godišnjem planu i programu. Školski kurikulum predstavlja dugoročno i kratkoročno planiranje i sadržava izvannastavne i izvanškolske aktivnosti, izborne i fakultativne predmete te dopunsku i dodatnu nastavu, a donosi se temeljem Nacionalnog kurikuluma i godišnjeg plana i programa škole. Djelatnost odgoja i obrazovanja temelji se na partnerstvu svih dionika odgojno-obrazovnog procesa na lokalnoj, regionalnoj i nacionalnoj razini. Decentralizacija obrazovanja u školskoj ustanovi provodi se kako bi se povećale ovlasti i odgovornosti lokalne i regionalne razine. Zadaća javnog

školstva je omogućiti djeci ostvarenje prava na pristup informacijama koje su utemeljene na suvremenim znanstvenim i obrazovnim standardima koji su važni za cjelokupni razvoj njihove ličnosti. Škole su dužne pružiti posebnu pomoć učenicima koji ne govore hrvatski jezik, a žive na području Republike Hrvatske. Neposredni odgojno-obrazovni rad s takvim učenicima odvija se putem pripreme i dopunske nastave. Učenici koji nedostavno govore hrvatski jezik mogu se uključiti i u redovnu nastavu u onim obrazovnim predmetima gdje znanje hrvatskog jezika nije ključno za praćenje nastave (NN, 2021). U pravilu, ako to dopuštaju prostorni i ostali radni uvjeti, nastava se izvodi u jednoj (jutarnjoj) smjeni. U školama u kojima se odgojno-obrazovni rad odvija u jednoj smjeni, on može biti organiziran kao produženi, poludnevni i cjelodnevni. Nastava se izvodi od ponedjeljka do petka. Raspored sati određuje dnevno trajanje nastave. Učenici razredne nastave ne mogu imati više od četiri sata redovne nastave u jednom danu, a učenici predmetne nastave ne mogu imati više od šest sati redovne nastave u jednom danu (MZO, n.d.). Školska godina počinje 1. rujna i završava 31. kolovoza. Nastava se u pravilu izvodi u 175 nastavnih dana (NN, 2021). Trajanje nastavnog sata je 45 minuta, a može biti promijenjeno uz prethodnu suglasnost Ministarstva. Nastava se izvodi po razredima, a neposredan odgojno-obrazovni rad u razrednim odjelima i obrazovnim skupinama. Odluku o broju razrednih odjela donosi županijski ured državne uprave odnosno Gradski ured. Učenici od 1. do 4. razreda pohađaju razrednu nastavu, dok učenici 5. do 8. razreda pohađaju predmetnu nastavu. Razredni odjeli sastavljeni su od učenika istog razreda, osim u školama s malim brojem učenika, gdje to nije moguće. U tom slučaju može se ustrojiti kombinirani razredni odjel. Broj učenika u razrednim odjelima propisan je od strane ministra prema državnim pedagoškim standardima (MZO, n.d.). Školske ustanove osnivaju se osnivačkim aktom. Osnivač osnovne škole može biti Republika Hrvatska, regionalna samouprava, lokalna samouprava i druga pravna i fizička osoba. Prije osnivanja škole ili statusne promjene škole, osnivač mora pribaviti pozitivno mišljenje Ministarstva o opravdanosti osnivanja škole. Temeljni akt škole je statut u kojem je pobliže određeno ustrojstvo, ovlasti i način odlučivanja školskih tijela. Statut škole donosi školski odbor odnosno upravljačko tijelo škole uz prethodnu suglasnost osnivača. Školski odbor ima sedam članova: tri člana su predstavnici osnivača, dva člana su predstavnici učiteljskog vijeća, jedan član je predstavnik skupa radnika i jedan član je predstavnik roditelja. Škola ima ravnatelja odnosno stručnog i poslovnog voditelja škole. U školi rade učitelji razredne nastave, učitelji predmetne nastave, stručni suradnici te administrativno-tehničko i pomoćno osoblje. Vijeća škole su: učiteljsko vijeće, skup radnika, vijeće roditelja i vijeće učenika. Učiteljsko vijeće je stručno tijelo škole i sastoji se od svih učitelja, stručnih suradnika i ravnatelja škole. Skup radnika sastoji se od svih radnika škole. Vijeće roditelja je savjetodavno

tijelo škole i sastoji se od predstavnika roditelja svakog razrednog odjeljenja. Vijeće roditelja bira jednog člana školskog odbora koji predstavlja roditelje. Vijeće učenika sastoji se od predstavnika učenika svakog razrednog odjeljenja. Prije predlaganja godišnjeg plana i programa i kurikulumu škole školskom odboru, isti moraju biti izglasani na učiteljskom vijeću te predstavljati vijeću roditelja i vijeću učenika (NN, 2021).

U osnovnoj školi, sredstva za financiranje javnih potreba osigurana su: iz državnog proračuna, proračuna jedinice lokalne i regionalne samouprave, te iz sredstava osnivača kada je osnivač druga pravna ili fizička osoba, uplatama roditelja, donacijama i sl. Iz državnog proračuna osigurana su sredstva za financiranje škola čiji je osnivač Republika Hrvatska, lokalna ili regionalna samouprava za: isplatu plaća i naknada plaće uključujući doprinose; materijalna prava radnika ugovorena iz kolektivnog ugovora; sudjelovanje u projektima za obnovu oštećenih ili izgradnju novih građevina u skladu s raspoloživim sredstvima; rashode u dogradnji i rekonstrukciji prostora škola za učenike s teškoćama i u slučaju nedovoljne sigurnosti i ugroze zdravlja djece; naknade prijevoza radnicima za dolazak i odlazak s posla; stručno usavršavanje radnika; nacionalne programe usvojene od Hrvatskog sabora; obrazovanje djece iz inozemstva državljana RH; nastavu za djecu povratnika, za djecu državljana EU te djecu azilantima; vanjska vrednovanja i provođenja državne mature; povećane troškove prijevoza te ostale troškove za djecu s teškoćama u razvoju te troškove stručnih timova za djecu s teškoćama u razvoju. Iz državnog proračuna sufinancira se: program rada za darovite učenike; obrazovanje učenika nacionalnih manjina na jeziku i pismu pripadajuće nacionalne manjine; kabinetska, didaktička i informatička oprema uključujući računalne programe i sadržaje; opremljenost školske knjižnice knjigama za obaveznu lektiru; programi od zajedničkog interesa za školsku djelatnost kao npr. sustave informiranja, programe ustanova i stručnih udruga, obljetnice i manifestacije, izvannastavne aktivnosti i sl. Isto se može osigurati i iz proračuna jedinica regionalnih i lokalnih samouprava. Za škole čiji je osnivač lokalna i regionalna samouprava ili RH, u proračunu regionalne i lokalne samouprave osiguravaju se sredstva za: prijevoz učenika; materijalna prava iz kolektivnog ugovora; tekuće i investicijsko održavanje; izgradnju, dogradnju i rekonstrukciju škola te opremanje škola u skladu sa standardima i normativima donesene od strane Ministra i državnim pedagoškim standardom. Osnivač može odrediti i posebne potrebe u školstvu i osigurati sredstva iz svog proračuna, a to su: plaće i naknade plaća za radnike koji rade u produženom boravku, radnike u programima za vrijeme nenastavnih dana; sva primanja radnika iz produženog boravka ugovorenih kolektivnim ugovorom; primanja radnika za programe koji se provode nenastavnim danima ugovorenih kolektivnim ugovorom; naknade prijevoza na

posao i s posla radnicima koji rade u programima koji se provode nenastavnim danima; stručne timove koji rade s učenicima s teškoćama. Kada utvrđuje prijedloge državnog proračuna, Vlada RH utvrđuje i kriterije i mjerila za usvajanje minimalnog financijskog standarda za ostvarivanje potreba škola (NN, 2021). Ulaskom u EU otvorile su se brojne mogućnosti financijskih potpora projektnih aktivnosti iz EU fondova. Škole kojima su osnivači županije ne ulažu jednako u sve odgojno-obrazovne ustanove, što negativno utječe na razvoj pojedinih škola. Kriterij za materijalna ulaganja i proračun škola je broj učenika, iz čega proizlazi da su škole s malim brojem učenika u znatno nepovoljnijem položaju u odnosu na škole s većim brojem učenika. Tako npr. u Dubrovačko-neretvanskoj županiji, koja premašuje nacionalni BDP po stanovniku (81 554 prema podacima iz 2015. g.) i četvrta je županija po stupnju razvijenosti na razini RH, ne postoji mjerilo po kojem bi se ulagalo prema potrebama pojedinih škola (Savić et al., 2018).

2.3. Kurikularna reforma školstva u Republici Hrvatskoj

Nacionalni okvirni kurikulum iz 2011. godine bio je prvi dokument u kojem se spominju obrazovni ciklusi koji uključuju više godina učenja, usklađeni su s ciljevima kurikuluma i razvojnim potrebama učenika, i omogućuju cjelovito zahvaćanje razvoja djece i mladih uz uvažavanje individualnog razvoja vještina i razvojnih puteva. Odgojno-obrazovni ciklusi posebno su važni pri kurikularnom planiranju i programiranju jer se pomoću njih određuju odgojno-obrazovna očekivanja i ishodi, napredci, vrednovanja ostvarenosti očekivanja i usvojenosti ishoda, te se temeljem njih planira i organizira odgojno-obrazovni proces. Okvirnim nacionalnim kurikulumom pokušalo se uskladiti različite razine i vrste odgoja i obrazovanja kao i odgojno-obrazovnih područja, međupredmetih tema i odgojno-obrazovnih ciklusa. Prema nacionalnom okvirnom kurikulumu definiraju se učenička postignuća po odgojno-obrazovnim ciklusima koji između ostaloga obuhvaćaju rani i predškolski i osnovnoškolski odgoj i obrazovanje. Nacionalnim okvirnim kurikulumom iz 2011. g. i Strategijom obrazovanja, znanosti i tehnologije iz 2014. g., a u svrhu ostvarenja vizije Okvirnog nacionalnog kurikuluma, naglašena je usmjerenost školstva u RH prema razvoju kompetencija. Okvir nacionalnog kurikuluma određuje generičke kompetencije koje moraju biti razvijane u svim kurikularnim područjima, međupredmetnim temama, nastavnim predmetima i modulima. Generičke kompetencije sastoje se od tri dijela: oblika mišljenja, oblika rada i korištenja alata i osobnog i socijalnog razvoja (Jokić et al., 2016). Cjelovita kurikularna reforma prihvaćena je u Hrvatskom saboru u listopadu 2014. g. Promjene donesene kurikularnom reformom početak su cjelovite promjene odgojno-obrazovnog sustava u RH i nastavljaju se na ideje i inicijative prethodnih dvadeset i pet godina te preuzimaju od njih kvalitetna rješenja i pravce. Od 2000.

godine obrazovna politika usmjerena je na strateški razvoj svih triju razina odgojno-obrazovnog sustava u pravcu razvoja kompetencija, promjena načina učenja i poučavanja te definiranju ishoda učenja. Reforma teži stalnom strateškom razvoju povezujući sve sastavnice odgojno-obrazovnog sustava u jednu koherentnu, fleksibilnu i učinkovitu cjelinu. Osmišljena je tako da obuhvaća sve razine odgojno-obrazovnog sustava, a karakterizira je usmjerenost kurikularnim dokumentima, osposobljavanju odgojno-obrazovnih radnika, sustavu vrednovanja i izvješćivanja i priručnicima, udžbenicima, pomoćnim nastavnim sredstvima i digitalnim sadržajima. Cilj kurikularne reforme je uspostaviti usklađeni i učinkoviti odgojno-obrazovni sustav pomoću cjelovitih kurikularnih i strukturnih promjena zbog smislenijeg obrazovanja djece i mladih, bližeg njihovu svakodnevnom životu, a kojim će ih se osposobiti za život, rad i nastavak obrazovanja u sadašnjem i budućem vremenu. Odgojno-obrazovni djelatnici kurikularnom bi reformom trebali dobiti veću autonomiju u radu, kreativniji rad, smanjenje administrativnih obveza, motivirane učenike te smanjivanje vanjskih pritisaka. Obitelji bi se trebale više uključiti u obrazovanje svoje djece i stjecati bolji uvid u njihov napredak. Društvu bi se osiguralo da mlade osobe odgovorno i konstruktivno djeluju u svim zajednicama svog djelovanja. Za gospodarstvo bi značila bolju povezanost sa sustavom odgoja i obrazovanja te tako pridonijela njegovoj konkurentnosti. Nacionalni kurikulumski dokumenti osnova su za izradu i primjenu kurikuluma na razini pojedine školske ustanove, kojim se određuje i planira odgojno-obrazovni proces u skladu s posebnim okolnostima rada i okruženjem odgojno-obrazovne ustanove; kurikuluma odgojno-obrazovnih djelatnika kojim se određuju izvedbeni kurikulum i planiraju i izvode odgojno-obrazovni procesi za skupine djece; i kurikuluma škola i odgojno-obrazovnih djelatnika kojim se određuje osobni kurikulum za djecu s posebnim odgojno-obrazovnim potrebama. Svi nacionalni kurikulumski dokumenti sastavljeni su tako da djeca ili mlade osobe budu središnji sudionici odgojno-obrazovnog procesa. Djeci, roditeljima i odgojno-obrazovnim djelatnicima kurikularni su dokumenti jasan pokazatelj odgojno-obrazovnih očekivanja i ishoda. To su dokumenti koje je moguće mijenjati prema potrebi djece, roditelja i odgojno-obrazovnih djelatnika i škola ili zbog novih znanstvenih i tehnoloških spoznaja ili spoznaja iz pedagoške prakse (Jokić et al., 2016). Nakon eksperimentalnog programa Škola za život provedenog u odabranim školama školske godine 2018./2019., kurikularna reforma ulazi u sve škole u školskoj godini 2019./2020. Provodi se u svim predmetima u 1. i 5. r. osnovne škole; Biologiji, Kemiji i Fizici u 7. r. osnovne škole; Hrvatskom jeziku, Engleskom jeziku i Matematici u 1. r. četverogodišnjih srednjih škola; u svim predmetima u gimnazijama i u strukovnim školama u Hrvatskom jeziku, Njemačkom jeziku, Engleskom jeziku i Matematici. U sklopu projekta Cjelovite kurikularne reforme CARNet

nabavlja prijenosna računala za učitelje koja sufinanciraju EU fondovi, dok su prijenosna računala za stručne suradnike nabavljena od strane Ministarstva i sufinancirana iz Europskog socijalnog fonda. Republika Hrvatska osigurava tablete za sve razrede koji ulaze u kurikularnu reformu u osnovnoj školi po rasporedu uključivanja u reformu u nadolazećim godinama. Učenici predmetne nastave dobivaju jedan tablet po učeniku i koriste ga do kraja osnovnog školovanja, a učenici razredne nastave dobivaju jedan tablet na četiri učenika. CARNet osigurava kvalitetnu internetsku vezu u školama pa većina škola ima i optičku mrežu. Radi se na poboljšanju internetske veze do škola i u samim školama. Za škole koje nisu imale internetsku vezu ili je bila jako slaba pronalaze se zajedno s CARNetom najučinkovitija rješenja uključujući i satelitske mreže. U projektu e-Škole, tijekom naredne tri godine osigurava se unapređenje mrežne infrastrukture u svim školama. Za škole koje nemaju dovoljno kvalitetnu mrežnu infrastrukturu dogovorena je podrška teleoperatera koji omogućuju besplatan mobilni pristup internetu. Iz državnog proračuna škole su dobile sredstva za nabavu potrebne opreme i potrošnih materijala kako bi novi kurikulumi bili izvedivi. Od kraja 2017. g. do početka kurikularne reforme škole su dobile: sredstva za nabavu informatičke opreme zbog uvođenja Informatike kao obaveznog predmeta; lektire i stručne literature za opremanje školske knjižnice; za nabavu kabinetske, didaktičke i informatičke opreme za provođenje kurikuluma Informatike, Biologije, Kemije i Fizike; za nabavu potrebnih sredstava, opreme i uređaja za provedbu svih kurikuluma za realizaciju ishoda učenja; za nabavu licenci za programe i aplikacije, i za nabavu svih sredstava, pomagala, potrošnog materijala, alata, uređaja i opreme potrebnih za provođenje kurikuluma Tehničke kulture, Kemije, Fizike, Biologije, Prirode, Prirode i društva, Likovne kulture, Likovne umjetnosti i Matematike. Nakon nabave navedenih materijala, škole trebaju podnijeti izvješća Ministarstvu (Anon., 2019).

2.4. Razvoj školstva Republike Hrvatske u suvremenom okruženju

Kada se radi o razvoju školstva u suvremenom okruženju, neizostavan dio tog razvoja je ICT. Pod pojmom ICT podrazumijevaju se sva tehnička sredstva kojima se služi za rukovanje informacijama. Načini korištenja tih sredstava u obrazovanju stalno se mijenjaju njihovim razvojem. Informacijska i komunikacijska tehnologija djelatnost je pomoću koje se sustavno prikupljaju, pohranjuju, obrađuju, šire i razmjenjuju informacije. Početak intenzivnog razvoja ICT-a dogodio se nakon Drugog svjetskog rata pojavom konstrukcija računalnih naprava što je rezultiralo pojavom prvih računala na tržištu i početkom razvoja računarske znanosti. Istodobno su se razvijale grane mikroelektronika, računalna tehnologija i telekomunikacija koje su nazvane informacijskom tehnologijom (IT), a s vremenom i informacijsko-komunikacijskom

tehnologijom (ICT). 1971. g., osnivanjem Sveučilišnog računskog centra (SRCE) otvorile su se mogućnosti za razvoj i unapređenje računarske znanosti. Od 1995. g. djeluje CARNet (Croatian Academic and Research NETwork – Hrvatska akademska istraživačka mreža) kojoj je svrha izgradnja i održavanje računalno-komunikacijske infrastrukture za povezivanje hrvatskih obrazovnih i znanstvenoistraživačkih ustanova u jedinstveni informacijski sustav. Broj korisnika interneta konstantno raste, a u zemljama u razvoju u razdoblju od 2009. do 2014. taj se broj udvostručio. Unatoč tome, još uvijek postoji prepreka korištenja ICT-a u ruralnim područjima. ICT je danas baza za gotovo sve gospodarske djelatnosti i ima utjecaj na sve grane života čovječanstva i upravo zato su njezini alati važni za obrazovni proces (Smiljčić et al., 2017). Pojmovi važni za obrazovnu tehnologiju su medij, multimedija i hipermedija. Medij predstavlja predmet ili osobu koja sprema, prenosi i prezentira podatke, obavijesti i alate za obavljanje radnih zadataka. Dijele se na auditivne, vizualne i audiovizualne. Pomoću multimedije se ujedinjuju prednosti svih pojedinih medija koji imaju u osnovi auditivni, vizualni ili audiovizualni zapis. Hipermediji su mediji koji se ne svrstavaju u vizualne, auditivne ili audiovizualne. To su interaktivni programi u kojima se pohranjuju informacije u više različitih medija. Informacije se upotrebljavaju i prezentiraju na različite načine (Matijević & Topolovčanin, 2017). Velika važnost ICT-a očituje se u potrebi cjeloživotnog učenja i stjecanja kompleksnih vještina. Internet se pokazao kao ključno sredstvo u obrazovanju i znanosti jer služi kao motivacija učenicima i studentima za stjecanje znanja. Vrlo važnu ulogu u korištenju novih tehnologija ima e-učenje jer je pomoću njega edukacija dostupna većem broju ljudi. E-učenje omogućuje praćenje predavanja na daljinu u stvarnom vremenu, a njegove prednosti su prilagodljivo vrijeme, mjesto, mogućnost neograničenog ponavljanja predavanja i niži troškovi edukacije. Zbog uspješnog učenja u e-okruženju nužno je uključiti e-aktivnosti. Prema intenzitetu i načinima korištenja, sljedeći su oblici e-učenja: tradicionalna nastava u kojoj samo učitelj koristi računalo kao nastavno pomagalo npr. za prezentacije; nastava pomoću ICT-a koja se izvodi u računalnim učionicama gdje učitelj koristi elektroničku ploču, a učenici računala; hibridna nastava koja se djelomično izvodi u pravoj učionici, a djelomično se učenicima kod kuće šalju nastavni materijali koji se distribuiraju računalnom mrežom te takozvana čista *online* nastava ili virtualna učionica u kojoj učenici sudjeluju u nastavi isključivo od kuće i odvija se isključivo putem ICT-a (Smiljčić et al., 2017). Virtualna učionica mrežno je sjedište u kojem predavači i učenici komuniciraju različitim načinima, ostavljaju pisane radove zbog zajedničkog komuniciranja, suradničkih aktivnosti i učenja (Matijević & Topolovčanin, 2017). U virtualnim učionicama, učenici mogu komunicirati s učiteljima i prijateljima na sličan način kao u pravoj učionici (Sam, 2020). U različitim oblicima e-učenja koriste se različite

tehnologije pomoću kojih je podržan obrazovni proces. Održavajući klasičnu nastavu učitelji koriste Word, Power Point, Writer ili Impress i multimedijalne aplikacije. U nastavi putem ICT-a najčešće se koriste multimedijalne aplikacije, aplikacije za provedbu testova i sl. U hibridnoj nastavi i čistom e-učenju koristi se svjetska mreža (*web*), različiti preglednici, internetski servisi i aplikacije. Tipično za e-učenje je da učenici mogu pristupiti nastavi s bilo kojeg uređaja ako imaju pristup internetu. Najrasprostranjeniji sustavi za podržavanje e-učenja su: Moodle, Claroline, ATutor, eFrontDocebo, Dokeos te Interact (Smiljčić et al., 2017). Kada se govori o informatizaciji u nastavi, jedna od prvih korištenih aplikacija je aplikacija za *online* vođenje razrednih knjiga, odnosno e-Dnevnik, koji je nastao u sklopu CARNet-ova projekta e-Dnevnik iz 2011. g. Sustav e-Matica mrežna je verzija matične knjige i sadrži podatke o svim učenicima i zaposlenicima škola u RH. Sustavi za upravljanje učenjem poznati su kao sustavi za *online* učenje, to su najčešće mrežne aplikacije za planiranje, provođenje i vrednovanje (Pović et al., 2015). Najpoznatiji sustav za upravljanje učenjem u Hrvatskoj je CARNet-ov sustav Loomen. Digitalni obrazovni sadržaji su svi digitalni dokumenti koji se koriste u nastavi kao npr. prezentacije u Microsoft Power Pointu, e-knjige, interaktivne mrežne stranice, edukativne igre i sl. Repozitoriji obrazovnih materijala organizirani su u oblicima mrežnih foruma i omogućavaju objavu i razmjenu dokumenata kao npr. Portal Nikola Tesla, Eduvizija i sl. Pametne ili interaktivne ploče bijele su ploče povezane s računalom i projektorom, a korisnik pomoću markera ili dodiranjem ploče upravlja sadržajem koji se projicira (Pović et al., 2015). Prema Svečanoj skupštini Hrvatskog informatičkog zbora (HIZ) digitalno su zrele škole koje koriste brzi internet, potpuno su informatički opremljene i imaju informatizirane procese u poslovanju, učenju i poučavanju. Navedeno predstavlja cilj projekta e-Škole koji je pokrenuo CARNet s partnerima. Prema spomenutom projektu, škole bi trebale koristiti suvremene tehnologije, alate, metode i sadržaje u nastavi. Cilj projekta e-Škole je da učenicima koji su rođeni u doba intenzivne digitalizacije nastava bude zabavnija i motivirajuća i da im omogućuje da sami prate svoj napredak. Roditeljima bi trebalo biti omogućeno aktivnije sudjelovanje u obrazovanju svoje djece putem bolje komunikacije sa školom, a učiteljima bolji uvid u individualne potrebe učenika. Navedeni projekt idealno je zamišljen, međutim, predstavlja velik izazov za hrvatski školski sustav jer postoji potreba za intenzivnim istraživanjem mogućnosti alata i tehnologija, isprobavanjem različitih pristupa i voljom za promjenama duboko ukorijenjenih navika u hrvatskom školstvu. Obrazovanje kroz informatizaciju može se promatrati iz dviju perspektiva tehnološke i pedagoško-sociološke. Tehnološka perspektiva odnosi se na prihvaćanje novih tehnologija pomoću kojih je učenje olakšano, učenje na daljinu, pretraživanje baza znanja i unapređenje komunikacije učenik – učenik, učenik – nastavnik i

nastavnik – nastavnik te na prihvaćanje najnovijih trendova u razvoju baza znanja kao najnaprednijih i najpraktičnijih puteva brzog pronalaska informacija. Pedagoško-sociološka perspektiva odnosi se na implementaciju suvremene tehnologije u odgojno-obrazovni sustav na način da se koristi isključivo u svrhu unapređenja odgojno-obrazovnog procesa (Smiljčić et al., 2017). Treba uzeti u obzir činjenicu da tehnologija u odgojno-obrazovnom procesu ne smije biti sama sebi svrhom bez kritičkog promišljanja zašto se implementira, koji su ishodi učenja, i o didaktičkom oblikovanju zbog unapređenja procesa nastave. Istraživanje u kojem su se ispitivali stavovi studenata Učiteljskog fakulteta i učiteljica razredne nastave o korištenju ICT-a pokazalo je kako učiteljice razredne nastave najveći nedostatak korištenja ICT-a vide u svom nedovoljnom poznavanju mogućnosti korištenja ICT-a, što ukazuje na važnost ponude programa stručnog usavršavanja o korištenju suvremene tehnologije. Također se pokazalo da učiteljice koje imaju manje godina radnog staža imaju pozitivnije stavove prema korištenju suvremenih tehnologija od učiteljica koje imaju više godina radnog staža. Provedeno istraživanje ukazalo je na važnost odabranih metoda i oblika rada u odnosu na ishode učenja (Pejić Papak & Grubišić Krmpotić, 2016). Primjenom ICT-a od početka obrazovanja djeca stječu informatičku i informacijsku pismenost. Početkom Cjelovite kurikularne reforme, jedna od sedam međupredmetnih tema koje su uvedene 2019. g. u svim školama je Uporaba ICT-a zbog učinkovitog, primjerenog, odgovornog i stvaralačkog služenja ICT-om u sklopu svih predmeta, područja i razina obrazovanja. S obzirom na promjenljivost sadržaja i oblika ICT-a, učitelji moraju spoznati njegovu važnost u nastavi, a to podrazumijeva stalno profesionalno usavršavanje (Ivanković & Igić, 2021).

Virtualne učionice su u Hrvatskoj nastale u svrhu stručnog usavršavanja odgojno-obrazovnih radnika tijekom Kurikularne reforme i kao inovativni oblik obrazovanja zbog pandemije koronavirusa. Za učitelje su otvorene virtualne učionice kako bi svi učitelji imali pristup o načinima pripreme i provedbe Kurikularne reforme (Anon., 2019). Za vrijeme pandemije koronavirusa, popularni oblici komunikacije kako u poslovnom svijetu tako i u školstvu jesu aplikacije i platforme za videopozive i konferencijske videopozive kao što su Skype, Teams, Viber, Zoom i sl. Iste aplikacije će se prema predviđanjima zadržati ili čak povećati svoju važnost u budućnosti zbog digitalne razmjene informacija (Consultancy.eu, 2020). Poučavanje učenika putem virtualnih učionica započelo je 14. ožujka 2020. g. zbog pandemije koronavirusa. Učenicima slabijeg socioekonomskog statusa osigurana je tehnička oprema. Nastava je u većini slučajeva bila asinkrona zbog učenika koji su dijelili uređaje sa ostalim članovima kućanstva (B., 2020). Za učenike razredne nastave nastava se u početku odvijala

hibridnim načinom, putem javne televizije u kombinaciji s dodatnim uputama i vježbama koje su zadavali učitelji, a kasnije u školi. Za učenike predmetne nastave u osnovnoj školi i za srednju školu postojala je mogućnost snimanja videolekcija koje su se prenosile putem televizijskih programa i interneta. Unutar škola organizirane su virtualne učionice i virtualna zbornica pomoću platformi kao što su Loomen, Microsoft Teams i Yammer. Prelazak na *online* nastavu najviše pogađa učenike slabijeg socioekonomskog statusa zbog nedostatka tehnologije, gubitka posla roditelja i prehrane učenika. Digitalnim pristupom obrazovanju ističu se razlike između učenika. Posljedica digitalnog pristupa obrazovanju je smanjena kvaliteta obrazovanja za učenike lošijeg socioekonomskog statusa. Kako učenici u većini slučajeva nemaju dovoljno roditeljske podrške kakvu zahtijeva mrežna nastava, škole su počele provoditi mrežnu nastavu pomoću platformi i aplikacija kao što su Skype, Zoom i Microsoft Teams koje omogućuju konferencijske pozive. Iako je moguće steći uvid o pristupima mrežnom učenju koje države diljem svijeta provode u svrhu kontinuiranog obrazovanja, vrlo je malo materijala o pružanju potpore učiteljima, učenicima s posebnim potrebama te nejednakosti učenika u mrežnom učenju. Iz navedenog proizlazi nužnost uspostave i održavanja suradnje Ministarstva, telekomunikacijskih tvrtki te privatnih tvrtki za koje su vezane potrebne aplikacije i platforme. S obzirom na globalnu situaciju s pandemijom koronavirusa, puno je zemalja poduzelo slične korake u obrazovanju i na društvenoj razini. Mrežnu nastavu potrebno je centralizirano planirati uz dopuštenje prilagodbi na lokalnoj razini. Potrebno je usklađivanje kratkoročnih mjera s dugoročnim ciljevima kako se ne bi donosile proturječne smjernice i odluke. Mjere treba prilagoditi učenicima slabijeg socioekonomskog statusa, odnosno učenicima čiji su domovi najmanje opremljeni i infrastrukturno najslabije razvijeni. Po završetku krize izazvane pandemijom, može se zaključiti da će se zadržati trajne promjene u obrazovanju zbog šire upotrebe najnovijih tehnologija i inovacija u nastavi. Inovacije u nastavi potekle su iz privatnog sektora i odnose se na upotrebu obrazovnih aplikacija, platformi i resursa. Koriste se privatna rješenja za nove oblike nastave. Utjecaj pandemije na obrazovanje, osim negativnih učinaka, ima i brojne pozitivne učinke u smislu trajnog uvođenja inovacija u odgojno-obrazovni proces. Tijekom razdoblja u kojem se nastava izvodi mrežno, važna je pomoć roditeljima, učiteljima i odgojno-obrazovnim ustanovama kako bi se što više zadržale socijalna skrb i interakcije (Tonković, Pongračić & Vrsalović, 2020).

Učitelji su za vrijeme mrežne nastave dužni pratiti aktivnosti svojih učenika te im osigurati povratnu informaciju. Vrijede ista pravila ponašanja kao i u razredu. Ukoliko učenici krše pravila ponašanja, snose posljedice. Isto tako, u slučaju neaktivnosti učenika tijekom cijelog

dana u virtualnom razredu, upisuju im se izostanci kao da nisu bili u školi (B., 2020). Kako bi se utvrdili načini planiranja, provođenja, praćenja i vrednovanja kod učitelja razredne nastave te kako su se snašli za vrijeme *online* nastave zbog pandemije koronavirusa, Sablić, Klasnić & Škugor (2020) proveli su istraživanje „Učitelj u izolaciji: izazovi novog normalnog.“ Prema navedenom istraživanju učitelji razredne nastave prihvatili su prednosti online nastave i zadovoljni su postojećim alatima koji im se nude za nastavu na daljinu (Sablić, Klasnić & Škugor, 2020). Čak i prema ranijim istraživanjima na svjetskoj razini poput onoga koje su 2011. g. proveli Yuen, Yaoyuneyong i Yuen na području Mississippija među učiteljima svih razina pod nazivom „Perceptions, Interest, and Use: Teachers and Web 2.0. Tool sin Education“, s ciljem da se ispita uporaba najnovijih alata u obrazovanju, mišljenja o prednostima najnovije tehnologije te spremnost ovladavanja najnovijih alata, većina učitelja pokazala je spremnost za učenjem o alatima, svjesnost o njihovim prednostima i potvrdila da učestalo koristi te alate (Yuen, Yaoyuneyong & Yuen, 2011).

Posao ravnatelja škola, koji je ionako stresan, za vrijeme mrežne nastave postao je još stresniji zbog nužnosti brze i uspješne organizacije i provedbe obrazovnog procesa na daljinu. Od početka prijelaza na nastavu na daljinu, pred ravnatelje su se postavila golema očekivanja uspješne organizacije nastave, a pri tome su im date upute na općenitoj, formalnoj razini. Pandemija koronavirusa utjecala je na sva područja ljudskog djelovanja pa tako i na odgojno-obrazovni proces, gdje je narušila ustaljen proces poučavanja i učenja. Prijelaz obrazovnog procesa na daljinu je bila neočekivana okolnost na koju nitko nije bio spreman, pa ni ravnatelji. Zahtjevnost poučavanja na daljinu naglašena je zbog odgovarajuće nepripremljenosti dionika odgojno-obrazovnog procesa. Pitanje vještina dionika odgojno-obrazovnog procesa u ICT-u postalo je ključno za njihovu učinkovitost i uspješnost odgojno-obrazovnog procesa u cjelini. Tako su se ravnatelji s boljim ICT vještinama bolje snalazili u novonastaloj situaciji nastave na daljinu i vođenja škole te su imali manje poteškoća i problema u obavljanju svog posla. ICT vještine ravnatelja olakšavajući su faktor za snalaženje učitelja u nastavi na daljinu. Uz stjecanje vještina, kvalitetne treninge i dobru ICT infrastrukturu, nužno je da ravnatelji osiguraju vrijeme i podršku za uvođenje tih vještina u procese učenja i poučavanja i u procese upravljanja školom (Sorić, Burić & Penezić, 2021). U razdoblju nastave na daljinu koja se odvijala od 16. ožujka do 11. svibnja 2020. g., a posebno s učenicima razredne nastave, uključivanje roditelja u nastavu bilo je neizbježno kako u vidu tehničke podrške svojoj djeci tako i u vidu usvajanja novih nastavnih sadržaja. Zbog utvrđivanja stavova roditelja čija djeca pohađaju osnovnu školu prema takvom obliku nastave, Ivanković i Igić (2021) proveli su istraživanje u Gradu Zagrebu.

Istraživanjem se pokazalo da je stav roditelja o uporabi ICT-a generalno pozitivan, što je rezultat spremnosti učitelja na brzu prilagodbu zahvaljujući njihovim digitalnim kompetencijama. Ustanovljena je potreba standardizacije mrežne nastave odnosno uporabe sličnih digitalnih alata, a u svrhu jednakih šansi za obrazovanje svih učenika. Roditelji su zadovoljni razinom spremnosti i snalažljivosti učitelja u uporabi potrebnih digitalnih alata. Istraživanje je također pokazalo da sudionici istraživanja muškog spola imaju pozitivniji stav o komunikaciji između učitelja i roditelja. Utvrdila se značajna razlika u stavovima roditelja o komunikaciji s učiteljima s obzirom na stupanj njihova obrazovanja. Roditelji koji su magistri znanosti imaju pozitivniji stav o uspješnosti komunikacije s učiteljima od roditelja s visokom stručnom spremom. Pokazalo se i da roditelji učenika trećih razreda imaju pozitivniji stav o uporabi ICT-a od roditelja učenika petih razreda, što objašnjava činjenica da je prijelaz učenika iz razredne nastave u predmetnu nastavu zahtjevan i bez dodatnih, otežavajućih okolnosti. Utvrđeno je da stupanj naobrazbe roditelja utječe na njihove stavove o nastavi na daljinu. Najvećim nedostatkom nastave na daljinu pokazala se nedovoljna uporaba interaktivnih sadržaja što ukazuje na važnost interpersonalne komunikacije između učitelja i učenika, stoga ju je potrebno što više promicati za vrijeme nastave na daljinu i primjene ICT-a (u smislu uporabe videokonferencija i sl.), poštujući prava i jednake mogućnosti za sve učenike. Kada je riječ o zadovoljstvu roditelja digitalnim oblicima komunikacije s učiteljima (mobilne aplikacije, obrazovne platforme), utvrđen je pozitivan stav roditelja prema njima zbog veće fleksibilnosti, više slobodnog vremena te činjenice da nisu ograničeni prostorom (Ivanković & Igić, 2021). Kako je već navedeno, pandemija koronavirusa uzrokovala je brzi i nenadani prelazak na mrežnu nastavu. Istraživanje Serrano-Diaz, Aragon-Mendizabal & Merida-Serrano (2022) u kojem se ispitivao utjecaj *lockdowna* uzrokovanog pandemijom koronavirusa na akademski uspjeh učenika, pokazalo je da je nastava na daljinu doprinijela unapređenju suradnje između roditelja i škole, stvarajući klimu zajedničkih izazova u obrazovanju (Serrano – Diaz, Aragon – Mendizabal & Merida - Serrano, 2022). Prijašnja istraživanja ukazuju na pozitivnu vezu komunikacije i podrške škole usmjerene prema obiteljima s ciljem unapređenja kvalitete roditeljskog sudjelovanja, koje se pokazalo kao ključ uspjeha i dobrobiti učenika (Steinmayr et al., 2020). I prije pandemije koronavirusa, istraživanja na temu pozitivnih odnosa na relaciji obitelj – škola pokazala su pozitivan učinak na cjelokupan uspjeh učenika, što je također povezano sa zadovoljstvom roditelja školom koju pohađaju njihova djeca. Iz navedenog proizlazi da aktivni i suradnički odnosi na relaciji roditelj – škola i visoka razina zadovoljstva roditelja rezultiraju akademskim uspjehom učenika. Istraživanja na temu za vrijeme pandemije koronavirusa pokazala su da je učestalost komunikacije između učitelja i roditelja bila povezana

s motivacijom i napretkom učenika. Roditelji su također pokazali spremnost prihvaćanja savjeta učitelja kako kvalitetno provesti vrijeme sa djecom za vrijeme *lockdowna*. Slijedom spomenutog, učenici su se prilagodili promjenama u rutinama, brizi o sebi, kućnim dužnostima i prosocijalnom ponašanju. Socijalna podrška je učenicima bila osigurana od strane učitelja i roditelja, što je učvrstilo odnose između škole i obitelji. Novonastala situacija, izazvana pandemijom, uzrokovala je mnoge izazove za obitelji i škole, ali je ujedno naglasila važnost i dobrobiti koje proizlaze iz njihove suradnje. Iako se suradnja obitelji i škole smatrala važnom za cjelokupni uspjeh učenika i u doba prije pandemije, situacija izazvana pandemijom još je više naglasila važnost te suradnje (Serrano-Diaz, Aragon-Mendizabal & Merida-Serrano, 2022).

3. SURADNJA RODITELJA I ŠKOLE

U ovom poglavlju analiziraju se oblici suradnje između roditelja i škole temeljem dosadašnjih rezultata istraživanja. U današnje vrijeme, s obzirom na potrebe društva i zajednice, roditelji bi trebali biti dobrodošli u školi i trebalo bi ih se doživljavati kao potencijalne partnere i odgojitelje. Ne bi trebalo biti niti jednog segmenta politike škole ili definicije vizije škole koje ne uključuju važnost roditelja i ne pozivaju ih na uključivanje u život škole koliko god je to moguće. U teoriji je jasno što podrazumijeva partnerstvo obitelji i škole, ali i dalje ostaje pitanje kako to partnerstvo implementirati u školsku praksu (Cullingford & Morrison, 1999). Nadalje, u domaćoj literaturi pojmovi suradnje i partnerstva su istoznačnice, međutim, ti se pojmovi nikako ne bi trebali poistovjećivati. Suradnja podrazumijeva površne i formalne odnose, koji mogu biti učestali, ali ne mogu donijeti bitnije kvantitativne promjene ako se ne promijeni međusobna komunikacija obitelji i škole. Bitna razlika između suradnje i partnerstva je da su u suradničkom odnosu dijete i njegove potrebe u drugom planu, odnosno sve je prilagođeno zahtjevima odgojno-obrazovne ustanove s jedne strane i zahtjevima roditelja s druge strane, a u svrhu viših ciljeva društva, obitelji i škole. Na taj način obitelj i škola međusobno se podržavaju u ostvarivanju ciljeva, ali ostaju odvojeni i različiti. Suradnički odnosi nalažu hijerarhiju istih, odnosno ustanova i njeni „profesionalci“ zauzimaju viši položaj od roditelja. Odnosi su usmjereni na rješavanje problema škole. Obitelji koje ne pokazuju interes za suradnjom škola marginalizira i ne pokušava pronaći načine kako ih uključiti. Za razliku od suradničkih odnosa, u partnerskom odnosu je dijete, njegova dobrobit, potrebe i kapaciteti u centru pozornosti obitelji i škole, odnosno obitelj i škola imaju iste interese, ciljeve i zadaće. U svrhu ostvarenja zajedničkog cilja – najboljeg interesa djeteta, u partnerskom odnosu, obitelj i škola se međusobno podržavaju. Osnovne razlike između suradničkih i partnerskih odnosa tablično su prikazane u Tablici 1, zbog veće preglednosti i boljeg razumijevanja (Ljubetić, 2014).

Tablica 1. Razlike između suradnje i partnerstva obitelji i škole

Čimbenici	Suradnja obitelji i škole	Partnerstvo obitelji i škole
Roditelji	- doživljeni kao „druga strana“ u odgoju djece	- doživljeni kao „prvi učitelj“
	- rijetka uključenost u aktivnosti škole	- redovita uključenost u aktivnosti škole
	- nedostatna informiranost o pravima i obvezama u vezi škole	- dobra informiranost o svojim pravima i obvezama u vezi škole

	- dolazak u školu po pozivu ili dogovoreno vrijeme	- u svakom trenutku su dobrodošli u školu
Odgojno-obrazovni djelatnici	- nedostatno osposobljeni za partnerske odnose s obiteljima tijekom formalnog obrazovanja	- kvalitetno osposobljeni i informirani za izgradnju partnerskih odnosa
	- nezainteresiranost za unapređenje kompetencija za izgradnju partnerskih odnosa	- pojačani interes za unapređenje kompetencija za izgradnju partnerskih odnosa
	- nedostatno razumijevanje potreba obitelji	- razumijevanje potreba obitelji
Ciljevi, zadaće, interesi	- obitelji i škola imaju pojedinačne interese	- zajednički interesi obitelji i škole u svrhu opće dobrobiti za dijete
Motivacija	- niska razina intrinzične motivacije za izgradnju partnerstva; suradnja u slučaju pojave problema i obaveze prema školi	- visoka razina intrinzične motivacije za izgradnju i unapređenje partnerstva na svim područjima odgojno-obrazovnog procesa
Zajedničke aktivnosti obitelji i škole i inicijativa	- usmjerene na informiranje o djetetovim postignućima - upute roditeljima za pružanje pomoći u pisanju domaćeg rada - inicijativa od strane škole	- zajedničko planiranje, donošenje odluka, zajednički rad, evaluacija - obostrana, nadopunjujuća inicijativa
Obitelj – ustanova – lokalna zajednica	- odvojeni sustavi koji surađuju povremeno po potrebi	- međusobno povezani sustavi u stalnoj interakciji i međusobnom djelovanju

Izvor: Prilagođeno prema Ljubetić, M., 2014. *Od suradnje do partnerstva obitelji, odgojno-obrazovne ustanove i zajednice*. 1 ur. Zagreb: ELEMENT d. o. o.

Američka nacionalna udruga roditelja i učitelja (*engl. The National Parent Teacher Association – PTA*) utvrdila je Nacionalne standarde partnerstva obitelji i škole. Dokument sadrži šest standarda za partnerstvo obitelji i škole:

- „prihvatanje svih obitelji,
- djelotvorna komunikacija,
- podupiranje učinkovitog uspjeha,
- zauzimanje za svako dijete,

- podjela moći i
- suradnja sa zajednicom“ (Ljubetić, 2014, p 9).

Ovakvi standardi predstavljaju zaokret u poimanju rada s roditeljima. Pojam roditeljska uključenost zamjenjuje se pojmom obiteljska angažiranost, jer roditeljska uključenost podrazumijeva individualno sudjelovanje, odnosno dobivanje preporuka iz škole kako npr. pomoći djetetu pri domaćem radu te doživljavanje učitelja na pozitivan način. S druge strane, obiteljska angažiranost podrazumijeva zajednički rad i promjenu pristupa obiteljima, odnosno prepoznavanje uloge članova šire obitelji te aktivniji odnos s ostalim roditeljima, školskim djelatnicima, ustanovama u lokalnoj zajednici itd. Također se naglašava važnost upoznavanja obitelji i njihovog sociokulturnog konteksta te važnost dvosmjerne komunikacije u kojoj bi i učitelji trebali učiti od roditelja, doživljavati ih kao osobe, a ne kao nekoga tko treba izvršavati preporuke učitelja. Nadalje, kompetentni učitelji ne bi trebali generalizirati, optuživati i etiketirati roditelje prema njihovim socionim karakteristikama. To je posebno važno otkada je RH postala članicom EU te je za očekivati migracije radno sposobnog stanovništva, odnosno mladih obitelji čija će djeca biti uključena u naš odgojno-obrazovni sustav (Ljubetić, 2014). Međutim, postoji cijela povijest kompliciranih odnosa između obitelji i škole, a pogotovo kad roditelji postanu svjesni svoje moći. Uvijek će postojati razlike između namjere da se roditelji pozovu u škole i poteškoća oko njezina ostvarivanja, uključujući i opiranje takvim pothvatima. Čak i škole koje iskazuju entuzijazam u konstruktivnom uključivanju roditelja u razred nailaze na teške prepreke. Studije slučaja opetovano ukazuju na kompleksnost uključivanja roditelja u život škole. S jedne strane, škole prebacuju svu odgovornost za neuspjeh u učenju ili loše ponašanje pojedinaca na roditelje, a s druge strane, roditelji su definirani kao sudionici odgojno-obrazovnog procesa koji su na strani „vlasti“. Partnerstvo obitelji i škole podrazumijeva zajedništvo, jednakost, jasne uloge, međusobnu podršku, pa ipak takve stavove mogu zamijeniti međusobno okrivljavanje i prebacivanje odgovornosti zahvaljujući gore navedenom. Ključni problem uključivanja roditelja u život škole jest pitanjekoja bi zapravo bila njihova uloga. Bi li stvarno bili ravnopravni partneri ili bi na određeni način izigrali policajce? S druge strane, većina odgojno-obrazovnih djelatnika i roditelja prepoznaje važnost međusobne suradnje, ali kada se radi o toj suradnji u praksi, većina roditelja nije spremna sudjelovati u zajedničkim aktivnostima kao što je npr. predstavljanje svog zanimanja. Pri tome treba uvažiti da nisu svi roditelji spremni jednako se uključiti u život škole. Zato treba vremena da se roditelji opuste i da učitelji steknu njihovo povjerenje. Postoji također problem nedostatka vremena ako se smjena zaposlenja roditelja poklapa sa smjenom škole. Istraživanja su pokazala da mnogi

učitelji osjećaju nelagodu u komunikaciji s roditeljima i identificiraju roditelje kao „nevolju“. Činjenica je da, što roditelji i učitelji manje komuniciraju, to su otuđeniji i nelagoda je prisutna i kod jednih i kod drugih. Cilj zajedničke suradnje je organizirati vrijeme za susrete i razgovore s roditeljima, ne samo za službenu komunikaciju s njima, već za bližu suradnju, i to ne samo za dobrobit djece nego i za dobrobit učitelja. Naime, roditelji koji su pozvani da sudjeluju u životu škole i koji se osjećaju dobrodošlima, bolje su upućeni u odgojne metode, imaju dobre odnose sa školskim osobljem i samim time daju veću potporu učiteljima. S druge strane, škole koje imaju bliskiji odnos s roditeljima, bolje su upućene u učenikove životne okolnosti, pa samim time mogu bolje prilagoditi nastavne metode u skladu s njima (Cullingford & Morrison, 1999). Prema Lynn Ziraldo, izvršnoj direktorici udruge za poteškoće u učenju u regiji York (*Learning Disabilities Association of York region*), pozitivna školska klima može pomoći svim dionicima odgojno-obrazovnog procesa da konstruktivno surađuju kako bi prepoznali probleme vezane za nastavni plan i program i kurikulum prije nego isti problemi postanu izvor međusobnih sukoba. Ziraldo definira sljedeće korake za razvoj pozitivne školske klime:

- „odgojno-obrazovni djelatnici održavaju čestu komunikaciju s obiteljima,
- svatko je tretiran s poštovanjem,
- kultura škole razvija osjećaj zajedništva,
- roditelji su uključeni u aktivnosti škole,
- svi se u školi osjećaju sigurno“ (Perras, 2010).

Uspješni suradnički odnosi škole s obiteljima utemeljeni su na mnogim iskustvima s obiteljima i zapaženim dobrobitima suradnje između obitelji i škole. Za pozitivnu suradnju obitelji i škole postoji devet mjerila, a to su:

- odnosi između obitelji i škole moraju biti usredotočeni na napredak i uspjeh učenika,
- obitelji su ravnopravni partneri u postizanju obrazovnih ciljeva,
- učenikova iskustva u školi i izvan nje utječu na uspjeh i ponašanje u školi,
- roditelji i škola moraju razmjenjivati iskustva o djetetovom ponašanju u i izvan škole,
- suradnja ima pozitivan utjecaj na učenička postignuća,
- obitelji moraju biti aktivni partneri u donošenju odluka,
- problemi se zajednički rješavaju bez prebacivanja odgovornosti, rješavanje problema mora biti utemeljeno na pozitivnim stavovima kako zajedno mogu postići više,
- odnos između obitelji i škole mora biti stalan proces (Oakes, 2015).

Istraživanja na Sveučilištu Johns Hopkins pokazuju da kvalitetni odnosi s roditeljima u školama pozitivno utječu na uspjeh učenika, ali i na uspjeh škole kao poduzeća. Učitelji koji su uključeni u program The Family Engagement Partnership (FEP) postižu bolje rezultate u svom radu i ulažu više napore za njegovo unapređenje. Inicijativa podrazumijeva stalne napore kako bi se povećao uspjeh učenika transformirajući načine suradnje između obitelji i škole. Pri tome se istražuje povezanost kućnih posjeta učitelja s razinom izostanaka, ponovnih upisa i akademskih postignuća učenika. Istraživanje je pokazalo da su kućni posjeti učitelja pozitivno utjecali na navedene elemente (Sheldon & Jung 2015). Kvalitetna suradnja roditelja i škole podrazumijeva da se i roditelji i odgojno-obrazovni djelatnici smatraju jednako stručnima. Roditelji imaju ravnopravan utjecaj na donošenje odluka u vezi obrazovanja njihova djeteta. Svršishodna komunikacija ključni je faktor koji povezuje školu s obitelji. Kao što nedostatna komunikacija rezultira nesporazumima između roditelja i škole i predstavlja prepreku kvalitetnoj suradnji škole i obitelji, tako jednom uspostavljena pozitivna komunikacija vodi produktivnom suradnjom u korist učenika (Sheldon & Jung, 2015). Prema Haines et al. (2015), predanost, poštovanje i komunikacija učitelja s roditeljima pozitivno doprinosi partnerstvu obitelji i škole. Obitelji osjećaju sigurnost s predanim učiteljima obiteljima i djeci i prema učiteljima koji su posvećeni visokim očekivanjima koja učenici trebaju dostići. Roditelji ukazuju povjerenje učiteljima koji su kompetentni prepoznati potrebe učenika na fleksibilan način, koji su spremni učiti i koji koriste proaktivne, kreativne pristupe poučavanju. Također su definirali poštovanje školskog osoblja prema djeci kao empatiju, osjetljivost i ljubaznost, dok je poštovanje prema obiteljima definirano kao sposobnost slušanja, uvažavanja njihova znanja i tretiranja roditelja kao ravnopravnih članova u donošenju odluka. Roditelji su također naglasili važnost komunikacije za povezivanje škole i obitelji za uspjeh učenika i istaknuli da je ona zajednička odgovornost obje strane (Haines et al., 2015). Prema Martin & Hagan-Burke (2002), postoji sedam koraka koji osiguravaju svršishodnu komunikaciju između obitelji i škole, a to su: imenovanje voditelja takve suradnje, isticanje postignuća učenika, redovita organizacija sastanaka, uvođenje predvidljivih i rutinskih procedura tijekom sastanaka koji osiguravaju povjerenje kod roditelja i povećavaju sudjelovanje roditelja, korištenje roditeljima prihvatljivog rječnika, odluke moraju biti prihvatljive, relevantne i izvedive u određenom vremenskom periodu, svi sudionici odgojno-obrazovnog procesa moraju sagledati prihvatljivost koraka koji se poduzimaju. Prihvatljivost koraka koji se poduzimaju definirana je kao mogućnost sudionika da procijene vodi li intervencija rješavanju problema, je li intervencija razumna i nenametljiva i dosljedna onome što bi trebala predstavljati. Prihvatljivost intervencije najvažniji je kriterij pri njezinu odabiru (Martin & Hagan - Burke, 2002).

3.1. Oblici suradnje između obitelji i škole

Oblici suradnje između roditelja i odgojno-obrazovnih djelatnika dijele se u dvije osnovne skupine, a to su individualni i skupni oblici suradnje. Osnovne zadaće svih oblika suradnje s roditeljima su informativna i savjetodavna, iz kojih proizlaze dijagnostička, terapijska i kolektivna zadaća i od strane obitelji i od strane odgojno-obrazovne ustanove. Koje će oblike suradnje škola koristiti s roditeljima ovisi o mogućnostima pojedine škole, zadacima škole, odnosima s obiteljima, tradiciji, interesima i potrebama učenika te mogućnostima obitelji (Lukaš & Gazibara, 2010). Nadalje, oblike suradnje može se podijeliti na tradicionalne i suvremene. Tradicionalni oblici suradnje su roditeljski sastanci i individualni razgovori. Karakteristično za tradicionalne oblike suradnje je da su roditeljski sastanci i individualni razgovori formulirani na način da roditelji pasivno primaju informacije od učitelja. Za razliku od tradicionalnih oblika suradnje, u suvremenim oblicima suradnje roditelji zauzimaju aktivnu ulogu, a to su npr. škola za roditelje, pedagoške radionice, zajednički izleti i druženja, direktne aktivnosti roditelja u školi, posjeti roditeljskom domu ili pismeno obraćanje domu (Doutlik, 2014). Oblike suradnje između roditelja i škole, prema načinu na koji se roditelji doživljavaju i njihovoj ulozi može se podijeliti u dva osnovna oblika: linearni (tradicionalni) pristup suradnji i sistemski pristup. Linearni pristup suradnje škole i roditelja podrazumijeva da roditelji sudjeluju u obrazovanju svoga djeteta na način da slušaju upute odgojno-obrazovnih djelatnika. Prema ovom pristupu roditelji imaju niži položaj od odgojno-obrazovnih djelatnika. Uloga i stajališta roditelja često su podcijenjeni, ponekad do te mjere da se smatraju nespremni na suradnju ako iznesu svoja stajališta koja se ne podudaraju sa stajalištima odgojno-obrazovnih djelatnika. Ono što je shvaćeno kao konvencionalno razumijevanje pojmova „dobrog ponašanja“ ili „suradnje“, podrazumijeva kod djece da rade ono što im se kaže. Linearni pristup podrazumijeva spremnost na suradnju roditelja, kao i kod njihove djece, kad rade točno kako im se u školi kaže. Za razliku od linearnog pristupa suradnji roditelja i škole, sistemski pristup podrazumijeva uvažavanje perspektive i stručnosti i roditelja i odgojno-obrazovnih djelatnika. Nijedna strana ne smatra se manje stručnom i manje važnom. Svaka strana se smatra važnim dijelom odgojno-obrazovnog sustava i neizostavno pridonosi svojom stručnošću. Prema sistemskom pristupu suradnje roditelja i škole, roditelji i odgojno-obrazovni djelatnici gledaju dijete iz različite perspektive i svaka od tih perspektiva treba se uvažiti. Roditelji gledaju na dijete individualno, dok odgojno-obrazovni djelatnici gledaju dijete kao dio socijalne zajednice. Kada roditelji i odgojno-obrazovni djelatnici razmjenjuju svoje perspektive i mišljenja prema djetetu, umjesto da raspravljaju čije je mišljenje ispravno, potiču stvaranje raznolikih mogućnosti u svrhu unapređenja odgojno-obrazovnog rada. Sistemski pristup podrazumijeva

otvorenost, pristupačnost, uzajamno poštovanje i timski pristup roditelja i odgojno-obrazovnih djelatnika (Andrews, 2015). Prema Haines et al. (2015) utvrđeno je da pozitivni ishodi svih učenika i inkluzivna praksa učvršćuju partnerstvo obitelji i škole, jer povećavaju osjećaj pripadnosti i smanjuju naglašenost međusobnih razlika, fokusirajući se na učenikove snage i potrebe. To je posebno važno za roditelje djece s poteškoćama, koji su svjesni doprinosa inkluzivnog obrazovanja za unapređenje akademskih, socijalnih i ponašajnih vještina njihove djece. Ima mnogo mogućnosti kako uključiti roditelje u život škole da doprinose svakidašnjem funkcioniranju i unapređenju škole, kao npr. pomažući u nacrtima politike škole, kreirajući i implementirajući programe i sustave i sudjelujući u tijelima koja donose odluke. Obitelji podupiru život škole pomažući učiteljima na različite načine, npr. sudjelujući u administrativnim poslovima, vodeći grupe akademskih i socijalnih sposobnosti, sudjelujući u terenskoj nastavi, volontirajući na školskim događanjima, donirajući potrebne materijale za učionicu i posjećujući događanja u školi kao što su internacionalne noći, matematičke noći, edukacijske noći za roditelje i slično (Haines et al., 2015). Pri organiziranju takvih događanja roditelji mogu biti u situaciji da se gotovo prisilno uključuju u njih, a to se posebno odnosi na roditelje slabijeg socioekonomskog i obrazovnog statusa. Često se uspješnost ovakvih događanja mjeri prema odazivu roditelja i količini informacija koje su podijeljene, a zanemaruju se činjenice poput osobnog aktiviteta roditelja, njihove stvarne uključenosti, zadovoljenosti roditeljskih potreba i očekivanja te njihova osobnog zadovoljstva. Pri stvaranju i održavanju kvalitetnog partnerstva ključan je element razvoj povjerenja i poštovanja između roditelja i odgojno-obrazovnih djelatnika, što nije moguće izgraditi u velikim grupama i na formalnoj razini. Naime, odgojno-obrazovni djelatnici koji pristupaju individualno svakoj obitelji, izgrađuju jedinstvene odnose sa svakom obitelji, što je preduvjet za izgradnju partnerstva između škole i obitelji (Ljubetić, 2014). Treba naglasiti da su u radu razgraničeni oblici suradnje i oblici komunikacije u sljedećem podnaslovu. Kod oblika suradnje podrazumijeva se sadržajni pristup aktivnosti, a kod oblika komunikacije radi se o komunikaciji uživo ili putem moderne tehnologije.

3.2. Oblici komunikacije između roditelja i škole

Komunikacija je temelj svakog odnosa, pa tako i partnerskih odnosa između obitelji i škole. Kako je već spomenuto, partnerski odnosi i kvalitetna komunikacija između dionika odgojno-obrazovnog procesa važni su elementi suvremenog kurikulumu, a na školama je da ih potiču na sve raspoložive načine (Mandarić, Koludrović & Reić Ercegovac, 2011). Komunikacija može biti verbalna i neverbalna, grupna, interpersonalna, javna, masovna, aktivno slušanje,

telekomunikacija te računalno posredovana komunikacija (Jukić & Nadrljanski, 2015). Kod komunikacije odgojno-obrazovnih djelatnika s roditeljima, kriterij uspješne komunikacije je koliko se uspješno prenose sve potrebne informacije. Komunikacija je „višedimenzionalna“ te treba predvidjeti kako na jasan i razumljiv način prenijeti nekome željene sadržaje i kako se načinom vlastite komunikacije stvara odnos sa sugovornikom. Prilikom izravne komunikacije, govornik pokazuje svoj odnos prema sugovorniku i to prvenstveno neverbalnom komunikacijom (izrazima lica, držanjem tijela i sl.). Tradicionalni oblici komunikacije u odgojno-obrazovnim ustanovama su: roditeljski sastanci, individualni razgovori, oglasna ploča škole, druženje na događanjima s roditeljima i učenicima te radionice s roditeljima i učenicima (Hanich, 2019). Iako je izravna komunikacija na relaciji roditelj – škola najkvalitetnija kada roditelji mogu direktno sudjelovati u odgojno-obrazovnom procesu, zbog suvremenog, ubrzanog načina života i svojih obveza, roditelji često nisu u mogućnosti izravno sudjelovati u njemu. Stoga je nužno prilagoditi načine komunikacije potrebama dionika odgojno-obrazovnog procesa. Dostupnost moderne tehnologije, a pogotovo interneta, omogućava nove načine komunikacije roditelja i škole. Takvi su oblici komunikacije vremenski ekonomični te omogućuju sudionicima biranje vremena i mjesta prema vlastitim potrebama (Mandarić, Koludrović & Reić Ercegovac, 2011). Suvremeni oblici komunikacije su: tekstualne poruke/SMS, elektronička pošta, mrežna stranica, Facebook, WhatsApp i Viber aplikacije, Skype i Zoom (Hanich, 2019). Elektroničko komuniciranje smanjuje potrebno vrijeme, objedinjuje i pohranjuje informacije o aktivnostima kojima se djeca bave, programima i aktivnostima koje škole nude, savjete roditeljima i slično. Elektronički ili suvremeni oblici komunikacije značajno povećavaju uključenost roditelja u odgojno-obrazovni proces. Prednosti elektroničke komunikacije prepoznate su i u Hrvatskoj, te je zakonska obveza svake škole izrada mrežne stranice. Podršku za izradu mrežne stranice školama pruža Ministarstvo i CARNet, koji je školama u Hrvatskoj izradio dostupnu i jednostavnu izradu mrežne stranice uključujući i podršku za oblikovanje sadržaja i načine komuniciranja elektroničkom poštom te forume ponuđene na mrežnim stranicama. Treba uzeti u obzir da pri izradi mrežnih stranica škola treba posebnu pažnju posvetiti strukturiranju sadržaja koji mora što temeljitije opisivati rad pojedine škole s obzirom na to da je ona dostupna široj javnosti. Mrežne stranice škola imaju poveznicu „Kutak za roditelje“ koja bi trebala služiti unapređenju suradnje između škola i roditelja. Međutim, prema istraživanjima u Splitsko-dalmatinskoj županiji, rijetke škole imaju navedeni naslov ispunjen sadržajima koji bi služili svrsi unapređenja takve suradnje. U potpoveznicama „Kutka za roditelje“ većina škola ima podatke o rasporedu informacija za roditelje, međutim rijetke škole imaju raspored roditeljskih sastanaka. Sve škole imaju

potpoveznicu Forum u „Kutku za roditelje“ čija je svrha razmjena iskustava i komunikacija između svih dionika odgojno-obrazovnog procesa. Pa ipak, na ponuđenim poveznicama i potpoveznicama u većini škola nema ponuđenih tema. U rijetkim školama u kojima i ima ponuđenih tema, nema odaziva roditelja, bez obzira na to što su roditelji direktno pozvani na uključivanje. Škole i roditelji nedovoljno koriste mrežnu stranicu za komunikaciju i izgradnju partnerskih odnosa. Ipak, na školama je da informiraju roditelje o mogućnosti korištenja foruma na mrežnim stranicama za komunikaciju, te ih potaknu na aktivno sudjelovanje u njima. (Mandarić, Koludrović & Reić Ercegovac, 2011). Osim mrežne stranice škole, postoje drugi, možda i aktualniji načini komunikacije kao što su SMS-ovi, poznati i kao MMS-ovi koji osim tekstualnih sadržaja podržavaju i slanje slika, videosadržaja i zvučnih zapisa. Tekstualnim porukama prenose se informacije o djetetu, koriste se kao podsjetnici na događaje i kao potvrde prisustvovanja djeteta ili roditelja. Međutim, upotreba SMS-a smanjila se zbog naplate poruka, a zamijenile su ga mobilne aplikacije kao što su WhatsApp ili Viber, koje se koriste besplatno uz uvjet pristupa internetu. Osim slanja tekstualnih poruka, glasovnih poruka i videozapisa individualno ili grupi ljudi, ove aplikacije pružaju mogućnost glasovnih poziva i videopoziva. Glavni razlozi korištenja mobilnih aplikacija su mogućnost besplatne komunikacije, veća privatnost i brzina razmjene informacija. Razmjena informacija, bilo grupno ili individualno putem ovih aplikacija poželjna je za razvijanje partnerstva pod uvjetom da se unaprijed otkloni moguće narušavanje privatnosti postavljanjem pravila koja štite privatnost. Ipak, za slanje formalnijih poruka zbog mogućnosti narušavanja privatnosti prilikom korištenja WhatsApp-a ili Vibera, SMS-ovi su sigurniji upravo zbog naplate poruka (Church & de Oliviera, 2013). Facebook je jedna od vodećih društvenih mreža, te je pronašao svoje mjesto i u komunikaciji između obitelji i škole. Putem Facebooka, moguće je individualno ili grupno slanje poruka, dijeljenje fotografija, videozapisa, dokumenata, poruka, poziva i videopoziva. Odgojno-obrazovni djelatnici sve više se odlučuju na dijeljenje podataka putem Facebooka. Facebook i njegova mogućnost otvaranja privatnih grupa dopušta razinu transparentnosti uz djelomičnu privatnost. Članovi se mogu uključiti u grupu po prethodnom odobrenju administratora, čime je djelomično zaštićena privatnost djece. Članovi grupe mogu biti roditelji, odgojno-obrazovni djelatnici i ostali dionici odgojno-obrazovnog procesa. Istraživanja su pokazala kako su roditelji uključeni u Facebook grupe spremniji sudjelovati u aktivnostima odgojno-obrazovne ustanove i otvoreniji su za komunikaciju uživo. Društvene mreže poput Facebooka mogu unaprijediti partnerske odnose s roditeljima. Elektronička pošta je poruka koja ima mogućnost sadržavanja teksta, datoteke, slike, koje se mrežno šalju pojedincu ili skupini pojedinaca. Zbog svog

koncepta koji sadrži navođenje naziva predmeta *e-maila* i sadržaj poruke, pridonosi profesionalnosti u odnosu na načine slanja poruka u kojima se ne traži dodavanje naslova teksta. Kod slanja *e-maila*, treba procijeniti pogodnost slanja s obzirom na sadržaj i koristiti ga u kombinaciji s ostalim komunikacijskim medijima. Ako poruka sadrži više od nekoliko rečenica, preporučuje se slanje privitka. Pažnju treba obratiti na stil i ton poruke zbog emocionalne interpretacije značenja poruke. Za razliku od drugih aplikacija, primarna svrha Skypea su videopozivi u kojima može sudjelovati više sudionika. U poslovnom svijetu, putem Skypea održavaju se *online* sastanci, edukacije te predavanja, odnosno nastava, iako su sudionici udaljeni (Hanich, 2019). Aplikacija Skype koristi se u *online* nastavi u osnovnim i srednjim školama od 2020. g. putem skupnog videopoziva zbog pandemije koronavirusa. Za vrijeme *online* nastave, putem Skypea se također održavaju roditeljski sastanci grupnim videopozivima i individualni razgovori s roditeljima. Pomoću Skypea se mogu organizirati virtualni izleti, razgovori gostujućih govornika, povezivanje učionica i projekata suradnje uživo. Ako je roditelj odsutan i trenutno nema mogućnost uključiti se uživo u neku od školskih aktivnosti ili ne može sudjelovati na roditeljskom sastanku uživo, može se priključiti na videopoziv preko Skypea (Hanich, 2019). Najnovija aplikacija, slična Skypeu, koja se koristi od 2020. g. od početka online nastave je Zoom. Razlika između Zooma i Skypea je što preko Skypea mora biti formirana grupa zbog uspostave skupnih videopoziva. Kada se radi o Zoomu, videopoziv uspostavlja domaćin koji poziva ostale sudionike putem elektroničke pošte. Osim Zooma najnovija alternativa Skypeu je Microsoft Teams, koja prema već navedenom služi za virtualne učionice, virtualne zbornice, odnosno u ovom slučaju pomoć dionicima odgojno-obrazovnog procesa da lakše komuniciraju.

3.3. Važnost partnerstva između škole, obitelji i lokalne zajednice

Partnerstvo između školskog osoblja, obitelji i lokalne zajednice od ključne je važnosti za uspjeh i sudjelovanje svih učenika. Međusobno povjerenje spomenutih dionika doprinosi uspjehu učenika i razvoju uspješne demokratske zajednice, a pogotovo u školama s kulturološko raznolikom populacijom. Takva partnerstva između gore navedenih dionika rezultiraju dobiti za sve, uključujući unapređenje akademskog uspjeha učenika, poboljšanja u ponašanju, manji broj izostanaka, efikasnost odgojno-obrazovnih radnika, poboljšanje kvalitete obiteljskog života i učvršćene veze između članova zajednice. Svi članovi zajednice, odnosno odgojno-obrazovni djelatnici, članovi lokalne i regionalne zajednice te članovi obitelji, dijele odgovornost za uspjeh svih učenika, uključujući i učenike s posebnim potrebama. Partnerstvo obitelji i škole utemeljeno na povjerenju pridonosi pozitivnim ishodima učenika na svim

razinama kada članovi obitelji i školsko osoblje imaju odnos uzajamnog poštovanja i dobiti sa zajedničkim odgovornostima za uspjeh učenika; kada članovi obitelji imaju mogućnosti svrsishodnog uključivanja u obrazovanje svoje djece i život škole te kada škola uvažava interese obitelji i njezinu uključenost. Partnerstvo između škole i zajednice, utemeljeno na povjerenju, pridonosi pozitivnim ishodima učenika kada škola surađuje s članovima lokalne zajednice, agencijama i organizacijama u svrhu ostvarivanja zajedničkih ciljeva, što rezultira direktnim sudjelovanjem predstavnika lokalne zajednice u školskom vodstvu i poboljšanim resursima zajednice. Uključivanje obitelji i lokalne zajednice podrazumijeva partnerstvo utemeljeno na uzajamnim vezama i zajedničkim ciljevima. Epstein (2011) sugerira spajanje partnerstva obitelji i škole s partnerstvom škole i lokalne zajednice u partnerstvo obitelj – zajednica – škola, kako bi se spojile sve tri sfere utjecaja u kojima se djeca razvijaju i uče. Četiri su ključne poveznice koje vode čvrstom partnerstvu u cijeloj zajednici, a to su: snažno školsko vodstvo, kultura škole koja poziva na zajedništvo, predanost učitelja prema uspjehu učenika i suradnja i komunikacija među partnerima. Snažno vodstvo karakteriziraju individualci s jasnom vizijom o ulozi škole i zajednice u podršci školi i koji su sposobni voditi osoblje škole prema školskoj viziji inkluzije i njegovati odnose s partnerima iz zajednice. Takvo vodstvo ima viziju inkluzije kao potpunu inkluziju učenika s poteškoćama i inkluziju različitih partnera zajednice. Kultura škole koja poziva na zajedništvo odnosi se na osjećaj partnera da su dobrodošli u školu i da su cijenjeni zbog svojih doprinosa i ideja. Teži se da sudionici iz zajednice uživaju posjećujući školu zbog kulture škole koja čini da se osjećaju da pripadaju školskoj zajednici. U politici „otvorenih vrata“ svi sudionici iz zajednice dobrodošli su doprinositi školi na brojne načine, uključujući iniciranje novih načina suradnje. Partnerski odnosi između obitelji i škole i škole i zajednice doprinose pozitivnoj kulturi škole. Također je važno da svi partneri iz zajednice sudjeluju u brojnim događajima, uključujući događaje iz svakidašnjeg života škole, kao i u brojnim izvannastavnim kurikularnim aktivnostima i da se povezuju s ostalim partnerima iz zajednice sudjelujući u zajedničkim događajima i aktivnostima. Predanost učitelja uspjehu učenika podrazumijeva da su učitelji usredotočeni na uspjeh učenika i da često nadmašuju svoje profesionalne obveze. Takva predanost potiče partnere iz zajednice da pomažu učiteljima kako bi postigli svoje ciljeve. Partneri iz zajednice na taj način imaju povjerenje da će školsko osoblje iskoristiti njihove doprinose na najbolji mogući način. Predanost učitelja koja je prepoznata u zajednici motivira članove zajednice da ostvare partnerske odnose sa školom. Suradnja i komunikacija među partnerima pokazala se kao ključni faktor za izgradnju čvrstog partnerstva. Posebno je naglašena potreba saslušavanja mišljenja i ideja svih uključenih strana. Školsko osoblje treba redovito tražiti ideje i mišljenja partnera iz zajednice te povratne informacije kroz

preglede i suradničke diskusije i slati im tjedna ili mjesečna izvješća o događanjima u školi (Haines et al., 2015).

3.4. Važnost školskog vodstva za suradnju obitelji i škole

Mnogi ravnatelji govore o svojoj ulozi u promicanju partnerstva između obitelji i škole i pod time podrazumijevaju pokazivanje potpore obiteljima, davanje do znanja da su dobrodošli, rade s odgojno-obrazovnim djelatnicima na promicanju te suradnje i osiguravaju fondove i resurse za suradnju s roditeljima. Ipak, mnogi od njih nisu svjesni važnosti svoje uloge u stvaranju kvalitetnih programa za razvijanje partnerstva s obiteljima u svojim školama. Treba shvatiti da je uloga ravnatelja multidimenzionalna za razvijanje partnerstva obitelji i škole i da ravnatelji moraju biti svjesni koje su to dimenzije kako bi mogli implementirati partnerstvo obitelji i škole u svoju školsku praksu. Oni ne samo da su odgovorni za osiguravanje resursa i izgradnju škola za implementaciju kvalitetnih programa partnerstva nego su također odgovorni za poticanje učitelja i ostalog osoblja škole na partnerske odnose s roditeljima. Pozivanje roditelja na suradnju od strane ravnatelja stvara pozitivnu školsku klimu i pozitivno utječe i na roditelje i na učitelje u smislu spremnosti suradnji. Dva su oblika školskog vodstva koja u praksi podržavaju razvoj partnerskih odnosa s roditeljima: transformacijsko vodstvo i suradničko vodstvo. Transformacijsko vodstvo podrazumijeva da svi članovi organizacije dijele viziju za uspjeh škole. Suradničko vodstvo podrazumijeva tim u koji su uključeni različiti pojedinci koji imaju različite uloge i zadatke. Utemeljeno na definiciji transformacijskog i suradničkog vodstva koristi se devet termina za kreaciju odvojenih mjerila za svaku dimenziju vodstva. Četiri mjere predstavljaju transformacijsko vodstvo u svrhu kvalitetnog promicanja partnerstva. To uključuje: koliko često ravnatelji potiču učitelje i ostalo osoblje da sudjeluju u aktivnostima za promicanje partnerstva, koliko često potiču roditelje da sudjeluju u aktivnostima koje promiču partnerstvo, koliko često predstavljaju viziju partnerskih odnosa s obitelji i lokalnom zajednicom te koliko često podržavaju učitelje da komuniciraju s obitelji. Pet mjera predstavlja suradničko vodstvo u svrhu kvalitetnog promicanja partnerstva, a to su: koliko često sudjeluju u ATP sastancima, koliko često osiguraju vrijeme za ATP zbog susreta i posla, u kojoj mjeri osiguravaju fondove za ATP aktivnosti, koliko često objavljuju ATP sponzorirane aktivnosti i koliko su često prisutni na događajima i aktivnostima koje promiču partnerstvo (Jung & Sheldon, 2020). Aktivni ravnatelji koji teže unapređenju partnerstva obitelji i škole, potiču svoj tim na redovite sastanke, pisanje planova, evaluaciju svojih postignuća, i podržavaju ostale učitelje i sve obitelji da sudjeluju u aktivnostima koje pozitivno utječu na razvoj partnerstva između obitelji i škole. Za razvijanje partnerstva obitelji i škole, ravnateljima je također važna

podrška vodstva lokalne zajednice. Istraživanja su pokazala da su se prilikom suradnje vodstva lokalne zajednice i školstvom vodstva školski timovi više trudili izraditi programe za razvoj partnerstva obitelji i škole i organizirali su naprednije aktivnosti za uključivanje roditelja u obrazovanje njihove djece. Ipak, koliko god podrška lokalnog vodstva bila važna za izgradnju partnerstva obitelji i škole, ono nije zauzelo bitniju funkciju od školskog vodstva. Naime, sudjelovanje lokalnog vodstva u financiranju školskih aktivnosti i projekata nije bitno utjecalo na kvalitetu partnerstva obitelji i škole iz čega se može zaključiti da osiguravanje financijskih resursa od strane ravnatelja ne utječe na kvalitetu suradnje između obitelji i škole (Epstein, Galindo & Sheldon, 2011). Francis i suradnici došli su do saznanja da mnogi članovi obitelji pozitivnu kulturu škole i partnerstvo utemeljeno na povjerenju pripisuju školskom vodstvu koje je efektivno, uključeno i ima visoka očekivanja. Sudionici istraživanja definirali su efektivno školsko vodstvo kao pristupačno, dostupno i brižno. Školsko vodstvo koje je bilo uključeno u svakidašnji život učenika moglo je prepoznati i razumjeti brige roditelja vezane za vršnjačko nasilje, akademska postignuća, ponašajne probleme i vezu između učenika i učitelja. Nadalje, pokazalo se da obitelji cijene školsko vodstvo koje ima visoka očekivanja od školskog osoblja kao i od učenika. Svi sudionici istraživanja naglasili su da za partnerstvo obitelji i škole i za partnerstvo škole i zajednice ključnu ulogu ima školsko vodstvo. Naglasili su da je stil vodstva važan za kulturu škole u kojoj partnerstvo funkcionira. Školsko vodstvo ima ključnu ulogu u osiguravanju kvalitetnog nastavnog osoblja koje ima sličnu viziju partnerstva kao obitelji i članovi zajednice, koje uključuje obostrane dobiti za sve partnere u školskoj zajednici i koji dijele odgovornost za uspjeh učenika. Obitelji su naglasile da je osim zapošljavanja nastavnog osoblja bitno da mu vodstvo pruža podršku. Članovi zajednice istaknuli su da je bitno da vodstvo motivira osoblje pri uključivanju zajednice u život škole. I obitelji i članovi zajednice naglasili su važnost karakternih osobina ličnosti ravnatelja kao što su ravnateljev entuzijizam, suosjećanje, pristupačnost i sposobnost njegovanja odnosa sa učenicima, obiteljima, školskim osobljem i članovima zajednice za izgradnju partnerstva i kreiranje kulture škole koja poziva sve dionike na sudjelovanje u životu i radu škole (Haines et al., 2015).

3.5.Uloga učitelja u suradnji obitelji i škole

Ključnu ulogu u postizanju partnerstva između obitelji i škole imaju učitelji, jer upravo oni imaju mogućnost svakodnevno komunicirati s roditeljima i održavati najbliže odnose s njima (Jung & Sheldon, 2020). Međutim, postoje roditelji koji uopće ne odgovaraju na poruke upućene elektroničkom poštom ili SMS-om, koji se ne odazivaju pozivima na roditeljske sastanke ili individualne razgovore. U datoj situaciji, učitelji bi se, umjesto da zaključe da

roditelji ne brinu o djetetu i odustanu od komunikacije, trebali potruditi saznati zašto zapravo do komunikacije nije došlo, raspitati se kako mogu osobno doći do roditelja. Pri tome je vrlo važno da učitelji ne zauzimaju negativan stav pri prvom susretu i da svojim stavom pokažu roditelju da su oni tu kako bi pomogli. Od ključne je važnosti da učitelj upozna zajednicu, način i uvjete života učenika i roditelja. Kada se organiziraju roditeljski sastanci ili individualni razgovori, treba uzeti u obzir radno vrijeme i obaveze roditelja. Nadalje, trebaju biti upućeni u obrazovanje roditelja kako ne bi očekivali od roditelja koji nemaju znanje iz pojedinih nastavnih predmeta da pomažu učenicima s domaćim radom (Edwards & Spiro, 2019). Učitelji koji rade na izgradnji čvrstog partnerstva između obitelji i škole, provode aktivnosti koje uključuju obitelji u proces učenja njihove djece, jednako otvoreno komuniciraju sa svim obiteljima i osobno pozivaju obitelji u svoj razred i školu (Jung & Sheldon, 2020). Unatoč ključnoj ulozi učitelja u uspostavljanju partnerskih odnosa između obitelji i škole, i oni sami priznaju da je njihova obučenost na zadanu temu nedostatna, izjavljujući kako zapravo ne znaju kako uključiti roditelje u obrazovanje djece osim zahtijevati od njih da naprave ono što im oni kažu. Oni koji smatraju da imaju vještine za svrsishodnu suradnju s roditeljima opisuju strategije za ophođenje s „kompliciranim“ roditeljima, a ne strategije za razvijanje svrsishodne suradnje. Uključivanje roditelja također predstavlja dobrobiti za učitelje, jer na taj način mogu bolje uvidjeti kako pristupiti djetetu. Podaci o djetetu prikupljeni od roditelja mogu pomoći učiteljima planirati aktivnosti i postaviti odgovarajuće ciljeve za učenike (LaRocque, Kleiman & Darling, 2011). Učitelji koji uključuju roditelje zauzvrat uživaju poštovanje roditelja, razumijevanje za poteškoće u poslu učitelja i veću podršku i pomoć u radu. Roditelji imaju pozitivniju percepciju učitelja koji ih ravnopravno uključuju u svoj rad, što uzrokuje pozitivniju percepciju ravnatelja i stručne službe. Kada učitelji uključe roditelje, to rezultira dobivanjem pomoći od roditelja u poučavanju, individualnom pristupu djetetu i pomoći oko održavanja discipline. Učitelji su na taj način zadovoljniji svojim poslom i imaju pozitivnije stavove o vlastitim sposobnostima poučavanja. Stvarajući dobrobiti za učitelje, uključenost roditelja pridonosi i dobrobiti cijele škole, jer kada se roditelji pozivaju na uključivanje u život i rad škole kao ravnopravni partneri, školi je osigurana potpora roditelja u lokalnoj zajednici, što rezultira osiguravanjem resursa i pomoći od strane lokalne zajednice. Kada je škola zapažena u lokalnoj zajednici kao zajednica roditelja i učitelja koji su ravnopravni partneri, to rezultira boljom reputacijom škole u lokalnoj zajednici i pozitivnim stavovima roditelja o školi, jer zajedništvo roditelja i učitelja rezultira boljim odgojno-obrazovnim rezultatima učenika što je važan element za uspješnost škole (Sušanjan Gregorović, 2018). Ono što treba naglasiti je da se učitelji trebaju prestati bojati uključiti roditelje u svoj rad. Trebaju postati svjesni da su im roditelji korisni izvori za važna

saznanja koja mogu pomoći učeničkom uspjehu. Strah i nepovjerenje posljedica su ignoriranja i manjka komunikacije. Učitelji i škole moraju prepoznati emocionalne i fizičke zapreke i kulturološke razlike kako bi uključili sve roditelje u život i rad škole bez obzira na socijalni status ili neke druge razlike. Stoga su učitelji bitan čimbenik za unapređenje uključenosti roditelja u obrazovanju djece, jer su upravo oni u poziciji da obznane roditeljima na koje načine mogu sudjelovati i stvoriti osjećaj zajedništva. Bitna je činjenica da su roditelji puno spremniji surađivati kada se osjećaju cijenjeno i dobrodošlo. Učitelji bi trebali osigurati više termina za individualne sastanke kako bi svi roditelji bili u mogućnosti prisustvovati im (LaRocque, Kleiman & Darling, 2011).

3.6. Uloga pedagoga i psihologa u suradnji obitelji i škole

Uloga učitelja i stručnih suradnika u radu s modernim i postmodernim obiteljima je značajna s obzirom na promijenjenu ulogu obitelji, ubrzani načina života te utjecaj medija na život djeteta. Pedagoške službe uvode se u naše škole krajem 60-ih godina prošlog stoljeća. Uloga pedagoga u suradnji s roditeljima je da svojom stručnošću nastoji doprinijeti suradnji s roditeljima i pomoći obiteljima. Suradnja pedagoga i obitelji doprinosi odgojno-obrazovnim ciljevima društva i skladnim odnosima u obitelji. Suradnja pedagoga i obitelji može biti direktna i indirektna. Direktna suradnja može biti individualna i grupna. U direktnoj suradnji pedagog održava neposredne kontakte s roditeljima razgovorom, održavanjem predavanja iz odgojne problematike za sve roditelje, sudjelovanjem na roditeljskim sastancima zbog približavanja pedagoških problema odjeljenja te suradnjom s odborom zajednice doma i škole. Indirektna suradnja odnosi se na pomoć nastavnicima pri izradi planova i programa za roditeljske sastanke. Za uspješnu komunikaciju pedagoga s roditeljima, pedagog mora razumjeti roditelje, surađivati s njima, slušati ih i pružiti im mogućnost da se i oni čuju i biti im dostupan. Roditelji moraju vidjeti u pedagogu stručnu osobu za posao koji obavlja te pedagog mora savjesno obavljati rad s roditeljima. Rad pedagoga s roditeljima zahtijeva stručni i znanstveni pristup postavljenim zadacima, poznavanje zadataka škole, obrazovnog stupnja roditelja, dosadašnjih oblika suradnje s roditeljima, mogućnostima roditelja, životne dobi roditelja i njihovih iskustava. Zadatak je škole da svojim organizacijskim oblicima osposobi roditelje za što bolji odgoj djeteta. Pedagog mora biti upućen u društvene promjene koje uvjetuju promjene u životu obitelji. Društvene promjene koje utječu na dinamiku obitelji toliko su brze da se od škole kao „drugog doma“ očekuje da pomaže roditeljima u odgoju djece. S obzirom na to da su škola i dom mjesta u kojima dijete najviše boravi, pa imaju i najveći utjecaj na njega, ta dva mjesta moraju kvalitetno funkcionirati. Iz navedenog proizlazi da je važno upoznati oblike

komunikacije dostupne za roditelje da komuniciraju sa školom, suradnju sa stručnim suradnicima, a posebno pedagogom i koji su oblici suradnje raspoloživi. Prema Lukaš i Gazibari (2010) razina suradnje roditelja i pedagoga u RH je niska. Roditelji su nezainteresirani za suradnju s pedagogom ili su nezadovoljni istom. Roditelji nisu upoznati s mogućnostima zajedničke suradnje s pedagogom što upućuje na nedostatnu komunikaciju sa školom. Stoga bi škole trebale bolje informirati roditelje o mogućnosti suradnje s pedagogom kao i o prednostima koje iz takve suradnje proizlaze. Naspram potrebama, suradnja s pedagogom odvija se isključivo u slučaju ponašajnih problema djeteta ili problema vezanih za uspjeh djeteta. Uzevši u obzir da je pedagog stručni suradnik od kojeg se očekuje da pomogne roditeljima pri odgoju, suradnja bi se trebala odvijati i s roditeljima „uspješne“ djece. Međutim, većina roditelja ima tradicionalni stav o istoj, odnosno smatra da se suradnja s pedagogom treba odvijati isključivo kod pojave problema. Pedagog bi se trebao angažirati oko pokretanja suradnje s roditeljima, isticati njihovu važnost u odgojno-obrazovnom procesu, jednakost potpore između pedagoga i roditelja kako bi se razvijala ta suradnja i pri tome dobila svoj kontinuitet. Jedini način uključivanja roditelja u suradnju s pedagogom i školom je informirati ih o njenim mogućnostima i važnosti, jer će tim putem roditelji shvatiti da je upravo ta suradnja od iznimne važnosti za uspjeh njihovog djeteta (Lukaš & Gazibara, 2010). Iako u RH roditelji nisu upoznati s mogućnostima rada s pedagogom i psihologom, u Sjedinjenim Američkim Državama, Nacionalna udruga školskih psihologa (*National Association of School Psychologists – NASP*) prva je naglasila važnost partnerstva između obitelji i škole. Dakle, školski psiholozi mogu igrati ključnu ulogu u promicanju partnerstva između obitelji i škole. Međutim, za školskog psihologa može biti izazovno implementirati program samostalnog partnerstva između obitelji i škole u svrhu kreiranja pozitivnih ishoda. Nasuprot tome, trebali bi uvrstiti programe partnerstva između obitelji i škole u okvire škole na razini cijelog sustava da bi bili održivi. Perspektiva na razini sustava podrazumijeva da se pitanje partnerstva rješava na razini škole, a ne individualnog roditelja, nastavnika, razreda ili učenika. Kako bi školska praksa bila prihvaćena, mora postojati formalna potpora za implementaciju programa na lokalnoj, regionalnoj i državnoj razini. Način potpore od vrha prema dnu trebao bi uključivati administrativnu prilagodbu politika kreiranih za poticanje implementacije u praksi, osnivanje regionalnih koordinacijskih timova, osiguravanje sredstava i određivanje prioriteta akcija. Nadalje, spomenute politike i radnje trebaju biti prihvaćene od strane školskog odbora, nadzornika i školskog vodstva osiguravajući dodatnu administrativnu podršku. Iako je podrška školskog vodstva od ključne važnosti za implementaciju prakse u školi, važno je i da školsko osoblje i lokalna zajednica podržavaju takvu praksu. Školski psiholozi moraju imati osnovna

znanja za implementiranje prakse koja podržava aktivnosti za partnerstvo između obitelji i škole. Dakle, školski psiholozi trebali bi razumjeti ključne elemente za provođenje programa partnerstva između obitelji i škole, provoditi okvire na razini sustava u suradnji s roditeljima, razumjeti kako primijeniti organizaciju i podršku na razini sustava za implementaciju najboljih praksi u partnerstvu obitelji i škole te primijeniti znanje iz primjera dobre prakse organizacije i podrške na razini sustava u svojoj psihološkoj praksi. U pristupu rada s obiteljima, prvo bi trebali razmotriti svoja uvjerenja o ulozi obitelji u odgojno-obrazovnom procesu i o protokolima škole u svrhu podrške partnerstva. Stavovi školskog osoblja mogu utjecati na odnose s roditeljima. Tako bi, primjerice, školski psiholozi trebali shvaćati obitelji kao partnere kada su odgovornosti između odgojno-obrazovnih radnika i obitelji za odgoj i obrazovanje djece podijeljene. Školski psiholozi trebali bi preuzeti vodeću ulogu u prilagođavanju komunikacije pomoću koje su pozvani svi sudionici odgojno-obrazovnog procesa te promovirati vrijednosti aktivnosti za partnerstvo između obitelji i škole sudjelujući u razgovorima sa obiteljima, školskim osobljem te lokalnim i regionalnim samoupravama o dobrobitima partnerstva. Oni bi trebali imati vodeću ulogu u zagovaranju partnerstva. Načini dijeljenja odgovornosti obitelji i škole su kontekstualno podijeljene: u školi roditelji sudjeluju u donošenju odluka, izletima i pomažu u rješavanju problema škole; u obiteljskom domu roditelji mogu pomagati djeci s domaćim radom i prilagoditi pravila u domu onima u školi. U kvalitetnom partnerskom odnosu škola i obitelj usklađuju pravila za djecu. Školski psiholozi trebali bi uspostaviti dosljedne organizacijske strukture za partnerstvo između obitelji i škole koje se uklapaju u školsku praksu. Oni bi zapravo, s obzirom na svoja stručna znanja, trebali biti koordinatori u implementaciji partnerstva obitelji i škole (McIntyre & Garbacz, 2014).

3.7. Važnost uključivanja roditelja za uspjeh učenika i prepreke koje se javljaju

Roditeljska uključenost u obrazovanje djeteta već je dugo vremena prepoznata kao snažno sredstvo kako za podizanje akademskog uspjeha učenika tako i za ostale elemente obuhvaćene odgojno-obrazovnim procesom. Ispitivanja pokazuju da su snažne, sistematske, skupne inicijative od strane škole za učvršćivanje veza između obitelji i škola važne za uspjehe učenika kao što su: veći akademski uspjeh, učestalije pohađanje nastave, manje pedagoških (disciplinskih) mjera poduzetih od strane škole i manje problema u ponašanju. Prema Epstein (2011), vrlo je važna suradnja svih dionika odgojno-obrazovnog procesa, pa tako i lokalne zajednice. Koliko je važna suradnja između obitelji i škole, toliko je važna i njihova suradnja s lokalnom zajednicom kako bi učenici imali bolje odgojno-obrazovne rezultate, jer razvoj

učenika ovisi najviše o ove tri komponente (Jung & Sheldon, 2020). Uključivanje obitelji u život i rad škole važno je već pri samom prelasku iz predškolske institucije u formalno školovanje. Budući da odgajatelji i učitelji moraju surađivati u prilagođavanju metoda rada kako bi dijete osjetilo što manju razliku između dva sustava, u svoj rad trebali bi uključiti i roditelje, jer i oni mogu pomoći da učitelj što prije upozna potrebe pojedinog djeteta. Osim za dijete, prelazak iz predškole na formalno obrazovanje predstavlja stres i roditeljima, pa bi tako prije početka formalnog obrazovanja roditelji trebali biti upoznati sa školom i očekivanjima škole (Skouteris, Watson & Lum, 2012). Uključivanje obitelji u život škole ima za posljedice bolji akademski uspjeh, smanjene ponašajne probleme, odnosno cjelokupni napredak djeteta kako u njegovim akademskim postignućima tako i u ostalim životnim sferama. To može biti definirano kao ulaganje roditelja ili skrbnika u obrazovanje njihove djece. U praksi to podrazumijeva sudjelovanje roditelja u školskim aktivnostima kao što su: volontiranje u školi, pomoć djeci pri domaćem radu, obnašanje dužnosti u školi, posjećivanje djetetova razreda, držanje predavanja o svojoj struci ili iskustvima kao gost i preuzimanje vodećih funkcija u školi koje podrazumijevaju sudjelovanje u donošenju odluka. Uz najbolje namjere uključivanja roditelja u obrazovanje djece, to nije uvijek jednostavno provedivo. Najbitnije za uspjeh uključivanja roditelja u život i rad škole je shvatiti da roditelji nisu homogena skupina i ne mogu svi roditelji sudjelovati u jednakoj mjeri, pa tako škole ne bi trebale to od njih ni očekivati. Škole bi se trebale prilagođavati potrebama roditelja i djece i uvažavati njihove različitosti (LaRocque, Kleiman & Darling, 2011). Nadalje, u ruralnim sredinama roditelji i učitelji bolje se međusobno poznaju te su škola i zajednica povezanije, što vodi većem razumijevanju i kvalitetnijoj suradnji. Roditelji u ruralnim područjima općenito su zadovoljniji komunikacijom i utjecajem na školu te imaju manje problema s nedostatkom vremena za uključenost u rad škole u odnosu na roditelje u urbanim sredinama. Istraživanje Miljević-Riđički, Pahić & Vizek Vidović (2011) pokazalo je da je roditeljima iz ruralnih područja i ravnatelj dostupniji nego roditeljima iz urbanih područja (Miljević-Riđički, Pahić & Vizek Vidović, 2011). Naime, u velikim školama koje imaju primjerice 1000 polaznika, ravnatelj nema toliko direktnih kontakata s roditeljima, niti se to od njega očekuje. Međutim, u manjim mjestima, gdje škola ima svega stotinjak polaznika, roditelji u većini slučajeva očekuju direktnu uključenost ravnatelja i koliko god bili obavještavani da se u slučaju bilo kakvog problema jave razredniku, stručnom suradniku ili predmetnom učitelju, oni ipak imaju potrebu kontaktirati i s ravnateljem. Faktori koji utječu na koji će način i koliko roditelji sudjelovati u životu i radu škole ovise o nizu sociopolitičkih faktora kao što su socioekonomski status, vlastito prošlo iskustvo sa školom i školovanjem te veličina mjesta u kojem se škola nalazi. Bez obzira na to kako su

roditelji spremni uložiti u obrazovanje njihovog djeteta, oni igraju veoma važnu ulogu u kreiranju škole koja jamči brižno i sigurno okruženje. „*The no Child Left Behind Act*“ formalizirao je pravo roditelja na informiranost što se događa u školi. Drugim riječima, škole bi trebale, umjesto govorenja o tome kako uključiti roditelje u život škole, zapravo to početi i provoditi. Međutim, čak i kad roditelji žele izgraditi pozitivne odnose sa školom, nisu uvijek sigurni na koji način pristupiti školskom osoblju, a da to bude prihvatljivo. To se posebno odnosi na niže rangirane roditelje. Neki roditelji imaju takvo radno vrijeme da nisu u mogućnosti sudjelovati u školskim aktivnostima unutar radnog vremena škole pa se takvi roditelji u školi ponekad doživljavaju kao komplicirani (LaRocque, Kleiman & Darling, 2011). Važan element kvalitete suradnje obitelji i škole je kako odgojno-obrazovni djelatnici doživljavaju pojedine obitelji i njihovu djecu. Lareau (2011) tvrdi kako roditelji srednje klase prihvaćaju izazove uključivanja u život škole, dok su roditelji iz ekonomske klase distancirani, nemaju povjerenje i rezervirani su u suradnji s institucijama. Roditelji iz ekonomske klase više su skloni prihvaćanju radnji i odluka „autoriteta“ i pokazuju više rezerviranosti prema školi nego roditelji iz srednje klase. Nadalje, ti roditelji manje su svjesni situacije svog djeteta u školi i smatraju pravila škole nerazumnim. Pojedini roditelji ekonomske klase su izrazili frustraciju komunikacijom koja je rezultirala osjećajem bespomoćnosti (Lareau, 2011). Roditelji koji se po bilo kojem aspektu osjećaju stigmatizirani u društvu nemaju samopouzdanje obratiti se „profesionalcima“ odnosno učiteljima, jer se osjećaju omalovaženima prije samog odlaska u školu. Takvi roditelji osjećaju se nejednakim naspram učitelja i nekompetentnim raspravljati se s njima. Oni su u praksi unaprijed osuđeni od strane učitelja, koji su skloni naglašavati svoju dominantnu poziciju naspram takvih roditelja. Roditelji koji po bilo čemu iskaču iz okvira prihvatljivog načina života, u većini slučajeva u školskoj praksi su stigmatizirani, odnosno unaprijed osuđeni. Iz navedenih razloga može se zaključiti zašto neki roditelji jednostavno nisu povezani sa školama koje pohađaju njihova djeca (Wilson & McGuire, 2021). S druge strane, partnerstvo obitelji i škole podrazumijeva uključivanje svih roditelja u život škole. Prema Hamlin i Flessi (2018) postoji različita potreba roditelja djece u razrednoj nastavi od potrebe roditelja djece u predmetnoj nastavi. Roditelji učenika viših razreda osnovne škole naglašavaju potrebu da ih se podržava i obuču u psihološkoj pomoći djeci. Roditelji nižih razreda osnovne škole traže podršku škole kako pomoći djetetu za postizanje većeg akademskog uspjeha. Roditelji su također isticali potrebu za pomoć u komunikaciji s djetetom. Sva tri elementa koja su roditelji naglasili kao važna promiču podršku roditeljima u izazovima s kojima se suočavaju. Nadalje, naglašena je potreba za partnerstvom između obitelji i škole, kao i partnerstvom na relaciji roditelj – roditelj u svrhu uspostavljanja inkluzivne klime u školskoj zajednici.

Aktivnosti kao što su volontiranje u školi i sudjelovanje u donošenju odluka prepoznate su kao manje važni elementi za uključivanje roditelja u život škole upravo zbog vremenskih ograničenja škole i roditelja (Hamlin & Flessa, 2018).

3.8. Pripremljenost učitelja i školskog osoblja za partnerstvo s roditeljima i lokalnom zajednicom

S obzirom na važnost učitelja i školskog vodstva za razvijanje partnerstva s roditeljima i lokalnom zajednicom, postavlja se pitanje koliko su zapravo učitelji i školsko vodstvo unaprijed pripremljeni na takav oblik suradnje. Sanders i Epstein (2018) pitali su dekane diljem Sjedinjenih Američkih Država, koliko njihovi fakulteti pripremaju buduće učitelje i ravnatelje kako uključiti roditelje i zajednicu u obrazovanje djece. Iako svi dekani smatraju da je uključivanje roditelja i zajednice važna tema za buduće učitelje, također su izjavili da njihovi studenti nisu pripremljeni za učinkovite programe partnerstva na relaciji obitelj – škola – zajednica. Iako je od 2001. g. postignut napredak u smislu obučavanja budućih učitelja i ravnatelja za partnerstvo na relaciji obitelj – škola – zajednica, ipak oni nisu adekvatno pripremljeni za takav oblik suradnje. Vrlo mali broj odgojno-obrazovnih radnika je pripremljen za izradu i implementaciju programa partnerstva koji će osigurati da svi roditelji sudjeluju u obrazovanju djece. Također, vrlo je malo onih koji su pripremljeni kako surađivati s poduzećima, agencijama i institucijama iz lokalne zajednice učenika kako bi promovirali uspjehe učenika u školi i šire. Na taj način učenici su zaknuti i nepovezani s mogućnostima obogaćivanja učenja u školi koje ih pripremaju za budućnost. Istraživanja 80-ih i 90-ih godina prošlog stoljeća pokazala su da su čak i prije studenti učiteljskog i ravnateljskog studija pokazali svjesnost o važnosti obuke za implementaciju programa uključivanja roditelja u život i rad škole. Ranija istraživanja u Marylandu pokazala su da je vrlo malo učitelja imalo praksu na temu uključivanja roditelja za vrijeme formalnog obrazovanja. Većina učitelja koji su i imali takve programe u formalnom obrazovanju jesu učitelji razredne nastave ili oni koji su pohađali poslijediplomske studije za ravnatelje ili neke druge poslijediplomske studije. Istraživanja provedena u pedeset saveznih država pokazala su da nijedna savezna država nije imala obuku za uključivanje roditelja u licenciranje učitelja, osim za učitelje razredne nastave ili učitelje djece s posebnim potrebama. Otprilike četvrtina saveznih država je prepoznala potrebu za takvom obukom, a malo više ih je prepoznalo potrebu za takvom obukom kod učitelja razredne nastave i učitelja djece s posebnim potrebama. Samo je sedam saveznih država prepoznalo važnost obuke školskog vodstva. Ipak, niti jedna savezna država nije uvela program obuke školskog vodstva za uključivanje roditelja u život škole čak ni pri licenciranju ili obnavljanju

licence. Početkom 21. st. događa se znatan napredak u odnosu na prethodna desetljeća i programi obuke učitelja i ravnatelja većinski sadržavaju i obuku za partnerstvo na relaciji obitelj – škola – zajednica. Savezne države počinju uključivati veze između obitelji, škole i zajednice u formalno školovanje. Obrazovna komisija saveznih država je 2005. g. objavila da od pedeset saveznih država, u sedamnaest njih su škole i lokalne zajednice dobile obvezu implementacije politike uključivanja roditelja, dok je petnaest saveznih država implementiralo te programe samoinicijativno. U posljednjih nekoliko godina, ostale su savezne države umjesto ispunjavanja naređenja federalnih vlasti, osiguravale profesionalni razvoj u partnerstvu, nagrade za inovativne partnerske prakse i preporučivali školama da implementiraju programe partnerstva u svoju praksu, koji će uključiti sve obitelji. Većina saveznih država je izdala jasne upute i druge dokumente koji podupiru uključivanje roditelja kao bitnu organizacijsku komponentu za učinkovite škole i uspješne učenike. Unatoč činjenici da su svi postali svjesni važnosti implementacije programa partnerstva na relaciji obitelj – škola – zajednica i da se takvi programi uvrštavaju u formalno obrazovanje budućih odgojno-obrazovnih djelatnika, još uvijek u praksi takvi programi ne uspijevaju uključiti sve roditelje. Za potpunu implementaciju programa moraju se usavršiti programi partnerstva na učiteljskim studijima, da bi isto bilo rezultat potpune implementacije programa partnerstva u školama (Epstein, 2018). Prema istraživanju Ljubetić i Zadro (2009) većina učitelja smatra se nedostatno kompetentnima u području suradnje s roditeljima. Razlog tome vide u nedostatnom osposobljavanju tijekom formalnog obrazovanja. Rješenje nedostatnog osposobljavanja tijekom studija vide u permanentnom stručnom usavršavanju na temu suradnje s roditeljima (Ljubetić & Zadro, 2009). U RH uloga stručnih suradnika (pedagoga, psihologa, defektologa i knjižničara) nije jasno definirana, a pogotovo ne njihova suradnja s roditeljima koja predstavlja izazov i za ravnatelje i za učitelje. Iako prema izvorima strane literature McIntyre & Garbacz (2014) školski psiholozi igraju ključnu ulogu u uvođenju programa partnerstva obitelji i škole, u RH važnost uloge školskog psihologa još nije prepoznata. Naime, suradnja s roditeljima spominje se na stručnim usavršavanjima ravnatelja, učitelja i stručnih suradnika, međutim, oblici suradnje koji se spominju su tradicionalni i nema spomena partnerskim odnosima. Isto tako, suradnja s roditeljima nije dostatno zastupljena u formalnom obrazovanju odgojno-obrazovnih djelatnika, a za ravnatelje škola formalno obrazovanje koje bi bilo uvjet za funkciju ravnatelja škole ne postoji.

3.9. Primjeri dobre prakse kako implementirati partnerstvo između obitelji i škole

Organizacija partnerstva između obitelji i škole trebala bi sadržavati zakonske okvire koji se temelje na najboljim praksama. Ona bi trebala biti na razini cijelog sustava i pri stvaranju zakonskih okvira trebalo bi uzimati u obzir primjere dobre prakse, iz kojih je vidljivo da je od velike važnosti da svi dionici odgojno-obrazovnog procesa prihvate radnje vezane za promoviranje aktivnosti za implementaciju partnerstva obitelji i škole, a u svrhu unapređenja ishoda učenika i njihovih obitelji. Svi dionici odgojno-obrazovnog procesa moraju biti uvjereni da je promoviranje partnerstva između obitelji i škole vrijedno investicije regionalnih i lokalnih sredstava. Ključni argument za uvjeravanje svih dionika odgojno-obrazovnog procesa o potrebi investiranja u formalnu podršku na razini sustava za prihvaćanje i implementaciju partnerstva škole i obitelji je činjenica da partnerstvo rezultira boljim akademskim postignućima učenika kao i unapređenjem socijalnih vještina. Nadalje, trebaju biti osigurana sredstva za provođenje aktivnosti u svrhu implementacije partnerstva između obitelji i škole. Dodatna sredstva bi se trebala osigurati za profesionalno usavršavanje odgojno-obrazovnih djelatnika, vođenje timova, tehničku podršku te prikupljanje podataka za partnerstvo s obiteljima. Regionalne i školske politike i procedure trebale bi biti povezane s relevantnim državnim zakonima i politikama. Ima nekoliko načina kako politike mogu biti provedene u općim procedurama. Kao prvo, da su administrativno osoblje i učitelji koji su predstavnici razreda uključeni u donošenje odluka. Treba razmotriti kako obitelji gledaju na procedure, pri čemu je ključna uloga školskog psihologa pri vođenju sastanaka. Nakon što je postignut dogovor oko politika, školski psiholozi bi ih trebali podijeliti sa svim dionicima odgojno-obrazovnog procesa. Pri tome bi trebali koristiti interaktivne načine komunikacije kako bi svi dionici imali priliku postavljati pitanja i dobiti odgovore. Nakon usuglašavanja politika, prvo treba uspostaviti tim na lokalnoj razini koji bi trebao predstavljati školu i u koji bi trebali biti uključeni učitelji i roditelji svih razreda, ravnatelj i predstavnici lokalne zajednice. Organizator i voditelj lokalnog tima bi trebao biti školski psiholog. Primarni bi cilj tima trebao biti promovirati viziju zajedničke odgovornosti za procedure školske zajednice između svih članova zajednice. Nakon toga, tim organizira aktivnosti za partnerstvo obitelji i škole na općenitoj razini. Na ovom stupnju implementacije, voditelj tima već je upoznao obitelji s aktivnostima u vezi implementacije partnerstva obitelji i škole. Posebni zadaci tima su prepoznati očekivanja, uspostaviti mehanizme za prikupljanje podataka o važnim ishodima i donositi odluke na temelju prikupljenih podataka. Implementacija partnerskih odnosa s obitelji trebala bi se razlikovati s obzirom na dob učenika odnosno aktivnosti bi trebale biti prilagođene dobi djece. Nadalje, podrška na razini sustava

trebala bi biti na regionalnoj razini, što bi značilo da regionalne uprave koordiniraju i implementiraju podršku u poučavanju i aktivnosti za partnerstvo obitelji i škole. Sve akcije koje se poduzimaju trebaju biti uz suglasnost školskog odbora, ravnatelja i nadzornika. Ravnatelj je odgovoran za ispunjenje očekivanja u vezi aktivnosti za partnerstvo i raspravlja o njima s dionicima. Poruke osoblju i obiteljima o pristupu partnerstvu moraju biti jasne i dosljedne. Školski psiholozi svojom strukom su idealni za koordiniranje aktivnosti vezanih za partnerstvo. Iako su regionalna organizacija i podrška na razini sustava ključne za implementaciju politika i praksi, odgojno-obrazovni radnici i obitelji trebali bi djelovati zajedno i biti uključeni u kreiranje kulture škole za partnerstvo obitelji i škole. Školski bi psiholozi za početak trebali organizirati događaje ili radionice za odgojno-obrazovne djelatnike i obitelji kako bi razvili zajedničku viziju o unapređenju odgojno-obrazovnih ishoda učenika koja može pridonijeti prihvaćanju partnerstva i sa strane obitelji i sa strane odgojno-obrazovnih djelatnika. Uspostavljanje uvjeta je nužno kako bi obrazovna praksa zadržala relevantnost i proceduralno točnu implementaciju. Praksa bi trebala prepoznati važne probleme u školama i uskladiti ih s vrijednostima škole i šireg sustava. Aktivnosti za unapređenje partnerstva između obitelji i škole trebale bi se redovito procjenjivati kako bi se osigurala njihova djelotvornost u odnosima između obitelji i škole, u učeničkim postignućima i u odražavanju potreba i kultura škole i zajednice. Stalna procjena osigurava kontinuirani pregled djelotvornosti prakse i razinu uspješnosti implementacije aktivnosti u praksu. Stalna procjena proceduralne točnosti može pokazati potrebe za stručnim usavršavanjem osoblja i pomoći timu protumačiti ishode povezane s poduzetim mjerama. Kako bi uvjeti za implementaciju aktivnosti za partnerstvo obitelji i škole bili osigurani, preporučuje se da sustav na razini regije investira novac, omogući oslobađanje vremena osoblja i stručno usavršavanje odgojno-obrazovnih djelatnika za nadzor implementacije aktivnosti za partnerstvo obitelji i škole na regionalnoj i lokalnoj razini. Također se preporučuje da ravnateljima aktivnosti za partnerstvo budu prioritet i da ih učine vidljivim na regionalnoj i državnoj razini. Podrška sustava na regionalnoj razini osigurava održivost prakse i njezinu uvaženosť na razini sustava. Podrška sustava za partnerstvo obitelji i škole zahtijeva upoznatost školskog osoblja s potrebama svih obitelji, bez obzira na njihove kulturološke ili socioekonomske razlike. Činjenica je da sve obitelji žele podržavati svoju djecu, ali s obzirom na njihovu pozadinu, ne izražavaju sve obitelji tu potrebu na isti način i školsko osoblje bi trebalo shvatiti različito shvaćanje podrške od strane roditelja. Tri su preporuke kako komunicirati s roditeljima različitih kulturoloških pozadina: komunikacija mora biti jasna i učinkovita; uporaba proaktivnih strategija (izgradnja odnosa s obiteljima, utvrđivanje zajedničke odgovornosti za obrazovne ciljeve, prepoznavanje briga obitelji oko

njihove uloge u obrazovanju djeteta ili posebnih briga u vezi njihovog djeteta); kreacija kulturološki uključive školske zajednice (povezivanje roditelja različite kulturološke pozadine s učiteljima i ostalim roditeljima). Školski psiholog ima ključnu ulogu i u ostvarivanju učinkovite komunikacije s roditeljima različitih kulturoloških pozadina kako savjetujući školsko osoblje kako im pristupati tako i organizirajući zajedničke radionice na kojima bi se takvi roditelji međusobno upoznavali s učiteljima i drugim roditeljima. Kako bi se procijenio utjecaj podrške za partnerstvo obitelji i škole na razini sustava na ključne ishode učenika, potrebno je kreirati odgovarajuće mehanizme prikupljanja podataka. Na osnovu prikupljenih podataka trebali bi se postavljati daljnji ciljevi kako bi se budući osvrti na podatke mogli usredotočiti na procjenu napretka u ostvarivanju ciljeva. Ciljevi bi trebali biti uočljivi, mjerljivi i predstavljati zajedničko shvaćanje snaga i slabosti između dionika odgojno-obrazovnog procesa. Važno je da napredak u postizanju ciljeva bude vidljiv svim dionicima i da svi dionici mogu komunicirati i raspravljati o njima pomoću postavljenih sredstava interaktivne komunikacije (McIntyre & Garbacz, 2014).

3.10. Suradnja između obitelji i škole u Republici Hrvatskoj

Prema već navedenom i s obzirom na dosadašnje rezultate istraživanja, roditelji u Republici Hrvatskoj ne smatraju da su oni važan faktor koji može u značajnoj mjeri unaprijediti obrazovanje svoje djece i ne vide važnost svog uključivanja u izradu godišnjeg plana i programa i kurikuluma. Roditelji smatraju da su u školama svoje djece tretirani s poštovanjem i da bi u slučaju problema naišli na potporu škole i drugih roditelja. Stav roditelja da su kvaliteta nastave, odabir izvannastavnih aktivnosti i sigurnost djeteta u školi pretežno u nadležnosti škole upućuje na činjenicu da su roditelji u RH uglavnom tradicionalno usmjereni kada se govori o njihovu stajalištu o suradnji na relaciji roditelj – škola. Ipak, većina roditelja smatra kako bi se trebali pitati za mišljenje o pitanjima koja se tiču obrazovanja njihove djece i željeli bi sudjelovati u nastavi (Miljević-Ridički, Pahić & Vizek Vidović, 2011). Istraživanja su pokazala da su i neke obitelji nespремne za suradnju sa školom. Iako većina roditelja smatra da bi učitelji trebali biti upoznati s uvjetima života učenika u domu, ipak ne bi rado primili učitelja u svoj dom. Pojedini roditelji nisu spremni sudjelovati u akcijama koje organizira škola. Nadalje, značajan postotak roditelja tvrdi da nikada nisu bili pozvani da sudjeluju u školskim aktivnostima od strane učitelja te da su roditeljski sastanci u obliku tematskih radionica rijetki ili ih gotovo nema (Doutlik, 2014). Prema istraživanju autorica Ljubetić i Zadro (2009) postoji veliki postotak učitelja (oko 80 %), kojima je rad s roditeljima veće opterećenje od rada s učenicima (Ljubetić & Zadro, 2009). Unatoč potrebi i dobrobiti koje donose partnerski odnosi, oni u hrvatskim

školama još nisu implementirani. Suradnju s obitelji potrebno je prakticirati upisom učenika u prvi razred jer se temelji partnerstva grade u prva tri razreda osnovne škole, dok kasnije slabe (Doutlik, 2014). Roditelji su u velikoj mjeri spremni unaprijediti suradnju, ali organizacija te suradnje mora poteći od strane pojedine škole. Roditelji su postali svjesni važnosti partnerskog odnosa sa školom u kojem se roditelji i škola međusobno podupiru, a u svrhu optimalnog cjelokupnog razvoja učenika (Miljević-Riđički, Pahić & Vizek Vidović, 2011). Stvaranje povjerenja između škole i roditelja pokazalo se kao neizbježan element pozitivnih promjena na odgojnim i obrazovnim razinama. Percepcija škole od strane roditelja pozitivno utječe na partnerstvo na relaciji obitelj – škola – zajednica zbog osjećaja odgovornosti roditelja za ulaganje u život škole. Isto tako, ako roditelji doživljavaju školu nekvalitetnom, i njihova motivacija za ulaganje u život i rad škole može biti veća u nastojanju da poboljšaju uvjete obrazovanja svoje djece, ali ukoliko roditelji smatraju školu manje kvalitetnom, imaju i manje povjerenje u školu pa će teže poduzeti prve korake za suradnju. Pokazalo se važno preispitivanje percepcije škole od strane roditelja jer se na taj način bolje razumiju njihova očekivanja od škole i njihove potrebe vezane za obrazovanje njihove djece, što je dobar temelj izgradnje partnerskih odnosa. Rezultati istraživanja pokazali su da su važni faktori za kvalitetu školskog okruženja povjerenje i poštovanje, a tek onda kvaliteta školskog programa. Prema navedenom roditelji i škola dijele zajednički interes, a to je optimalni cjelokupni razvoj djeteta. Svjesnost svih strana o zajedničkom interesu temeljni je preduvjet za izgradnju partnerskih odnosa. Razvijanje partnerstva na relaciji obitelj – škola – zajednica preduvjet je za dobrobit svih strana. Učitelji, nastavnici i odgajatelji smatraju kako treba više znanja i vještina za uspješnu suradnju na relaciji roditelj – škola, međutim isto tako smatraju kako su obiteljski elementi u najvećoj mjeri odgovorni za lošu suradnju između roditelja i škole. S druge strane, mnogi roditelji doživljavaju da nisu dovoljno poštovani i osjećaju nedostatak komunikacije od strane učitelja. Smatra se da su potrebne najmanje tri godine rada na stvaranju poštovanja i povjerenja u odnosima roditelja i učitelja (Kranželić & Ferić Šlehan, 2008). Kao što je već navedeno, prema Ljubetić (2014) postoji razlika između suradnje i partnerstva obitelji i škole koje je također povezano sa suradnjom sa zajednicom. Prema Tavas & Bilač (2011) partnerstvo obitelji i škole važno je zbog korištenja kompetencija obiju strana u obrazovanju djeteta. Partnerstvo pridonosi roditeljima boljom informiranošću o događajima u školi, učitelji stječu pozitivnu sliku o njima, jača njihovo samopouzdanje i sigurnost u pomoći djeci sa školom, čime postaju sudionici, a ne promatrači u obrazovanju svog djeteta. Osim roditelja, i učitelji dobivaju partnerskim odnosima s roditeljima, jer imaju podršku za rješavanje problema, raste njihova

motivacija i zadovoljstvo poslom, uživaju veće povjerenje roditelja što rezultira boljim ugledom u zajednici (Tavas & Bilač, 2011).

U osnovnim školama u Hrvatskoj oblici suradnje između roditelja i škole najčešće su propisani statutom škole i očituju se u roditeljskim sastancima, individualnim razgovorima s učiteljima i pisanim porukama. Zakon o odgoju i obrazovanju u osnovnim i srednjim školama propisuje obavezu formiranja vijeća roditelja koje uključuje jednog predstavnika svakog razrednog odjeljenja, a odabrani član postaje članom školskog odbora. U praksi se pokazalo da propisani oblici suradnje nisu zadovoljavajući ni za roditelje ni za učitelje. Sudjelovanje roditelja se pokazalo samo formalnim, bez mogućnosti utjecanja na važne odluke. Centralizacija i standardizacija kurikuluma ne daje školama dovoljno prostora da se prilagode potrebama lokalne zajednice. Roditeljski sastanci svode se na informacije gdje su roditelji samo pasivni sudionici, a situacije kada se od roditelja tražilo da sudjeluju u aktivnostima škole rijetke su (Tavas & Bilač, 2011). Marušićevo istraživanje (2007), koje je provedeno s roditeljima i učiteljima četvrtih i sedmih razreda osnovnih škola iz svih hrvatskih regija, pokazuje kako dvije trećine roditelja smatra da imaju vrlo male mogućnosti donošenja odluka u školi. Preko 90 % roditelja nikada nije sudjelovalo u aktivnostima vezanim za suradnju roditelja i škole. Tri četvrtine roditelja tvrdi da nikada nisu sudjelovali u radionicama koje organizira škola, a trećina njih uopće ne zna organiziraju li se uopće takve radionice. Značajan broj roditelja zainteresiran je za sudjelovanje u školskim aktivnostima, ali isto tako smatra da bi škola trebala prva preuzeti inicijativu. Istovremeno, ni suvremeni oblici komunikacije s roditeljima kao što su mrežna stranica škole, mrežna stranica učitelja, elektronička pošta i SMS-ovi nisu dali značajne rezultate (Marušić, 2007). Mrežne stranice škola strukturirane su na način da niti potiču suradnju na relaciji roditelj – škola niti potiču učenike na usvajanje dodatnih sadržaja istraživanjem od kuće. Negativne strane suvremenih oblika komunikacije su: i učitelji i roditelji moraju biti informatički pismeni, i učitelji i roditelji moraju imati pristup internetu, učiteljima se nameće dodatni posao ažuriranja stranica, rjeđi su susreti roditelja i učitelja, rijetka je komunikacija licem u lice, mogući su veći troškovi roditelja prilikom slanja SMS-ova te je moguće zlostavljanje putem interneta. Pokazale su se i sljedeće pozitivne strane: roditelji svakodnevno mogu dobivati obavijesti o, brza razmjena informacija, nema ograničenja vremenom i mjestom, ušteda vremena za roditelje i učitelje kod slanja općenitih informacija i roditelji dolaze u školu pripremljeni za teme o kojima će se raspravljati (Tavas & Bilač, 2011). Iako je u predškolskim ustanovama partnerski odnos roditelja i škole najnaglašeniji i roditelji su prilično zadovoljni „partnerskim odnosom“ s odgajateljima, ipak je ta suradnja utemeljena

na tradicionalnim elementima. Usprkos tome, smatra se da odgajatelji nemaju znanja i vještine za razvijanje partnerskog odnosa s roditeljima. Odgajatelji se još uvijek postavljaju na hijerarhijski višu razinu pokušavajući podučiti roditelje o ispravnom odgoju djeteta (Skočić Mihić, Vlah & Bošnjak, 2018). Unatoč brojnim dobrobitima uključenosti roditelja u život i rad škole, u Hrvatskoj je to područje zanemareno te se suradnja obitelji i škole temelji na tradicionalnim oblicima suradnje kao što su: roditeljski sastanci, individualni razgovori i pisane obavijesti roditeljima, koji su najčešće i jedini oblici suradnje. Suradnja se temelji na dominaciji škole. Mali broj istraživanja na temu partnerstva obitelji i škole također je jasan pokazatelj da se takvom obliku suradnje ne posvećuje dovoljno pozornosti. S obzirom na niz dobrobiti uključenosti roditelja u obrazovanje djece, spoznatih putem znanstvenih istraživanja, roditeljska uloga u obrazovanju djeteta nije zanemarujuća. Stoga je u razvijenim zemljama diljem svijeta spoznata važnost implementacije partnerskih odnosa roditelja i obitelji putem učinkovitih programa kao ključan preduvjet za uspješno obrazovanje. Takvi programi osiguravaju uključenost obitelji, škole i zajednice na način da sve tri strane dijele odgovornost za cjelokupan razvoj učenikove ličnosti. Taj je preduvjet u Hrvatskoj zanemaren i krajnje je vrijeme da se to promijeni (Sušan Gregorović, 2018).

4. PRIMARNO EMPIRIJSKO ISTRAŽIVANJE

U empirijskom istraživanju podaci su prikupljeni od različitih skupina ispitanika koji sudjeluju u odgojno-obrazovnom radu (dionika odgojno-obrazovnog procesa). Za potrebe kombinacije kvalitativne i kvantitativne metode prikupljanja podataka korištena je tehnika triangulacije odnosno tehnika korištenja različitih izvora podataka. Za izradu rada korištene su različite znanstvene metode i znanstveno-stručne spoznaje proizašle iz pregleda korištene literature. Zbog ostvarenja postavljenih ciljeva istraživanja i testiranja hipoteza korištene su odgovarajuće istraživačke metode.

4.1. Metodologija istraživanja

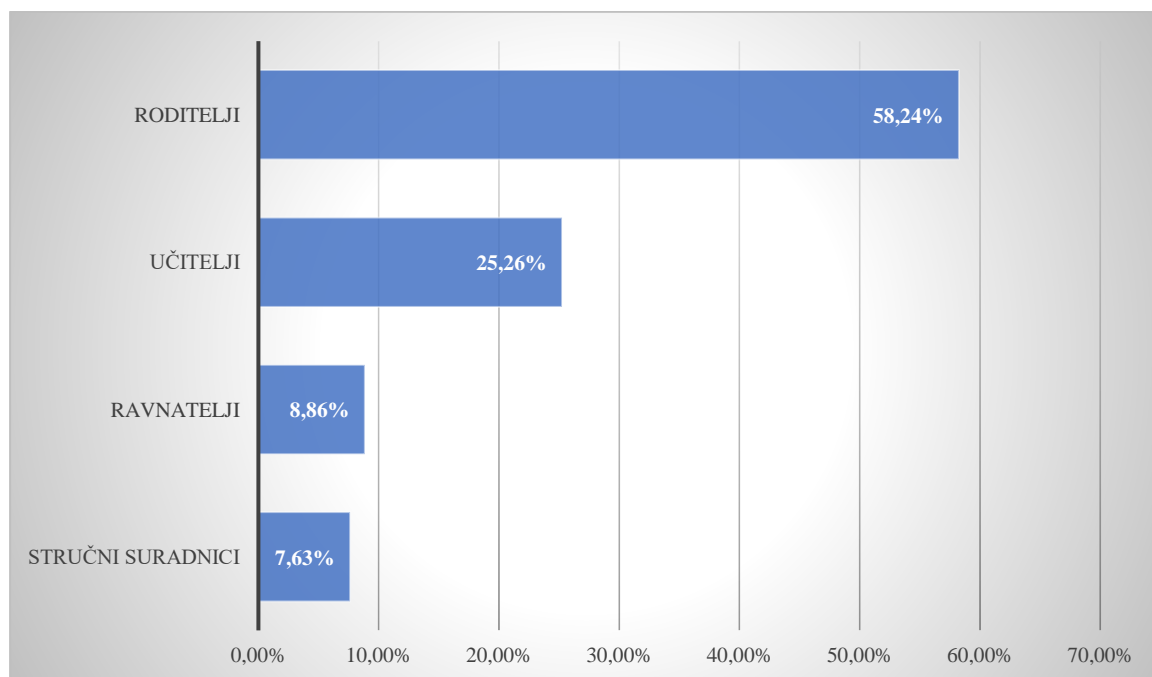
Zbog boljeg uvida u pregled literature na temu suradnje između roditelja i škole pri izradbi teorijskog dijela rada, korištene su sljedeće znanstveno-istraživačke metode: povijesna i deskriptivna metoda, induktivna i deduktivna metoda, metoda analize i sinteze te metoda komparacije, a zbog identificiranja važnih čimbenika u suradnji roditelja i škole. Primarno empirijsko istraživanje provedeno je polustrukturiranim anketnim upitnikom pomoću kojeg su se prikupljali opći podaci o ispitanicima te istraživali i ispitivali njihovi stavovi o trenutnoj suradnji roditelja i škole, zadovoljstvom tom suradnjom te njihovi stavovi o mogućnostima unapređenja iste. Sastavljanju anketnog upitnika prethodi definiranje cilja i svrhe istraživanja koji trebaju biti ostvarivi. Upitnik se sastoji od devet pitanja. Prva tri pitanja su zatvorenog tipa i odnose se na ulogu ispitanika u školi, broj učenika u školi ispitanika te nalazi li se njihova škola na selu, u manjem gradu ili većem gradu. Sljedeća tri pitanja su otvorenog tipa i odnose se na županiju u kojoj ispitanici imaju stalno mjesto prebivališta, starosnu dob ispitanika i godine sudjelovanja u odgojno-obrazovnom radu. Zbog valjanog, preciznog i objektivnog mjerenja rezultata istraživanja, u zadnja tri pitanja korištena je ljestvica Likertova tipa s pet stupnjeva od 1 do 5, pri čemu se brojem 1 iskazivao najnegativniji stav, a brojem 5 najpozitivniji stav ispitanika, odnosno stupanj slaganja ili neslaganja s određenom tvrdnjom. Sedmo pitanje sastojalo se od petnaest čestica i odnosilo se na stavove ispitanika o trenutnoj suradnji roditelja i škole. Ispitanici su na priloženoj ljestvici trebali procijeniti koliko se slažu odnosno ne slažu s određenom tvrdnjom pri čemu broj 1 predstavlja potpuno neslaganje, dok broj 5 predstavlja potpuno slaganje s navedenim tvrdnjama. Osmo pitanje sastojalo se od jedanaest čestica i odnosilo se na zadovoljstvo ispitanika postojećom suradnjom na relaciji roditelj – škola. Ispitanici su na priloženoj ljestvici također trebali izraziti stupanj slaganja odnosno neslaganja s navedenim tvrdnjama. Deveto pitanje sastojalo se od 15 čestica i odnosilo se na stavove ispitanika o mogućnostima unapređenja suradnje roditelja i škole (kao u Prilogu 1). Anketni

upitnik proveden je mrežno, u potpunosti anonimno putem platforme Google Forms. Upitnik je upućen svim ravnateljima osnovnih škola u Republici Hrvatskoj koji su trebali dalje proslijediti upitnik učiteljima, stručnim suradnicima i roditeljima. Slijedom navedenog, pri odabiru uzorka za ravnatelje, upitnik je upućen cijeloj populaciji. Odabir uzorka iz populacije učitelja, stručnih suradnika i roditelja ovisio je o volji ravnatelja da proslijedi upitnik navedenim skupinama što znači da se tu radi o prigodnom uzorkovanju odnosno učitelji, stručni suradnici i roditelji imali su priliku biti izabrani u uzorak ovisno o volji ravnatelja, a ne odabiru ispitivača.

4.2. Rezultati istraživanja

Anketno istraživanje provedeno je od 2. do 16. svibnja 2022. godine. U provedenom istraživanju sudjelovalo je ukupno 1140 ispitanika, od toga 101 (8,9 %) ravnatelja, 288 (25,3 %) učitelja, 47(4,1 %) stručnih suradnika pedagoga, 14(1,2 %) stručnih suradnika psihologa, 13 (1,1 %) stručnih suradnika knjižničara, 11 (1 %) stručnih suradnika defektologa, 2 (0,2 %) stručnih suradnika logopeda i 664 (58,2 %) roditelja.

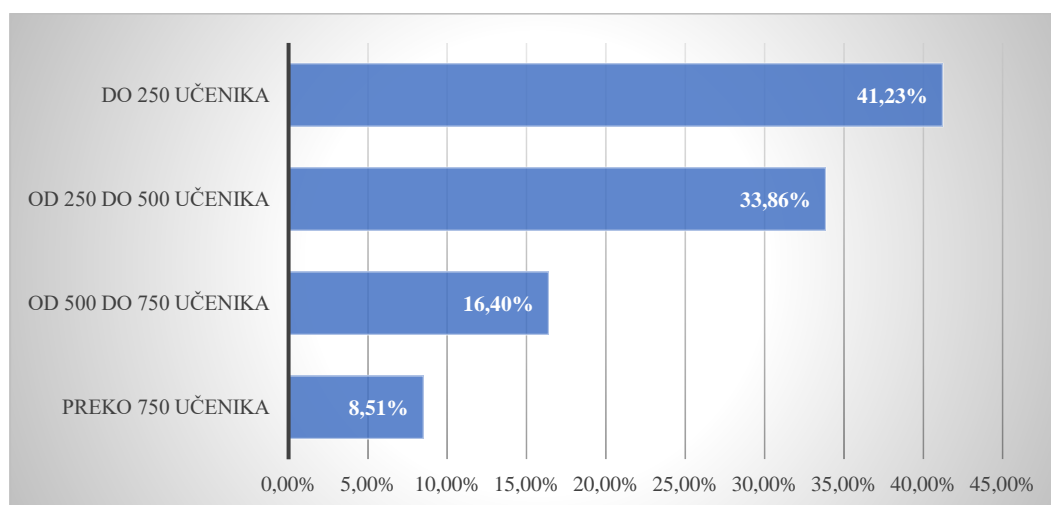
Grafikon 1. Odnos ispitanika prema ulozi u školi u %



Izvor: obrada autora

Prema veličini škole u kojoj ispitanici rade odnosno koju pohađaju njihova djeca ponuđena su četiri odgovora koja se odnose na broj učenika: do 250 učenika; od 250 do 500 učenika; od 500 do 750 učenika; preko 750 učenika. U upitniku je sudjelovalo 470 (41,2 %) ispitanika iz škola do 250 učenika, 386 (33,9 %) ispitanika iz škola od 250 do 500 učenika, 187 (16,4 %) ispitanika iz škola od 500 do 750 učenika te 97 (8,5 %) ispitanika iz škola preko 750 učenika.

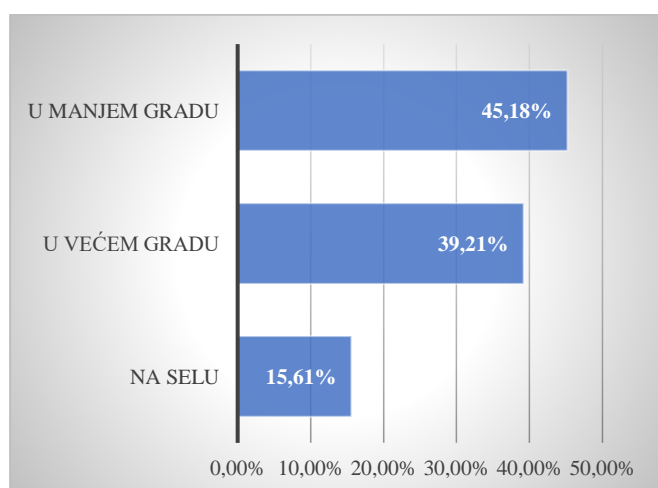
Grafikon 2. Odnos ispitanika prema broju učenika u školi u kojoj rade/koju pohađaju njihova djeca u %



Izvor: obrada autora

U odnosu na veličinu mjesta u kojem se škola nalazi, ispitanici su trebali izabrati jedan od tri odgovora: na selu, u manjem gradu, u većem gradu. Prema rezultatima, u upitniku je sudjelovalo 447 (39,2 %) ispitanika čija se škola nalazi na selu, 515 (45,2 %) ispitanika čija se škola nalazi u manjem gradu te 178 (15,6 %) ispitanika čija se škola nalazi u većem gradu.

Grafikon 3. Odnos ispitanika prema veličini mjesta u kojem se škola nalazi u %

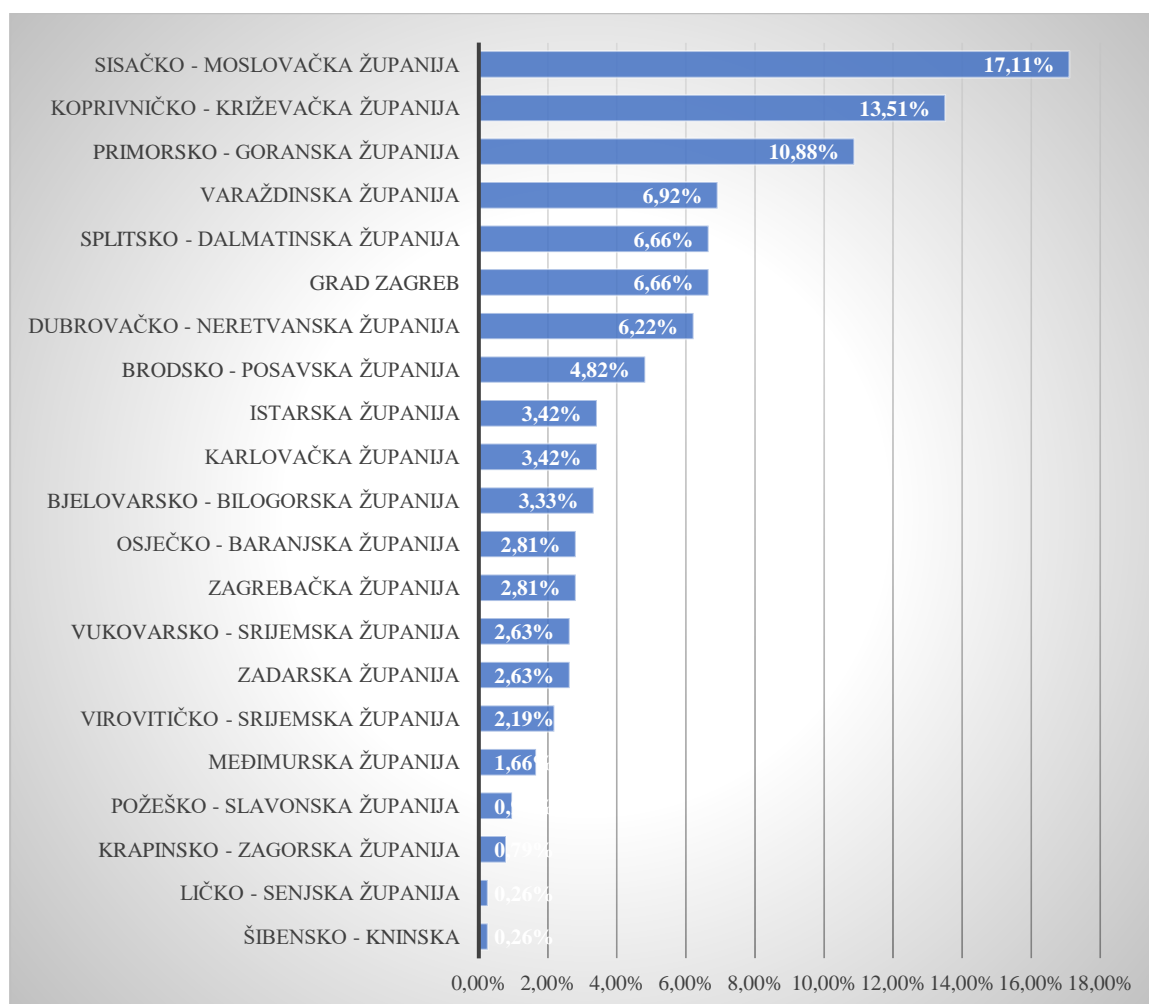


Izvor: obrada autora

Nadalje, ispitanici su trebali navesti županiju stalnog mjesta prebivališta u pitanju otvorenog tipa. Prema dobivenim rezultatima u istraživanju je sudjelovalo: 76 (6,67 %) ispitanika iz Grada Zagreba; 32 (2,81 %) ispitanika iz Zagrebačke županije; 30 (2,63 %) ispitanika iz Zadarske županije; 30 (2,63 %) ispitanika iz Vukovarsko-srijemske županije; 25 (2,19 %) ispitanika iz Virovitičko-podravske županije; 79 (6,92 %) ispitanika iz Varaždinske županije; 3 (0,02 %) ispitanika iz drugih županija.

ispitanika iz Šibensko-kninske županije; 76 (6,67 %) ispitanika iz Splitsko-dalmatinske županije; 195 (17,10 %) iz Sisačko-moslovačke županije; 124 (10,89 %) ispitanika iz Primorsko-goranske županije; 11 (0,96 %) ispitanika iz Požeško-slavonske županije; 32 (2,8 %) ispitanika iz Osječko-baranjske županije; 19 (1,66 %) ispitanika iz Međimurske županije; 3 (0,02%) ispitanika iz Ličko-senjske županije; 9 (0,79 %) ispitanika iz Krapinsko-zagorske županije; 154 (13,5 %) ispitanika iz Koprivničko-križevačke županije; 39 (3,42 %) ispitanika iz Karlovačke županije; 39 (3,42 %) ispitanika iz Istarske županije; 71 (6,22%) ispitanik iz Dubrovačko-neretvanske županije; 55 (4,82 %) ispitanika iz Brodsko-posavske županije; 38 (3,33 %) ispitanika iz Bjelovarsko-bilogorske županije.

Grafikon 4. Odnos ispitanika prema županiji stalnog mjesta prebivališta u %

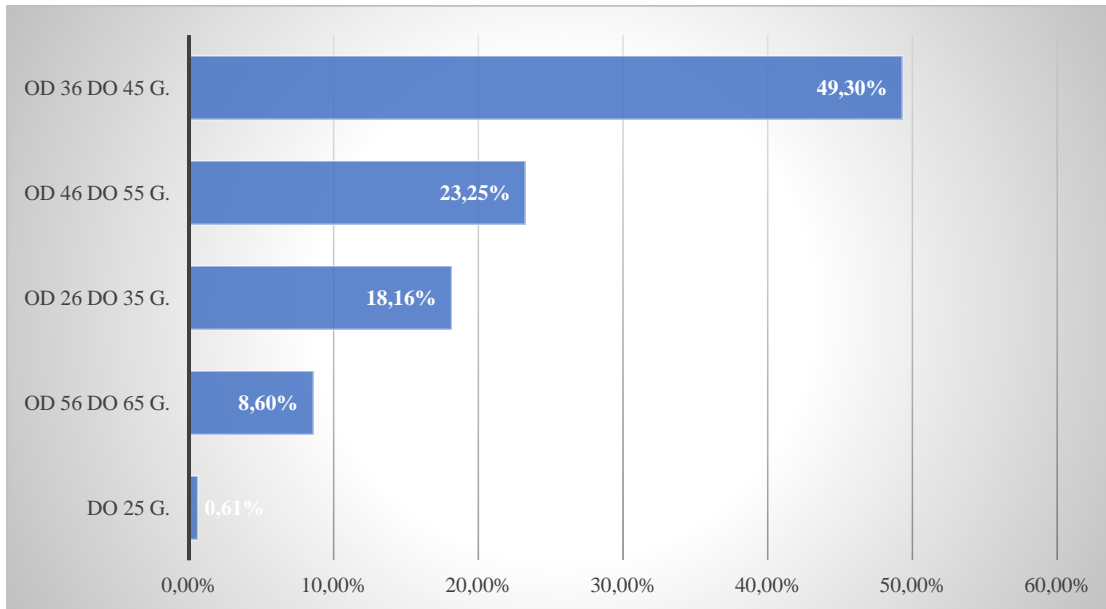


Izvor: obrada autora

U ispitivanju su sudjelovali ispitanici od 24 do 65 godina starosti. Najviše ispitanika starosne dobi od 36 do 45 godina, njih 562 (49 %). Nadalje, 265 (23 %) ispitanika je starosne dobi od

46 do 55 godina; 207 (18 %) ispitanika starosne dobi od 26 do 35 godina; 98 (8,60 %) ispitanika od 56 do 65 godina i 7 (0,61 %) ispitanika starosne dobi do 25 godina.

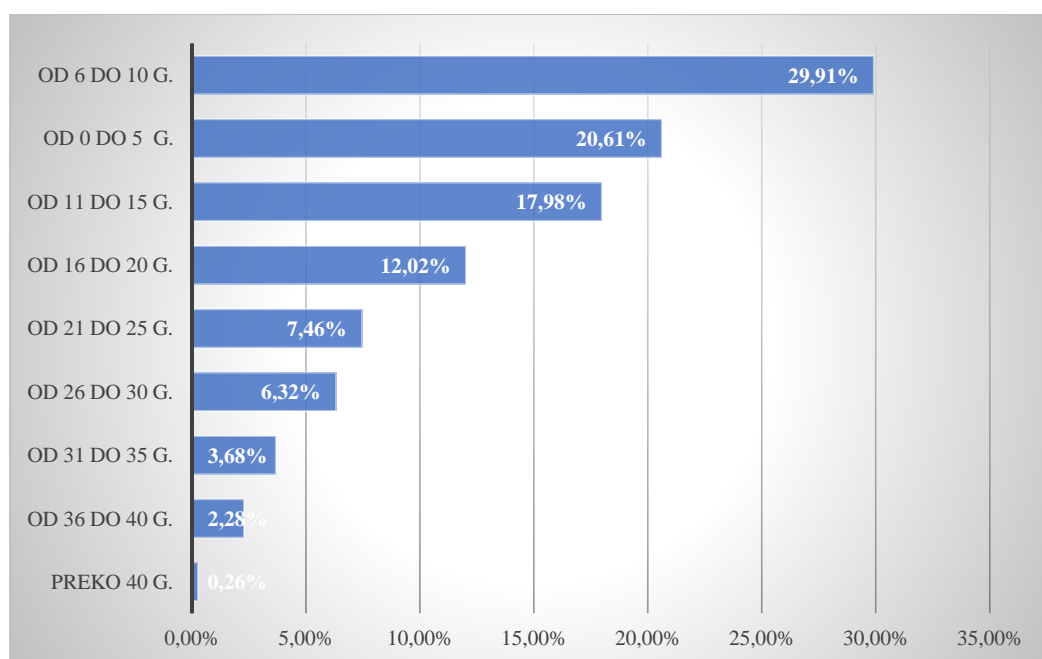
Grafikon 5. Odnos ispitanika prema starosnoj dobi u %



Izvor: obrada autora

Većina ispitanika, njih 341 (30 %) sudjeluje u odgojno-obrazovnom radu od 6 do 10 godina. Nadalje, 235 (20,61 %) ispitanika sudjeluje u odgojno-obrazovnom radu od 0 do 5 godina; 205 (18 %) ispitanika sudjeluje u odgojno-obrazovnom radu od 11 do 15 godina; 137 (12,02 %) njih sudjeluje u odgojno-obrazovnom radu od 16 do 20 godina; 85 (7,5 %) ispitanika sudjeluje u odgojno-obrazovnom radu od 21 do 25 godina; 72 (6,32 %) ispitanika od 26 do 30 godina; 42 (3,68 %) ispitanika od 31 do 35 godina; 26 (2,28 %) ispitanika od 36 do 40 godina i 3 (0,26 %) ispitanika preko 40 godina.

Grafikon 6. Odnos ispitanika prema godinama sudjelovanja u odgojno-obrazovnom radu u %



Izvor: obrada autora

Tvrdnje u sedmom pitanju odnosile su se na stavove ispitanika o trenutnoj suradnji roditelja i škole pri čemu su brojevi imali sljedeća značenja: **1 = U potpunosti se ne slažem; 2 = Ne slažem se; 3 = Niti se slažem niti se ne slažem; 4 = Slažem se; 5 = U potpunosti se slažem.**

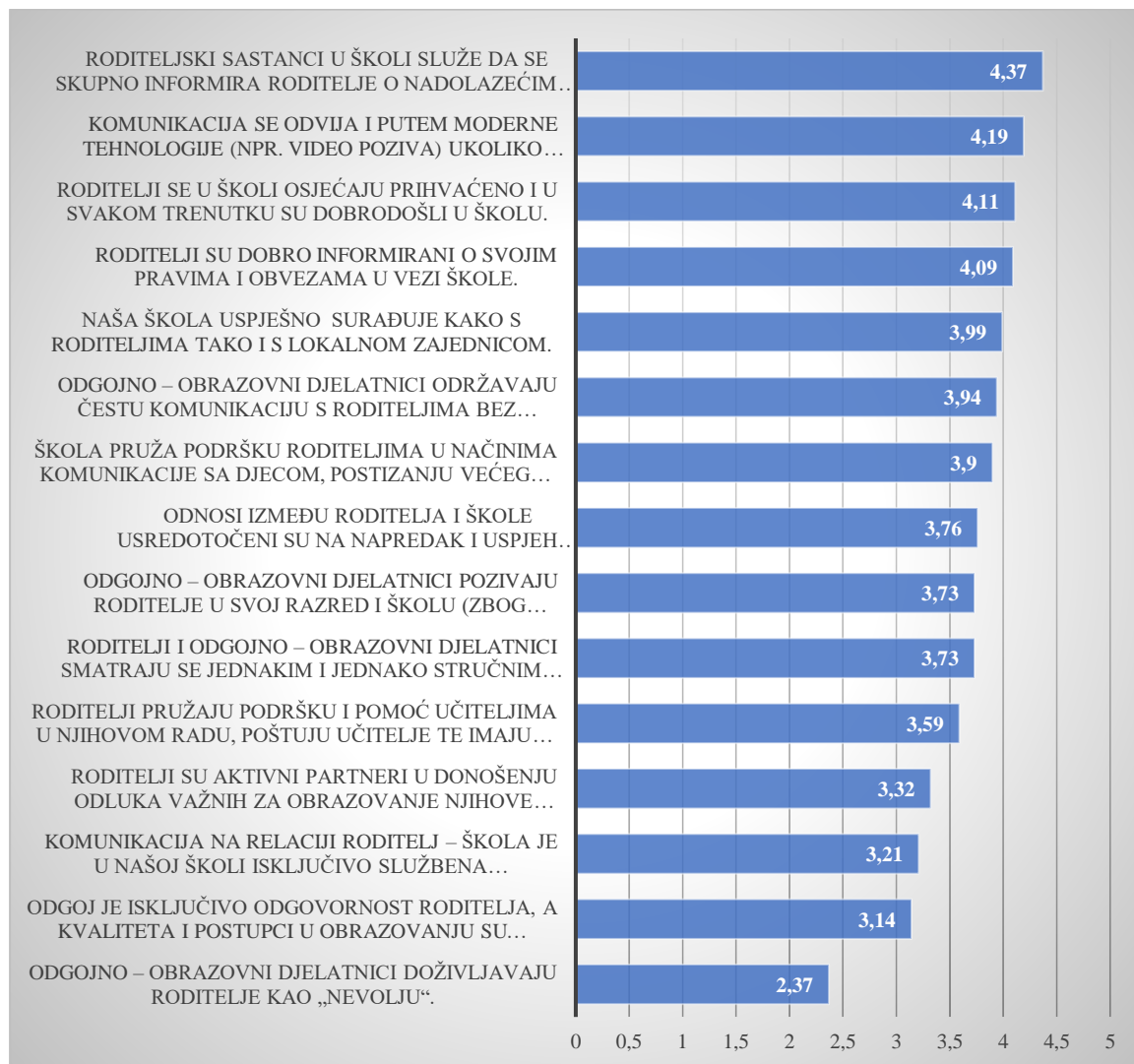
Prema odgovorima ispitanika, tvrdnja s najvećom prosječnom ocjenom (4,37) je da roditeljski sastanci služe da se skupno informira roditelje o nadolazećim događajima i općem uspjehu razrednog odjeljenja. Takvi rezultati potkrepljuju činjenicu da su roditeljski sastanci još uvijek formulirani na način da roditelji pasivno primaju informacije od učitelja što je prema već navedenom karakteristično za tradicionalne oblike suradnje. Rezultati istraživanja pokazuju da se u školama u RH koriste suvremeni oblici komunikacije kao što je komunikacija putem mobilnih aplikacija, Skypea, Zooma i sl. ukoliko roditelji nisu u mogućnosti fizički prisustvovati u školi ili za svakodnevnu komunikaciju. Prosječna ocjena stavova ispitanika o ovoj tvrdnji (4,19) govori kako škole u RH imaju razumijevanja za obveze roditelja koje se mogu preklapati s njihovim obvezama u školi i izlaze im u susret mogućnošću komunikacije putem suvremene tehnologije. Isto tako, komunikacija se na svakodnevnoj razini odvija putem mobilnih aplikacija, što pridonosi većoj učestalosti komunikacije između roditelja i odgojno-obrazovnih djelatnika, a to je jedan od glavnih preduvjeta za razvoj pozitivne školske klime kao temelja za partnerske odnose između roditelja i škole. Većina ispitanika smatra (prosječna ocjena 4,11) da se roditelji u školi osjećaju prihvaćeno i da su u svakom trenutku dobrodošli u

školu, što upućuje na činjenicu da kultura većine škola u RH poziva na zajedništvo i čini da su dionici odgojno-obrazovnog procesa dobrodošli u školu i da su prihvaćeni u školskoj zajednici. Odgovori ispitanika upućuju na činjenicu da su roditelji dobro informirani o svojim pravima i obvezama u vezi škole što je, za razliku od nedostatne informiranosti, jedna od osnovnih karakteristika partnerskih odnosa između obitelji i škole. Ispitanici također smatraju (prosječna ocjena 3,99) kako njihova škola dobro surađuje kako s roditeljima tako i s lokalnom zajednicom. Kako je već spomenuto, osim kvalitetne suradnje s roditeljima, jednako je važna i suradnja na relaciji obitelj – ustanova – lokalna zajednica, koji predstavljaju međusobno povezane sustave koji trebaju biti u stalnoj interakciji i međusobnom djelovanju, a sve zbog najboljeg interesa učenika. Istraživanje pokazuje (prosječna ocjena 3,94) da odgojno-obrazovni djelatnici održavaju čestu komunikaciju s roditeljima bez obzira na pojavu problema i da jednako otvoreno komuniciraju sa svim roditeljima bez obzira na njihov socijalni status, osobnost i sl., što je u suprotnosti s istraživanjem Kranželić & Ferić Šlehan (2008) prema kojem mnogi roditelji smatraju da nisu dovoljno poštovani i ukazuju na nedostatak komunikacije od strane učitelja. Nastavno na spomenuto, prosječna ocjena tvrdnje da odgojno-obrazovni djelatnici doživljavaju roditelje kao „nevolju“ je 2,37, što bi značilo da se većina ispitanika ne slaže s tom tvrdnjom. To je u suprotnosti istraživanju Ljubetić i Zadro (2009) prema kojem velikom postotku učitelja, njih 80 %, rad s roditeljima predstavlja veće opterećenje od rada s učenicima. Kao što je već spomenuto, što učitelji i roditelji češće komuniciraju, to su manje otuđeni i nelagoda je manje prisutna i kod jednih i kod drugih. Prema rezultatima ovog istraživanja, u RH učitelji i roditelji često komuniciraju, pa nastavno tome i nelagoda je kod rijetkih prisutna. Većina škola (prosječna ocjena 3,9) pruža podršku roditeljima u načinima komunikacije s djecom, postizanju većeg akademskog uspjeha učenika i u psihološkoj pomoći djeci, što odstupa od istraživanja Lukaš i Gazibari (2010), gdje je navedeno da je razina suradnje između roditelja i pedagoga na niskoj razini te da su roditelji nezainteresirani za takvu suradnju, unatoč činjenici da je upravo pedagog stručni suradnik od kojeg se očekuje da pomogne roditeljima pri odgoju njihove djece. Istraživanje također pokazuje da većina ispitanika (prosječna ocjena 3,76) smatra kako su odnosi između roditelja i škole usredotočeni na napredak i uspjeh učenika bez prebacivanja odgovornosti, što je u suprotnosti s istraživanjem Kranželić & Ferić Šlehan (2008) prema kojem učitelji, nastavnici i odgajatelji smatraju kako su obiteljski elementi u najvećoj mjeri odgovorni za lošu suradnju između roditelja i škole. Kako je već navedeno, prema Oakes (2015), odnosi između obitelji i škole moraju biti usredotočeni na napredak i uspjeh učenika te se problemi trebaju zajednički rješavati bez prebacivanja odgovornosti, odnosno rješavanje problema mora biti utemeljeno na pozitivnim

stavovima kako se zajedno može postići više. Većina ispitanika (prosječna ocjena 3,73) smatra da odgojno-obrazovni djelatnici pozivaju roditelje u svoj razred i školu (zbog održavanja radionica o svom zanimanju, sudjelovanja na izletima, školskim svečanostima i sl.), što je u suprotnosti s istraživanjem Karoline Doutlik (2014), prema kojem značajan postotak roditelja tvrdi da nikada nisu bili pozvani na sudjelovanje u školskim aktivnostima od strane učitelja. Prema rezultatima ovog istraživanja, većina ispitanika (prosječna ocjena 3,73) smatra kako se roditelji i odgojno-obrazovni djelatnici smatraju jednakim i jednako stručnim te da svaka strana neizostavno pridonosi svojom stručnošću, odnosno roditelji su korisni izvori za važna saznanja koja mogu pomoći učeničkom uspjehu. Nasuprot takvim rezultatima, u istraživanju Skočić, Mihić, Vlah & Bošnjak (2018) provedenom u dječjim vrtićima, gdje je partnerski odnos roditelja i odgojno-obrazovne ustanove najnaglašeniji i gdje su roditelji bili prilično zadovoljni partnerskim odnosom s odgajateljima, odgajatelji su se još uvijek postavljali na hijerarhijski veću razinu, pokušavajući podučiti roditelje o ispravnom odgoju djeteta. Znatno postotak ispitanika (prosječna ocjena 3,59) smatra da roditelji pružaju podršku i pomoć učiteljima u njihovu radu, poštuju učitelje te imaju razumijevanja za poteškoće u poslu učitelja, što potkrepljuje tvrdnja Tavas & Bilač (2011) da učitelji dobivaju partnerskim odnosima s roditeljima, jer imaju podršku za rješavanje problema, a prema stavovima ispitanika postoji puno elemenata partnerskih odnosa roditelja i škole. Znatno broj ispitanika, njih 46,55 % (prosječna ocjena 3,32) smatra da su roditelji aktivni partneri u donošenju odluka važnih za obrazovanje njihove djece (izradi godišnjeg plana i programa i kurikuluma). Nasuprot navedenome, prema istraživanju Miljević-Ridički, Pahić & Vizek Vidović (2011) roditelji ne smatraju da su oni važan faktor koji može u značajnoj mjeri unaprijediti obrazovanje svoje djece i ne vide važnost svog uključivanja u izradu godišnjeg plana i programa i kurikuluma. Unatoč brojnim elementima suvremenih oblika suradnje, ipak znatan postotak ispitanika (prosječna vrijednost 3,21), njih 47,72 %, smatra da je komunikacija na relaciji roditelj – škola isključivo službena (ograničena na tri roditeljska sastanka i dva informativna razgovora te isključivo u slučaju pojave problema), što je u kontradikciji s prethodnim stavovima gdje većina ispitanika tvrdi da se roditelji pozivaju u školu i razred i da odgojno-obrazovni djelatnici održavaju čestu komunikaciju s roditeljima bez obzira na pojavu problema. Iako je prosječna ocjena ispitanika 3,14, znatan broj ispitanika, njih 42,37 % smatra da je odgoj isključivo odgovornost roditelja, a da su kvaliteta i postupci u obrazovanju isključivo odgovornost škole što se, unatoč smanjenju postotka ispitanika s takvim stavom, pretežno podudara sa stavovima ispitanika prema istraživanju Miljević-Ridički, Pahić & Vizek Vidović (2011). Prema stavovima ispitanika o trenutnoj suradnji roditelja i škole razvidno je da se dogodio znatan

pomak k partnerskom odnosu na relaciji roditelji – škola u odnosu na prethodna istraživanja u RH, pa čak i ona iz 2018. g.

Grafikon 7. Prosječna ocjena stavova ispitanika o trenutnoj suradnji roditelja i škole



Izvor: obrada autora

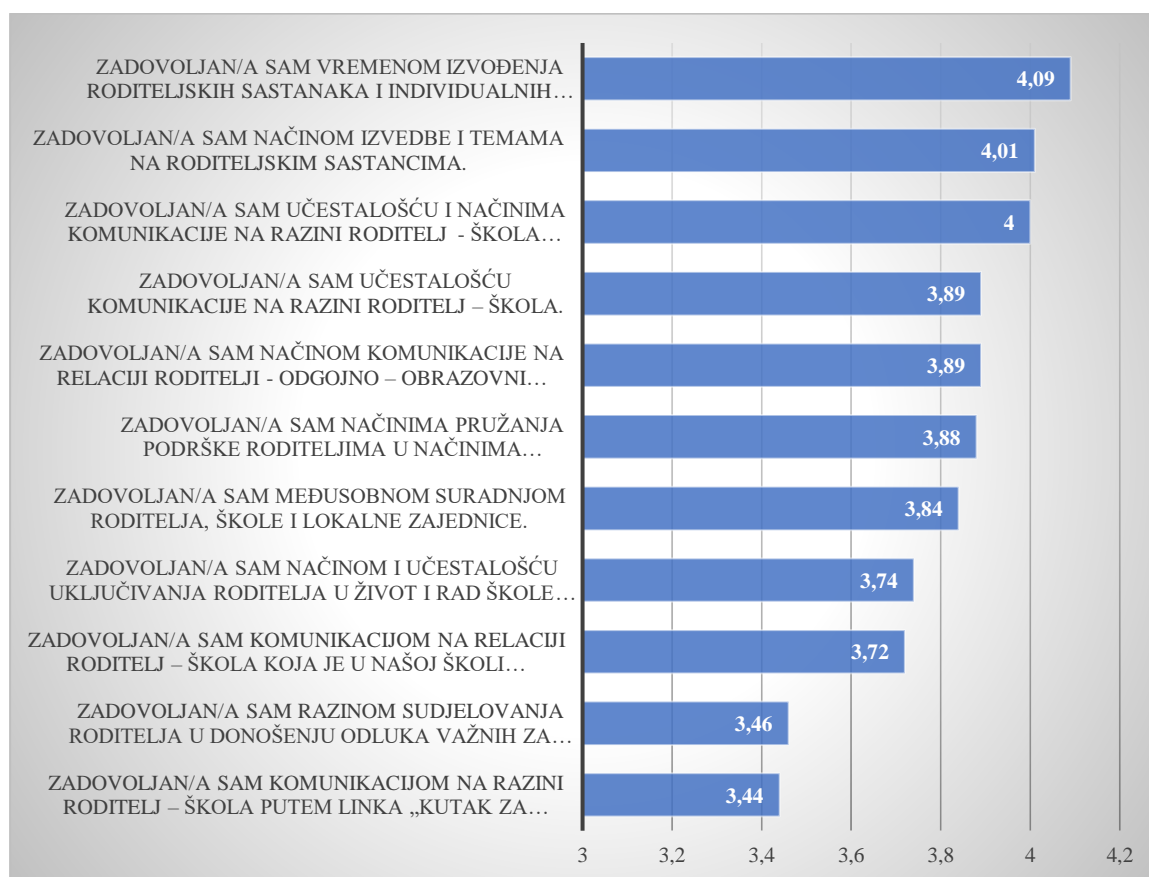
Tvrdnje u osmom pitanju odnosile su se na zadovoljstvo ispitanika suradnjom na relaciji roditelji – škola. Na priloženoj skali od 1 do 5, ispitanici su trebali procijeniti koliko su zadovoljni suradnjom na relaciji roditelji – škola, gdje su brojevi imali sljedeća značenja: **1 = Uopće se ne slažem; 2 = Ne slažem se; 3 = Niti se slažem niti se ne slažem; 4 = Slažem se; 5 = U potpunosti se slažem.**

Prema odgovorima ispitanika, tvrdnja s najvećom prosječnom ocjenom 4,09 je da su ispitanici zadovoljni vremenom izvođenja roditeljskih sastanaka i individualnih razgovora te načinom

izvedbe i temama na roditeljskim sastancima (prosječna ocjena 4,01) iako, s obzirom na tvrdnje iz prethodnih pitanja, značajan broj ispitanika smatra da roditeljski sastanci služe da se skupno informira roditelje o nadolazećim događajima i općem uspjehu razrednog odjeljenja, što je element tradicionalnih oblika suradnje između obitelji i škole. Iz navedenog se da zaključiti da su ispitanici zadovoljni tim aspektom tradicionalnih oblika komunikacije. Značajan broj ispitanika (prosječna ocjena 4) pokazuje zadovoljstvo učestalošću i načinima komunikacije na razini roditelj – škola putem moderne tehnologije što predstavlja zaokret u odnosu na istraživanje Marušić (2007), koje je pokazalo da suvremeni oblici komunikacije nisu značajno poboljšali komunikaciju između roditelja i škole. Nadalje, prema Tavas & Bilač (2011), negativne strane suvremenih oblika komunikacije su nužnost informatičke pismenosti i odgojno-obrazovnih djelatnika i roditelja, i osiguran pristup internetu, međutim, nigdje se ne spominje komunikacija putem mobilnih aplikacija kao što su Viber i WhatsApp koji su najčešći i najučinkovitiji načini svakodnevne komunikacije danas. Ispitanici su također zadovoljni općenito učestalošću komunikacije (prosječna ocjena 3,89), što se može protumačiti rasprostranjenošću tih aplikacija. Naime, unatoč negativnim stavovima prema uporabi moderne tehnologije u prijašnjim istraživanjima, prema istraživanju Ivanković & Igić (2021), pokazalo se kako su roditelji zadovoljni digitalnim oblicima komunikacije s učiteljima, utvrđen je pozitivan stav roditelja prema njima zbog veće fleksibilnosti, više slobodnog vremena i prostorne neograničenosti, a sve kao posljedica nastave na daljinu uzrokovane pandemijom koronavirusa. Istraživanje Serrano-Diaz, Aragon-Mendizabal & Merida-Serrano (2022) pokazalo je da je nastava na daljinu doprinijela unapređenju suradnje između roditelja i škole, a kao posljedica zajedničkih izazova u obrazovanju. Značajan broj ispitanika (prosječna ocjena 3,89) zadovoljna je načinom komunikacije na relaciji roditelji – odgojno-obrazovni djelatnici, odnosno smatra da se roditelji i odgojno-obrazovni djelatnici međusobno odnose s poštovanjem, što je pokazalo i istraživanje Miljević-Riđički, Pahić & Vizek Vidović (2011), prema kojemu roditelji smatraju da su u školama svoje djece tretirani s poštovanjem. Većina ispitanika (prosječna ocjena 3,88) zadovoljna je načinima pružanja podrške roditeljima u načinima komunikacije s djecom od strane škole, postizanju većeg akademskog uspjeha učenika i u psihološkoj pomoći djeci. Prema Lukaš & Gazibari (2010) ovo je veoma važno pitanje u vremenu kad su društvene promjene koje utječu na dinamiku obitelji toliko brze da se od škole kao „drugog doma“ očekuje da pomaže roditeljima u odgoju djece. Prema Hamlin & Flessi (2018), sva tri elementa promiču podršku roditeljima u izazovima s kojima se suočavaju pri odgoju svoje djece. Značajan broj ispitanika (prosječna ocjena 3,84) zadovoljan je međusobnom suradnjom doma, škole i lokalne zajednice. Kako je već spomenuto, prema

Epstein (2011), važno je spojiti te tri sfere jer upravo se u njima djeca razvijaju i uče. Za to je potrebno snažno školsko vodstvo koje je sposobno voditi osoblje škole prema viziji inkluzije i njegovanju odnosa s partnerima iz zajednice. Značajan broj ispitanika (prosječna ocjena 3,74) zadovoljan je načinom i učestalošću uključivanja roditelja u život i rad škole u smislu roditeljske angažiranosti u događanjima, svečanostima, školskim izletima, radionicama i sl., što je u skladu stvrdnjom iz prethodnog pitanja da odgojno-obrazovni radnici pozivaju roditelje u svoj razred i školu, pa ipak, većina njih smatra da je suradnja na relaciji roditelj – škola isključivo službena odnosno ograničena na tri roditeljska sastanka, dva informativna razgovora te isključivo u slučaju pojave problema, s čime je značajan broj ispitanika također zadovoljan (prosječna ocjena 3,72) što ipak ukazuje na činjenicu da su ispitanici zadovoljni pojedinim tradicionalnim elementima suradnje. Prema Jung & Sheldon (2020), učitelji imaju ključnu ulogu u uključivanju roditelja u život i rad škole jer upravo oni imaju priliku svakodnevno komunicirati s roditeljima i pozivati ih u svoj razred zbog spomenutih aktivnosti u kojima roditelji mogu sudjelovati. Iako je prosječna ocjena 3,46, značajan broj ispitanika, njih 51,1 %, zadovoljan je razinom sudjelovanja roditelja u donošenju odluka važnih za obrazovanje njihove djece (izradi GPP-a i kurikuluma), što se može povezati s tvrdnjom iz prethodnog pitanja prema kojoj značajan postotak ispitanika, njih 47,72 %, smatra da su roditelji ravnopravni partneri u donošenju odluka važnih za život i rad škole što, upućuje na suvremene oblike suradnje između roditelja i škole. Značajan postotak ispitanika, njih 50%, zadovoljan je komunikacijom na razini roditelj – škola putem poveznice „Kutak za roditelje“ na mrežnoj stranici škole, iako je prosječna ocjena 3,44. Prema Mandarić, Koludrović & Reić Ercegovac (2011), iako je već tada postojala poveznica i potpoveznice „Kutka za roditelje“, na njima nije bilo ponuđenih tema. U rijetkim školama na čijim je stranicama ponuđenih tema i bilo, nije bilo odaziva roditelja. Zaključeno je da škole i roditelji nedovoljno koriste mrežnu stranicu za komunikaciju, pa tako i za izgradnju partnerskih odnosa. Prema Tavas & Bilač (2011), mrežne stranice škola strukturirane su na način da ne potiču suradnju na relaciji roditelji – škola. Za razliku od istraživanja koja datiraju iz 2018. godine i ranije, najnovija istraživanja iz 2020., 2021. i 2022. godine pokazuju da se dogodio znatan pomak k partnerskim odnosima roditelja i škole, a većina napretka dogodila se tijekom i poslije pandemije kao rezultat snalaženja roditelja i odgojno-obrazovnih djelatnika u novonastaloj situaciji i rezultat osvješćivanja načina komunikacije putem moderne tehnologije koja omogućuje svakodnevnu komunikaciju.

Grafikon 8. Prosječna ocjena zadovoljstva ispitanika suradnjom na relaciji roditelj – škola



Izvor: obrada autora

Tvrđnje u devetom pitanju odnosile su se na stavove ispitanika o mogućnostima unapređenja suradnje roditelja i škole. Na priloženoj skali od 1 do 5, ispitanici su trebali procijeniti koliko se slažu sa svakom tvrdnjom u vezi načina unapređenja suradnje između roditelja i škole, gdje su brojevi imali sljedeća značenja: **1 = Uopće se ne slažem; 2 = Ne slažem se; 3 = Niti se slažem niti se ne slažem; 4 = Slažem se; 5 = U potpunosti se slažem.**

Tvrđnja s najvećom prosječnom ocjenom ispitanika (4,34) o mogućnostima unapređenja suradnje između roditelja i škole je da bi odgojno-obrazovni djelatnici trebali jednako pozivati sve roditelje na suradnju bez obzira na osobnost roditelja, socijalni status i sl., unatoč činjenici da je prosječna ocjena ispitanika u sedmom pitanju 3,94 za tvrdnju da odgojno-obrazovni djelatnici često komuniciraju s roditeljima te da jednako često pozivaju sve roditelje na suradnju. Iz navedenog se da zaključiti kako ispitanici ipak smatraju da treba poraditi na tome da se svi roditelji jednako pozivaju na suradnju. Prema La Rocque, Kleiman & Darling (2011) najbitnije za uspješno uključivanje roditelja u život i rad škole je shvatiti da roditelji nisu homogena skupina, da ne mogu svi roditelji sudjelovati u jednakoj mjeri u životu i radu škole, niti to treba od njih očekivati. Treba također uzeti u obzir da i u slučajevima kada roditelji žele

izgraditi pozitivne odnose sa školom, a posebice „niže rangirani“ roditelji, nisu sigurni kako na prihvatljiv način pristupiti školskom osoblju. Nadalje, neki roditelji zbog radnog vremena nisu u mogućnosti sudjelovati u školskim aktivnostima. Značajan broj ispitanika (prosječna ocjena 4,28) smatra da bi za unapređenje suradnje roditelja i škole roditelji trebali pružati podršku i pomoć učiteljima svoje djece u njihovu radu te imati razumijevanja za poteškoće u poslu učitelja. Prema Sušanj Gregorović (2018) kada učitelji uključe roditelje, oni dobivaju pomoć od roditelja u poučavanju, individualnom pristupu djetetu i održavanju discipline. Učitelji koji uključuju roditelje zauzvrat uživaju poštovanje roditelja, razumijevanje za poteškoće u poslu učitelja i veću podršku i pomoć u radu. S druge strane, prema La Roque, Kleiman & Darling (2011), roditelji su puno spremniji surađivati kada se osjećaju cijenjeno i dobrodošlo, što je i posljedica visoke prosječne ocjene tvrdnje iz sedmog pitanja, koja upućuje na to da se roditelji osjećaju prihvaćeno i u svakom trenutku su dobrodošli u školu. Značajan broj ispitanika (prosječna ocjena 4,18) shvaća važnost pružanja podrške školskom osoblju od strane ravnatelja u suradnji sa roditeljima jer oni ne samo da su odgovorni za osiguravanje resursa i izgradnju škola za implementaciju kvalitetnih programa partnerstva već su također odgovorni za poticanje učitelja i ostalog školskog osoblja na partnerske odnose s roditeljima. Također, pozivanje roditelja od strane ravnatelja stvara pozitivnu školsku klimu i pozitivno utječe i na roditelje i na učitelje u smislu spremnosti na suradnju. Ispitanici također smatraju (prosječna ocjena 4,13) da bi pedagoški fakulteti trebali imati programe o suradnji roditelja i škole te da bi se odgojno-obrazovni djelatnici trebali češće stručno usavršavati na tu temu. Istraživanje Sanders & Epstein (2018) u kojem se ispitivalo dekane diljem SAD-a koliko zapravo njihovi fakulteti pripremaju buduće učitelje i ravnatelje na suradnju, pokazalo je da dekani smatraju kako njihovi studenti nisu pripremljeni za učinkovite programe partnerstva. Prema Ljubetić & Zadro (2009), većina učitelja u RH smatra se nedostavno kompetentnima u području suradnje s roditeljima. Razlog vide u nedostatnom obrazovanju na tu temu tijekom studija te rješenje nedostatnog osposobljavanja tijekom studija vide u permanentnom stručnom usavršavanju na temu unapređenja suradnje roditelja i škole. U RH, suradnja roditelja i škole spominje se na stručnim usavršavanjima ravnatelja, učitelja i stručnih suradnika, međutim, oblici suradnje koji se spominju pretežno su tradicionalni i nema spomena partnerstva. Kao što je već spomenuto, suradnja s roditeljima nije dostatno zastupljena u formalnom obrazovanju učitelja i stručnih suradnika, a za ravnatelje formalno obrazovanje ne postoji. Značajan broj ispitanika (prosječna ocjena 4,07) smatra da je za unapređenje suradnje nužna i suradnja s lokalnom zajednicom. Kao što je već spomenuto, prema Epstein (2011) postoje četiri ključne poveznice koje vode čvrstom partnerstvu u cijeloj zajednici, a to su: snažno školsko vodstvo, kultura škole koja poziva na

zajedništvo, predanost učitelja prema uspjehu učenika i suradnja i komunikacija među svim partnerima u zajednici. Značajan broj ispitanika (prosječna ocjena 3,98) smatra da je unapređenje suradnje roditelja i škole moguće ostvariti kvalitetnim dugoročnim programima suradnje koji bi trebali poteći od strane Ministarstva, preko regionalne do lokalne razine. Prema McIntyre & Garbacz (2014), organizacija partnerstva obitelji i škole trebala bi biti na razini cijelog sustava a pri stvaranju zakonskih okvira trebalo bi uzimati u obzir primjere dobre prakse. Važan čimbenik je da svi dionici prihvate radnje vezane za promoviranje aktivnosti za implementaciju partnerstva obitelji i škole. Trebaju biti osigurana sredstva za provođenje aktivnosti u svrhu implementacije programa partnerstva obitelji i škole. Regionalne i školske politike i procedure trebale bi biti povezane s relevantnim državnim zakonima i politikama. Nakon usuglašavanja politika unutar škole, trebao bi se uspostaviti tim na lokalnoj razini koji predstavlja školu i u kojeg bi bili uključeni učitelji i roditelji svih razreda, ravnatelj i predstavnici lokalne zajednice. Školski psiholog bi s obzirom na svoju struku trebao biti voditelj lokalnog tima, međutim u RH uloga školskog psihologa u unapređenju suradnje roditelja i škole nije jasno definirana unatoč potrebi stručnih znanja upravo tog zvanja. Aktivnosti za unapređenje partnerstva između obitelji i škole trebale bi se redovito procjenjivati kako bi se osigurala njihova djelotvornost. Značajan broj ispitanika (prosječna ocjena 3,98) smatra da bi za unapređenje suradnje roditelja i škole odgojno-obrazovni djelatnici trebali koristiti roditeljima prihvatljiv rječnik. Kako je već spomenuto, treba uzeti u obzir da roditelji nisu homogena skupina ni po razini obrazovanja. Prema Wilson & McGuire (2021) roditelji koji na bilo koji način iskaču iz okvira prihvatljivog načina života često osjećaju nelagodu pred učiteljima kao „profesionalcima“ pa tako i roditelji koji imaju nižu razinu obrazovanja osjećaju nelagodu ako se koristi njima nerazumljiv rječnik i teže im je obratiti im se. Iako većina ispitanika u sedmom pitanju smatra da odgojno-obrazovni djelatnici često komuniciraju s roditeljima bez obzira na pojavu problema, ipak prema odgovorima ispitanika (prosječna ocjena 3,96) za unapređenje suradnje roditelja i škole ta bi komunikacija trebala biti još učestalija bez obzira na pojavu problema. Ispitanici također smatraju (prosječna ocjena 3,95) da bi učitelji trebali pozivati roditelje u svoj razred u svrhu npr. održavanja radionica o njihovom zanimanju i sl. Naime, prema Jung & Sheldon (2021), učitelji koji rade na izgradnji čvrstog partnerstva jednako otvoreno komuniciraju sa svim obiteljima i osobno pozivaju obitelji u svoj razred i školu. Prema odgovorima ispitanika (prosječna ocjena 3,9) u unapređenju suradnje roditelja i škole stručni suradnici psiholozi trebali bi imati ključnu ulogu. Prema McIntyre & Garbacz (2014), školski psiholozi trebali bi za početak organizirati radionice za roditelje i odgojno-obrazovne djelatnike zbog razvijanja zajedničke vizije o unapređenju odgojno-obrazovnih

ishoda učenika, što ujedno pridonosi prihvaćanju partnerstva objiju strana. Školski psiholog ima ključnu ulogu i u ostvarivanju učinkovitih komunikacija s roditeljima različitih kulturoloških pozadina, što će u školama u RH u budućnosti biti izazov, s obzirom na to da je RH članica EU i za očekivati je migracije ljudi iz različitih država članica. Prema odgovorima ispitanika (prosječna ocjena 3,83), za unapređenje suradnje roditelja i škole ravnatelji bi trebali više pozivati roditelje na uključivanje u život i rad škole te naglašavati činjenicu da su roditelji dobrodošli u školu, kako je već spomenuto, i roditelji i školsko osoblje spremniji su na suradnju ako ih ravnatelj na nju poziva. Prema Epstein, Galindo & Sheldon (2011), aktivni ravnatelji potiču sve obitelji da sudjeluju u aktivnostima koje pozitivno utječu na razvoj partnerstva obitelji i škole. Značajan broj ispitanika (prosječna ocjena 3,75) smatra kako bi suradnja roditelja i škole trebala poteći od strane škole. Prema Miljević-Ridički, Pahić & Vizek Vidović (2011), roditelji su već i tada bili u velikoj mjeri spremni unaprijediti suradnju, međutim, i tada su smatrali da organizacija te suradnje mora biti organizirana od strane škole. Prema Marušić (2007), već i tada je značajan broj roditelja bio zainteresiran za sudjelovanje u školskim aktivnostima, ali su također smatrali da inicijativa mora poteći od strane škole. Ispitanici također u značajnom broju smatraju (prosječna ocjena 3,74) da bi se za unapređenje suradnje roditelji – škola trebala učestalije koristiti komunikacija putem moderne tehnologije. Dok se prema Marušić (2007) mogućnost korištenja suvremenih oblika komunikacije s roditeljima nije dalo značajne rezultate u unapređenju suradnje, prema istraživanjima iz 2021. i 2022. g, roditelji imaju pozitivan stav prema digitalnim oblicima komunikacije te da je nastava na daljinu za koju su oni nužni imala pozitivan utjecaj na unapređenje suradnje roditelja i škole. Naime, i za očekivati je da je u najnovije vrijeme veći broj digitalno pismenih roditelja i odgojno-obrazovnih djelatnika pa se samim time digitalni oblici komunikacije više koriste i daju rezultate u svrhu unapređenja suradnje roditelja i škole. Prema odgovorima ispitanika (prosječna ocjena 3,72), značajan broj smatra da bi roditeljski sastanci trebali biti organizirani s unaprijed pripremljenim temama i terminima kako bi se roditelji mogli pripremiti za sastanke, što je u skladu s istraživanjem Martin & Hagan Burke (2002), koje je pokazalo kako sastanci trebaju biti redovito organizirani kao i uvođenje rutinskih i predvidljivih procedura tijekom sastanaka; toosigurava povjerenje kod roditelja i povećava njihovo sudjelovanje u sastancima. Ispitanici u značajnom broju (prosječna ocjena 3,58) smatraju kako bi roditelji trebali više sudjelovati u donošenju odluka važnih za obrazovanje svoje djece, što je u skladu s istraživanjima Miljević-Ridički, Pahić & Vizek Vidović (2011), gdje su roditelji bili pretežno tradicionalno usmjereni kada se radilo o oblicima suradnje sa školom, pa ipak, već su tada

smatrali da bi se trebali pitati za mišljenje kada se radi o pitanjima važnim za obrazovanje njihove djece.

Grafikon 9. Prosječna ocjena stavova ispitanika o mogućnostima unapređenja suradnje između roditelja i škole



Izvor: obrada autora

4.3. Testiranje hipoteza

U ovom završnom radu postavljene su tri hipoteze. Temeljem provedenog primarnog empirijskog istraživanja, pomoću testiranja postavljenih hipoteza pokušalo se utvrditi postoje li razlike u stavovima ispitanika o trenutnoj suradnji roditelja i škole, zadovoljstvu ispitanika

suradnjom roditelja i škole te u stavovima o mogućnostima unapređenja suradnje roditelja i škole s obzirom na skupinu dionika kojoj ispitanici pripadaju. Izdvojene čestice za testiranje hipoteza odnose se na stavove ispitanika o trenutnoj suradnji roditelja i škole, njihovu zadovoljstvu suradnjom i stavovima ispitanika o mogućnostima njezina unapređenja. S obzirom na više od tri skupine ispitanika, za analizu rezultata istraživanja koristio se ANOVA test kako bi se utvrdilo jesu li rezultati svih skupina ispitanika slični ili ima barem jedna skupina ispitanika koja se statistički značajno razlikuje od ostalih skupina.

H1: Postoje razlike u stavovima o trenutnoj suradnji škole i roditelja s obzirom na skupinu dionika kojoj ispitanici pripadaju.

Tablica 2. Odnos stavova ispitanika o trenutnoj suradnji roditelja i škole s obzirom na skupinu dionika kojoj ispitanici pripadaju

Pokazatelj/skupine dionika	N	Aritmetička sredina	Standardna devijacija	Standardna pogreška	95% pouzdanosti za aritmetičku sredinu		Min	Max	
					Donja granica	Gornja granica			
Odgojno -obrazovni djelatnici održavaju čestu komunikaciju s roditeljima bez obzira na pojavu problema i jednako otvoreno komuniciraju sa svim roditeljima bez obzira na osobnost roditelja, socijalni status i sl.	ravnatelj	101	4,18	0,805	0,080	4,02	4,34	1	5
	roditelj	664	3,83	1,177	0,046	3,74	3,92	1	5
	stručni suradnik	87	3,91	1,041	0,112	3,69	4,13	1	5
	učitelj	288	4,11	0,987	0,058	3,99	4,22	1	5
	Total	1140	3,94	1,100	0,033	3,87	4,00	1	5
Komunikacija se odvija i putem moderne tehnologije (npr. video poziva) ukoliko roditelji nisu u mogućnosti fizički prisustvovati u školi (npr. na roditeljskim sastancima), ili putem grupa na mobilnim aplikacijama (WhatsApp, Viber) za svakodnevnu komunikaciju.	ravnatelj	101	4,46	0,768	0,076	4,30	4,61	1	5
	roditelj	664	4,08	1,113	0,043	3,99	4,16	1	5
	stručni suradnik	87	4,30	0,929	0,100	4,10	4,50	1	5
	učitelj	288	4,34	0,896	0,053	4,24	4,44	1	5
	Total	1140	4,19	1,030	0,031	4,13	4,25	1	5
Roditeljski sastanci u školi služe da se skupno informira roditelje o nadolazećim događajima i općem uspjehu razrednog odjeljenja.	ravnatelj	101	4,55	0,640	0,064	4,43	4,68	1	5
	roditelj	664	4,30	0,967	0,038	4,23	4,37	1	5
	stručni suradnik	87	4,33	0,844	0,091	4,15	4,51	2	5
	učitelj	288	4,49	0,787	0,046	4,40	4,58	1	5
	Total	1140	4,37	0,894	0,026	4,32	4,42	1	5
Suradnja na relaciji roditelj - škola je u našoj školi isključivo službena (ograničena na tri roditeljska sastanka i dva informativna razgovora te u slučaju pojave problema).	ravnatelj	101	2,32	1,148	0,114	2,09	2,54	1	5
	roditelj	664	3,59	1,328	0,052	3,49	3,69	1	5
	stručni suradnik	87	2,60	1,136	0,122	2,36	2,84	1	5
	učitelj	288	2,83	1,383	0,081	2,67	2,99	1	5
	Total	1140	3,21	1,393	0,041	3,13	3,29	1	5
Odgojno -obrazovni djelatnici pozivaju roditelje u svoj razred i školu (zbog održavanja radionica o svom zanimanju, sudjelovanja na izletima, školskim svečanostima i sl.).	ravnatelj	101	3,98	0,938	0,093	3,80	4,17	1	5
	roditelj	664	3,66	1,268	0,049	3,56	3,75	1	5
	stručni suradnik	87	3,76	1,045	0,112	3,54	3,98	1	5
	učitelj	288	3,67	1,101	0,065	3,54	3,80	1	5
	Total	1140	3,70	1,187	0,035	3,63	3,77	1	5
Roditelji pružaju pomoć i podršku učiteljima u	ravnatelj	101	3,44	0,899	0,089	3,26	3,61	1	5
	roditelj	664	3,88	1,091	0,042	3,80	3,97	1	5

njihovom radu, poštuju učitelje te imaju razumijevanja za poteškoće u poslu učitelja.	stručni suradnik	87	3,03	0,869	0,093	2,85	3,22	1	5
	učitelj	288	3,12	1,053	0,062	3,00	3,24	1	5
	Total	1140	3,59	1,110	0,033	3,52	3,65	1	5
Roditelji se u školi osjećaju prihvaćeno i u svakom trenutku su dobrodošli u školu.	ravnatelj	101	4,28	0,736	0,073	4,13	4,42	1	5
	roditelj	664	4,09	1,095	0,043	4,01	4,18	1	5
	stručni suradnik	87	4,06	0,753	0,081	3,90	4,22	2	5
	učitelj	288	4,10	0,926	0,055	3,99	4,21	1	5
	Total	1140	4,11	1,004	0,030	4,05	4,17	1	5
Roditelji su aktivni partneri u donošenju odluka važnih za obrazovanje njihove djece (sudjelovanje u izradi godišnjeg plana i programa i kurikuluma).	ravnatelj	101	3,54	1,035	0,103	3,34	3,75	1	5
	roditelj	664	3,43	1,340	0,052	3,33	3,53	1	5
	stručni suradnik	87	3,21	1,069	0,115	2,98	3,43	1	5
	učitelj	288	3,01	1,198	0,071	2,87	3,15	1	5
	Total	1140	3,32	1,274	0,038	3,24	3,39	1	5
Odgoj je isključivo odgovornost roditelja, a kvaliteta i postupci u obrazovanju su isključivo odgovornost škole.	ravnatelj	101	2,31	1,084	0,108	2,09	2,52	1	5
	roditelj	664	3,62	1,284	0,050	3,52	3,72	1	5
	stručni suradnik	87	2,13	1,076	0,115	1,90	2,36	1	5
	učitelj	288	2,64	1,205	0,071	2,50	2,78	1	5
	Total	1140	3,14	1,361	0,040	3,06	3,22	1	5
Odnosi između roditelja i škole usredotočeni su na napredak i uspjeh učenika bez prebacivanja odgovornosti.	ravnatelj	101	3,74	0,966	0,096	3,55	3,93	2	5
	roditelj	664	3,86	1,162	0,045	3,78	3,95	1	5
	stručni suradnik	87	3,61	1,060	0,114	3,38	3,84	1	5
	učitelj	288	3,58	1,089	0,064	3,45	3,71	1	5
	Total	1140	3,76	1,126	0,033	3,70	3,83	1	5
Roditelji i odgojno -obrazovni djelatnici smatraju se jednakim i jednako stručnim te se smatra da svaka strana neizostavno pridonosi svojom stručnošću, odnosno roditelji su korisni izvori za važna saznanja koja mogu pomoći učeničkom uspjehu.	ravnatelj	101	3,47	0,965	0,096	3,27	3,66	1	5
	roditelj	664	3,90	1,127	0,044	3,82	3,99	1	5
	stručni suradnik	87	3,53	1,066	0,114	3,30	3,76	1	5
	učitelj	288	3,48	1,095	0,065	3,35	3,61	1	5
	Total	1140	3,73	1,119	0,033	3,66	3,79	1	5
Naša škola uspješno surađuje kako s roditeljima tako s lokalnom zajednicom.	ravnatelj	101	4,25	0,727	0,072	4,10	4,39	1	5
	roditelj	664	3,91	1,150	0,045	3,83	4,00	1	5
	stručni suradnik	87	4,05	0,834	0,089	3,87	4,22	2	5
	učitelj	288	4,04	0,910	0,054	3,94	4,15	1	5
	Total	1140	3,99	1,042	0,031	3,93	4,05	1	5
Škola pruža podršku roditeljima u načinima komunikacije s djecom, postizanju većeg akademskog uspjeha učenika te u psihološkoj pomoći djeci..	ravnatelj	101	4,22	0,743	0,074	4,07	4,36	1	5
	roditelj	664	3,78	1,202	0,047	3,69	3,87	1	5
	stručni suradnik	87	4,22	0,722	0,077	4,06	4,37	2	5
	učitelj	288	3,95	0,974	0,057	3,84	4,07	1	5
	Total	1140	3,90	1,093	0,032	3,83	3,96	1	5
Roditelji su dobro informirani o svojim pravima i obavezama u školi.	ravnatelj	101	4,37	0,689	0,069	4,23	4,50	2	5
	roditelj	664	3,90	1,200	0,047	3,81	3,99	1	5
	stručni suradnik	87	4,30	0,764	0,082	4,14	4,46	2	5
	učitelj	288	4,32	0,880	0,052	4,21	4,42	1	5
	Total	1140	4,08	1,078	0,032	4,02	4,14	1	5
Odgojno -obrazovni djelatnici doživljavaju roditelje kao "nevolju".	ravnatelj	101	2,21	0,898	0,089	2,03	2,39	1	5
	roditelj	664	2,42	1,337	0,052	2,32	2,52	1	5
	stručni suradnik	87	2,28	1,064	0,114	2,05	2,50	1	5
	učitelj	288	2,33	1,156	0,068	2,19	2,46	1	5
	Total	1140	2,37	1,240	0,037	2,29	2,44	1	5

Izvor: obrada autora

U tablici su označene najveće vrijednosti aritmetičkih sredina za pojedine pokazatelje i skupine dionika. Može se utvrditi da ravnatelji i roditelji najčešće najviše vrednuju trenutnu suradnju

škole i roditelja i to ravnatelj čaka devet tvrdnji, a roditelji sedam tvrdnji. Ravnatelj se najviše slaže s tvrdnjama da odgojno-obrazovni djelatnici održavaju čestu komunikaciju s roditeljima bez obzira na pojavu problema i jednako otvoreno komuniciraju sa svim roditeljima (prosječna ocjena 4,18), da se komunikacija odvija i putem moderne tehnologije ako roditelji nisu u mogućnosti fizički prisustvovati u školi (prosječna ocjena 4,46), da roditeljski sastanci u školi služe za skupno informiranje roditelja o nadolazećim događajima i općem uspjehu razrednog odjeljenja (prosječna ocjena 4,55), da odgojno-obrazovni djelatnici pozivaju roditelje u svoj razred i školu (prosječna ocjena 3,98), da se roditelji u školi osjećaju prihvaćeno i u svakom trenutku su dobrodošli (prosječna ocjena 4,28), da su roditelji aktivni partneri u donošenju odluka važnih za obrazovanje njihove djece (prosječna ocjena 3,54), da njihova škola uspješno surađuje kako s roditeljima tako i s lokalnom zajednicom (prosječna ocjena 4,25), da škola pruža podršku roditeljima u načinima komunikacije s djecom, postizanju većeg akademskog uspjeha učenika te u psihološkoj pomoći djeci (prosječna ocjena 4,22) te da su roditelji dobro informirani o svojim pravima i obavezama u školi (prosječna ocjena 4,37). S druge strane, oni se najmanje slaže s tvrdnjama da odgojno-obrazovni djelatnici doživljavaju roditelje kao „nevolju“ (prosječna ocjena 2,21) te da je suradnja na relaciji roditelj – škola isključivo službena, što ide u prilog činjenici da oni imaju najpozitivnije stavove o trenutnoj suradnji roditelja i škole. Drugim riječima, ravnatelj ima najpozitivnije stavove o tvrdnjama koje se odnose na suvremene oblike suradnje između roditelja i škole, osim u tvrdnji da roditeljski sastanci u školi služe da se skupno informira roditelje o nadolazećim događajima i općem uspjehu razrednog odjeljenja, što se odnosi na tradicionalne oblike suradnje. Također je razvidno da se roditelji najmanje slaže s većinom tvrdnji koje se odnose na suvremene oblike suradnje i to da odgojno-obrazovni djelatnici održavaju čestu komunikaciju s roditeljima bez obzira na pojavu problema i jednako otvoreno komuniciraju sa svim roditeljima (prosječna ocjena 3,83), da se komunikacija odvija i putem moderne tehnologije ako roditelji nisu u mogućnosti fizički prisustvovati u školi (prosječna ocjena 4,08), da odgojno-obrazovni djelatnici pozivaju roditelje u svoj razred i školu (prosječna ocjena 3,66), da škola uspješno surađuje kako s roditeljima tako i s lokalnom zajednicom (prosječna ocjena 3,91), da škola pruža podršku roditeljima u načinima komunikacije s djecom, postizanju većeg akademskog uspjeha i u psihološkoj pomoći djeci (prosječna ocjena 3,78) te da su dobro informirani o svojim pravima i obavezama u školi (prosječna ocjena 3,90). Jedina tvrdnja s kojom se roditelji najmanje slaže, a odnosi se na tradicionalne oblike suradnje, je da roditeljski sastanci u školi služe da se skupno informira roditelje o nadolazećim događajima i općem uspjehu razrednog odjeljenja (prosječna ocjena 4,30). Oni se najviše slaže s tvrdnjama koje se odnose na

tradicionalne oblike suradnje i to da je suradnja u njihovoj školi isključivo službena (prosječna ocjena 3,59), da je odgoj isključivo odgovornost roditelja, a kvaliteta i postupci u obrazovanju isključivo odgovornost škole (prosječna ocjena 3,62) te kako odgojno-obrazovni djelatnici doživljavaju roditelje kao „nevolju“ (prosječna ocjena 2,42). Najviše se slažu s tvrdnjama koje se odnose na suvremene oblike suradnje i to da oni pružaju pomoć i podršku učiteljima u njihovu radu, poštuju učitelje te imaju razumijevanja za poteškoće u poslu učitelja (prosječna ocjena 3,88), da su odnosi između roditelja i škole usredotočeni na napredak i uspjeh učenika bez prebacivanja odgovornosti (prosječna ocjena 3,86), da se roditelji i odgojno-obrazovni djelatnici smatraju jednakim i jednako stručnim te da se smatra da svaka strana neizostavno pridonosi svojom stručnošću (prosječna ocjena 3,90). Dakle, roditelji se najmanje slažu s tvrdnjom da škola pruža podršku roditeljima u načinima komunikacije s djecom, postizanju većeg akademskog uspjeha učenika te u psihološkoj pomoći djeci, dok se najviše slažu s tvrdnjom kako oni pružaju pomoć i podršku učiteljima u njihovu radu, što bi značilo kako roditelji smatraju da oni više pružaju podršku učiteljima nego što škola njima pruža podršku s njihovom djecom. Nastavno na isto, oni se najviše slažu s tvrdnjom da ih odgojno obrazovni djelatnici doživljavaju kao „nevolju“ (iako je prosječna ocjena 2,42). S druge strane, stručni suradnici se najmanje slažu s tvrdnjom da roditelji pružaju podršku i pomoć učiteljima u njihovom radu, poštuju učitelje te imaju razumijevanja za poteškoće u poslu učitelja (prosječna ocjena 3,03), što bi ukazivalo na negativan stav stručnih suradnika prema roditeljima. Stručni suradnici, kao i ravnatelji, najviše se slažu s tvrdnjom (prosječna ocjena 4,22) da škola pruža podršku roditeljima u načinima komunikacije s djecom, postizanju većeg akademskog uspjeha učenika i u psihološkoj pomoći djeci. Isto tako, najmanje se slažu s tvrdnjom kako se roditelji u školi osjećaju prihvaćeno i da su u svakom trenutku dobrodošli u školu, što ukazuje na najnegativniji stav stručnih suradnika prema navedenoj tvrdnji, iako je njihova prosječna ocjena za nju 4,06. Oni se najmanje slažu i s tvrdnjom da je odgoj isključivo odgovornost roditelja, a kvaliteta i postupci u obrazovanju odgovornost škole (prosječna ocjena 2,13), što prema Lukaš i Gazibari (2010) ukazuje na svjesnost njihove ključne uloge u pomoći roditeljima pri odgoju. Učitelji su jedina skupina ispitanika koja ni za jednu tvrdnju nema najveću prosječnu ocjenu. Oni se najmanje slažu s tvrdnjama kako su roditelji aktivni partneri u donošenju odluka važnih za obrazovanje njihove djece (prosječna ocjena 3,01) te da su odnosi između roditelja i škole usredotočeni na napredak i uspjeh učenika bez prebacivanja odgovornosti (prosječna ocjena 3,58). Navedeno ukazuje da, unatoč njihovoj ključnoj ulozi u postizanju partnerstva, prema Jung & Sheldon (2020), znatan dio njih ne doživljava roditelje kao partnere s kojima su

ravnopravni, a kao rezultat toga ne smatraju da suradnja ide u smjeru postizanja napretka kod učenika.

Tablica 3. Razlike u stavovima ispitanika o trenutnoj suradnji roditelja i škole između skupina dionika utvrđene analizom varijance (ANOVA)

Stavovi ispitanika o trenutnoj suradnji roditelja i škole	Stupnjevi	Empirijski F-omjer	p-vrijednost
	slobode		
Odgojno -obrazovni djelatnici održavaju čestu komunikaciju s roditeljima bez obzira na pojavu problema i jednako otvoreno komuniciraju sa svim roditeljima bez obzira na osobnost roditelja, socijalni status i sl.	3	6,014	0,000
Komunikacija se odvija i putem moderne tehnologije (npr. video poziva) ukoliko roditelji nisu u mogućnosti fizički prisustvovati u školi (npr. na roditeljskim sastancima), ili putem grupa na mobilnim aplikacijama (WhatsApp, Viber) za svakodnevnu komunikaciju.	3	7,315	0,000
Roditeljski sastanci u školi služe da se skupno informira roditelje o nadolazećim događajima i općem uspjehu razrednog odjeljenja.	3	4,607	0,003
Suradnja na relaciji roditelj -škola je u našoj školi isključivo službena (ograničena na tri roditeljska sastanka i dva informativna razgovora te u slučaju pojave problema).	3	48,467	0,000
Odgojno -obrazovni djelatnici pozivaju roditelje u svoj razred i školu (zbog održavanja radionica o svom zanimanju, sudjelovanja na izletima, školskim svečanostima i sl.).	3	2,289	0,077
Roditelji pružaju pomoć i podršku učiteljima u njihovom radu, poštuju učitelje te imaju razumijevanja za poteškoće u poslu učitelja.	3	45,406	0,000
Roditelji se u školi osjećaju prihvaćeno i u svakom trenutku su dobrodošli u školu.	3	1,093	0,351
Roditelji su aktivni partneri u donošenju odluka važnih za obrazovanje njihove djece (sudjelovanje u izradi godišnjeg plana i programa i kurikuluma).	3	8,564	0,000
Odgovj je isključivo odgovornost roditelja, a kvaliteta i postupci u obrazovanju su isključivo odgovornost škole.	3	84,266	0,000
Odnosi između roditelja i škole usredotočeni su na napredak i uspjeh učenika bez prebacivanja odgovornosti.	3	4,938	0,002
Roditelji i odgojno -obrazovni djelatnici smatraju se jednakim i jednako stručnim te se smatra da svaka strana neizostavno pridonosi svojom stručnošću, odnosno roditelji su korisni izvori za važna saznanja koja mogu pomoći učeničkom uspjehu.	3	13,406	0,000
Naša škola uspješno surađuje kako s roditeljima tako s lokalnom zajednicom.	3	3,564	0,014
Škola pruža podršku roditeljima u načinima komunikacije s djecom, postizanju većeg akademskog uspjeha učenika te u psihološkoj pomoći djeci..	3	8,436	0,000
Roditelji su dobro informirani o svojim pravima i obavezama u školi.	3	14,704	0,000
Odgojno -obrazovni djelatnici doživljavaju roditelje kao "nevolju".	3	1,221	0,301

Izvor: obrada autora

Upotrebom analize varijance (ANOVA), pri razini značajnosti od 5 % i 3 stupnja slobode, empirijskim F-omjerima i p-vrijednosti utvrđena je prisutnost statistički značajne razlike u gotovo svim česticama kojima se ispituje razlika u stavovima o trenutnoj suradnji roditelja i škole. Prisutnost statistički značajne razlike u stavovima o trenutnoj suradnji roditelja i škole nije utvrđena kod tri čestice:

- Odgojno-obrazovni djelatnici pozivaju roditelje u svoj razred i školu (zbog održavanja radionica o svom zanimanju, sudjelovanja na izletima, školskim svečanostima i sl.),
- Roditelji se u školi osjećaju prihvaćeno i u svakom trenutku su dobrodošli u školu, te

- Odgojno-obrazovni djelatnici doživljavaju roditelje kao "nevolju".

Zaključak testiranja H1 hipoteze: Na osnovu provedenih analiza za skupine dionika kojima ispitanici pripadaju te testiranjem hipoteze analizom varijance utvrđeno je da postoje statistički značajne razlike u stavovima ispitanika o trenutnoj suradnji između roditelja i škole s obzirom na skupinu dionika kojoj ispitanici pripadaju, stoga se postavljena **H1 hipoteza prihvaća**, izuzimajući navedena tri pokazatelja.

H2: Postoje razlike u zadovoljstvu s trenutnom suradnjom škole i roditelja s obzirom na skupinu dionika kojoj ispitanici pripadaju.

Tablica 4. Zadovoljstvo suradnjom roditelja i škole

Pokazatelji/skupine dionika	N	Aritmetička sredina	Standardna devijacija	Standardna pogreška	95% pouzdanosti za aritmetičku sredinu		Min	Max	
					Donja granica	Gornja granica			
Zadovolja/a sam učestalošću komunikacije na relaciji roditelj -škola.	ravnatelj	101	3,88	0,739	0,074	3,74	4,03	1	5
	roditelj	664	4,03	1,078	0,042	3,95	4,11	1	5
	stručni suradnik	87	3,74	0,814	0,087	3,56	3,91	2	5
	učitelj	288	3,80	1,012	0,060	3,68	3,92	1	5
	Total	1140	3,94	1,022	0,030	3,88	4,00	1	5
Zadovoljan/a sam načinom izvedbe i temama na roditeljskim sastancima.	ravnatelj	101	3,87	0,702	0,070	3,73	4,01	1	5
	roditelj	664	4,06	1,037	0,040	3,98	4,14	1	5
	stručni suradnik	87	3,78	0,754	0,081	3,62	3,94	2	5
	učitelj	288	4,00	0,824	0,049	3,90	4,09	1	5
	Total	1140	4,01	0,944	0,028	3,95	4,06	1	5
Zadovoljan/a sam vremenom izvođenja roditeljskih sastanaka i individualnih razgovora.	ravnatelj	101	4,04	0,799	0,080	3,88	4,20	1	5
	roditelj	664	4,11	1,042	0,040	4,03	4,19	1	5
	stručni suradnik	87	3,94	0,721	0,077	3,79	4,10	2	5
	učitelj	288	4,08	0,868	0,051	3,98	4,18	1	5
	Total	1140	4,09	0,959	0,028	4,03	4,14	1	5
Zadovoljan/a sam komunikacijom na relaciji roditelj -škola koja je u našoj školi ograničena na tri roditeljska sastanka i dva informativna razgovora te u slučaju pojave problema.	ravnatelj	101	2,93	1,151	0,115	2,70	3,16	1	5
	roditelj	664	3,98	1,105	0,043	3,90	4,07	1	5
	stručni suradnik	87	3,34	1,021	0,109	3,13	3,56	1	5
	učitelj	288	3,49	1,135	0,067	3,35	3,62	1	5
	Total	1140	3,72	1,162	0,034	3,65	3,78	1	5
Zadovoljan/a sam načinom i učestalošću uključivanja roditelja u život i rad škole u smislu roditeljske angažiranosti u događanjima, svečanostima, školskim izletima, radionicama i sl.	ravnatelj	101	3,65	0,854	0,085	3,48	3,82	1	5
	roditelj	664	3,88	1,145	0,044	3,79	3,97	1	5
	stručni suradnik	87	3,38	1,037	0,111	3,16	3,60	1	5
	učitelj	288	3,55	1,035	0,061	3,43	3,67	1	5
	Total	1140	3,74	1,100	0,033	3,67	3,80	1	5
Zadovoljan/a sam razinom sudjelovanja roditelja u donošenju odluka važnih za obrazovanje njihove djece	ravnatelj	101	3,45	0,866	0,086	3,27	3,62	1	5
	roditelj	664	3,57	1,284	0,050	3,47	3,66	1	5
	stručni suradnik	87	3,22	1,005	0,108	3,00	3,43	1	5

(izradi godišnjeg plana i programa i kurikuluma).	učitelj	288	3,28	1,043	0,061	3,16	3,40	1	5
	Total	1140	3,46	1,181	0,035	3,39	3,53	1	5
Zadovoljan/a sam načinom komunikacije između roditelja i odgojno - obrazovnih djelatnika, odnosno smatram da se međusobno odnose s poštovanjem u našoj školi.	ravnatelj	101	3,81	0,717	0,071	3,67	3,95	2	5
	roditelj	664	4,05	1,060	0,041	3,97	4,13	1	5
	stručni suradnik	87	3,62	0,879	0,094	3,43	3,81	1	5
	učitelj	288	3,61	0,992	0,058	3,50	3,73	1	5
	Total	1140	3,89	1,023	0,030	3,83	3,95	1	5
Zadovoljan/a sam načinima pružanja podrške roditeljima od strane škole u načinima komunikacije s djecom, postizanju većeg akademskog uspjeha učenika te u psihološkoj pomoći djeci.	ravnatelj	101	3,96	0,824	0,082	3,80	4,12	1	5
	roditelj	664	3,88	1,148	0,045	3,79	3,96	1	5
	stručni suradnik	87	3,97	0,828	0,089	3,79	4,14	1	5
	učitelj	288	3,79	0,966	0,057	3,68	3,90	1	5
	Total	1140	3,87	1,057	0,031	3,81	3,93	1	5
Zadovoljan/a sam međusobnom suradnjom roditelja, škole i lokalne zajednice.	ravnatelj	101	3,91	0,763	0,076	3,76	4,06	2	5
	roditelj	664	3,88	1,138	0,044	3,80	3,97	1	5
	stručni suradnik	87	3,79	0,794	0,085	3,62	3,96	1	5
	učitelj	288	3,73	0,999	0,059	3,62	3,85	1	5
	Total	1140	3,84	1,053	0,031	3,78	3,90	1	5
Zadovoljan/a sam učestalošću i načinima komunikacije na razini roditelji -škola putem moderne tehnologije (mobilnih aplikacija, maila, video poziva).	ravnatelj	101	3,99	0,781	0,078	3,84	4,14	1	5
	roditelj	664	4,05	1,068	0,041	3,97	4,13	1	5
	stručni suradnik	87	3,82	0,947	0,101	3,61	4,02	1	5
	učitelj	288	3,91	0,908	0,053	3,80	4,01	1	5
	Total	1140	3,99	1,000	0,030	3,93	4,05	1	5
Zadovoljan/a sam komunikacijom na razini roditelj -škola putem linka "Kutak za roditelje" na web stranici škole.	ravnatelj	101	2,95	1,033	0,103	2,75	3,15	1	5
	roditelj	664	3,70	1,182	0,046	3,61	3,79	1	5
	stručni suradnik	87	3,09	1,041	0,112	2,87	3,31	1	5
	učitelj	288	3,11	1,178	0,069	2,97	3,25	1	5
	Total	1140	3,44	1,199	0,036	3,37	3,51	1	5

Izvor: obrada autora

U tablici su označene najveće vrijednosti aritmetičkih sredina za pojedine pokazatelje i skupine dionika. Može se utvrditi da su roditelji najčešće najviše zadovoljni suradnjom roditelja i škole, i to čak u devet tvrdnji. Iako se roditelji u prethodnom pitanju najmanje slažu s tvrdnjama koje se odnose na suvremene oblike suradnje, oni pokazuju najveće zadovoljstvo učestalošću komunikacije na relaciji roditelj – škola (prosječna ocjena 4,03), načinom izvedbe i temama na roditeljskim sastancima (prosječna ocjena 4,06), vremenom izvođenja roditeljskih sastanaka i individualnih razgovora (prosječna ocjena 4,11), komunikacijom sa školom koja je ograničena na tri roditeljska sastanka i dva individualna razgovora (prosječna ocjena 3,98), načinom i učestalošću uključivanja roditelja u život i rad škole (prosječna ocjena 3,88), razinom sudjelovanja roditelja u donošenju odluka važnih za obrazovanje njihove djece (prosječna ocjena 3,57), načinom komunikacije između roditelja i odgojno-obrazovnih djelatnika (prosječna ocjena 4,05), učestalošću i načinima komunikacije putem moderne tehnologije (prosječna ocjena 4,05) te putem poveznice „Kutak za roditelje“ (prosječna ocjena 3,70). Iz navedenog proizlazi da su roditelji u značajnoj mjeri zadovoljni tradicionalnim elementima

suradnje, jer prema ranijim istraživanjima (Mandarić et al. 2011), prema kojima ima ponuđenih tema u potpoveznici Forum „Kutka za roditelje“, odaziva roditelja nema bez obzira na to što su direktno pozvani na uključivanje. S druge strane, stručni suradnici su najčešće najmanje zadovoljni oblicima suradnje između škole i roditelja, i to čak u 6 tvrdnji. Oni su najmanje zadovoljni učestalošću komunikacije na relaciji roditelj – škola (prosječna ocjena 3,74), načinom izvedbe i temama na roditeljskim sastancima (prosječna ocjena 3,78), vremenom izvođenja roditeljskih sastanaka i individualnih razgovora (prosječna ocjena 3,94), načinom i učestalošću uključivanja roditelja u život i rad škole (prosječna ocjena 3,38), razinom sudjelovanja roditelja u donošenju odluka (prosječna ocjena 3,22) te učestalošću i načinima komunikacije putem moderne tehnologije (prosječna ocjena 3,82). Iz navedenog proizlazi kako su stručni suradnici najsvjesniji nužnosti učestalije komunikacije između roditelja i škole te ostalih elemenata suvremenih oblika suradnje, što također potkrepljuje činjenicu da su oni svjesni svoje ključne uloge u suradnji s roditeljima, u pomoći učiteljima pri organizaciji roditeljskih sastanaka, održavanju roditeljskih sastanaka, pri grupnim predavanjima roditeljima o odgojnoj tematici i sl. (Lukaš & Gazibari, 2010). Najmanje zadovoljstvo stručnih suradnika na date tvrdnje može se protumačiti i činjenicom da njihova uloga u školskom sustavu RH još uvijek nije jasno definirana. U pedagoškoj praksi još uvijek razrednici određuju teme na roditeljskim sastancima te ih samostalno organiziraju bez uključivanja stručnih suradnika osim u slučaju pojave problema. Stručni suradnici su najviše zadovoljni načinima pružanja podrške roditeljima od strane škole u načinima komunikacije s djecom, postizanju većeg akademskog uspjeha učenika te u psihološkoj pomoći djeci (prosječna ocjena 3,97), u kojoj oni imaju ključnu ulogu, pa se da zaključiti kako smatraju da oni ostvaruju svoju ulogu. Ravnatelji su najmanje zadovoljni komunikacijom na relaciji roditelj – škola koja je ograničena na tri roditeljska sastanka, dva informativna razgovora i u slučaju pojave problema (prosječna ocjena 2,93), te komunikacijom na razini roditelj – škola putem poveznice „Kutak za roditelje (prosječna ocjena 2,95). Iz navedenog se da zaključiti da su ravnatelji svjesni važnosti unapređenja učestalosti komunikacije bilo uživo ili putem mrežne stranice škole, ali očigledno smatraju da zadovoljavajuća učestalost komunikacije u njihovoj školi još nije postignuta. S druge strane, oni su najviše zadovoljni međusobnom suradnjom roditelja, škole i lokalne zajednice (prosječna ocjena 3,91), što potkrepljuje činjenicu da su oni ti koji imaju najveći utjecaj u međusobnoj suradnji tri navedene skupine i koji su sposobni voditi osoblje škole prema viziji inkluzije i njegovati odnose s partnerima zajednice (Epstein, 2011). Učitelji, koji imaju ključnu ulogu u suradnji između roditelja i škole jer, prema Jung i Sheldon (2011), upravo oni svakodnevno komuniciraju s roditeljima, nemaju niti jednu najveću ocjenu u zadovoljstvu suradnjom između

roditelja i škole. Oni su najmanje zadovoljni načinom komunikacije između roditelja i odgojno-obrazovnih djelatnika, odnosno najmanje smatraju da se međusobno odnose s poštovanjem (prosječna ocjena 3,61), načinima pružanja podrške roditeljima od strane škole u načinima komunikacije s djecom, postizanju većeg akademskog uspjeha učenika te u psihološkoj pomoći djeci (prosječna ocjena 3,79) te međusobnom suradnjom roditelja, škole i lokalne zajednice (prosječna ocjena 3,73). S obzirom na to da oni imaju mogućnost komunicirati s roditeljima na dnevnoj bazi, što je jedan od glavnih preduvjeta kvalitetne suradnje, može se donijeti zaključak da oni ne komuniciraju s roditeljima dovoljno često.

Tablica 5. Razlike u zadovoljstvu suradnjom roditelja i škole između skupina dionika utvrđene analizom varijance (ANOVA)

Zadovoljstvu suradnjom roditelja i škole	Stupnjevi Slobode	Empirijski F-omjer	p-vrijednost
Zadovoljan/a sam učestalošću komunikacije na relaciji roditelj -škola.	3	4,721	0,003
Zadovoljan/a sam načinom izvedbe i temama na roditeljskim sastancima.	3	3,165	0,024
Zadovoljan/a sam vremenom izvođenja roditeljskih sastanaka i individualnih razgovora.	3	0,884	0,449
Zadovoljan/a sam komunikacijom na relaciji roditelj -škola koja je u našoj školi ograničena na tri roditeljska sastanka i dva informativna razgovora te u slučaju pojave problema.	3	37,026	0,000
Zadovoljan/a sam načinom i učestalošću uključivanja roditelja u život i rad škole u smislu roditeljske angažiranosti u događanjima, svečanostima, školskim izletima, radionicama i sl.	3	10,214	0,000
Zadovoljan/a sam razinom sudjelovanja roditelja u donošenju odluka važnih za obrazovanje njihove djece (izradi godišnjeg plana i programa i kurikulumu).	3	5,265	0,001
Zadovoljan/a sam načinom komunikacije između roditelja i odgojno -obrazovnih djelatnika, odnosno smatram da se međusobno odnose s poštovanjem u našoj školi.	3	15,323	0,000
Zadovoljan/a sam načinima pružanja podrške roditeljima od strane škole u načinima komunikacije s djecom, postizanju većeg akademskog uspjeha učenika te u psihološkoj pomoći djeci.	3	1,066	0,363
Zadovoljan/a sam međusobnom suradnjom roditelja, škole i lokalne zajednice.	3	1,598	0,188
Zadovoljan/a sam učestalošću i načinima komunikacije na razini roditelji -škola putem moderne tehnologije (mobilnih aplikacija, maila, video poziva).	3	2,390	0,067
Zadovoljan/a sam komunikacijom na razini roditelj -škola putem linka "Kutak za roditelje" na web stranici škole.	3	27,655	0,000

Izvor: obrada autora

Upotrebom analize varijance (ANOVA), pri razini značajnosti od 5 % i 3 stupnja slobode, empirijskim F-omjerima i p-vrijednosti utvrđena je prisutnost statistički značajne razlike u gotovo svim česticama kojima se ispituje razlika u stavovima o trenutnoj suradnji roditelja i škole. Prisutnost statistički značajne razlike u stavovima o trenutnoj suradnji roditelja i škole nije utvrđena kod četiri čestice:

- Zadovoljan/a sam vremenom izvođenja roditeljskih sastanaka i individualnih razgovora,
- Zadovoljan/a sam načinima pružanja podrške roditeljima od strane škole u načinima komunikacije s djecom, postizanju većeg akademskog uspjeha učenika te u psihološkoj pomoći djeci,

- Zadovoljan/a sam međusobnom suradnjom roditelja, škole i lokalne zajednice, te
- Zadovoljan/a sam učestalošću i načinima komunikacije na razini roditelji – škola putem moderne tehnologije (mobilnih aplikacija, *maila*, videopoziva).

Zaključak testiranja H2 hipoteze: Na osnovu provedenih analiza za skupine dionika kojima ispitanici pripadaju te testiranjem hipoteze analizom varijance utvrđeno je da postoje statistički značajne razlike u zadovoljstvu ispitanika trenutnom suradnjom između roditelja i škole s obzirom na skupinu dionika kojoj ispitanici pripadaju, stoga se postavljena **H2 hipoteza prihvata**, izuzimajući navedena četiri pokazatelja.

H3: Postoje razlike u stavovima u mogućnostima unapređenja suradnje škole i roditelja s obzirom na skupinu dionika kojoj ispitanici pripadaju.

Tablica 6. Stavovi o mogućnosti unapređenja suradnje između roditelja i škole

Pokazatelji/skupine dionika	N	Aritmetička sredina	Standardna devijacija	Standardna pogreška	95% pouzdanosti za aritmetičku sredinu		Min	Max	
					Donja granica	Gornja granica			
Unapređenje suradnje roditelja i škole moguće je ostvariti kvalitetnim dugoročnim programima suradnje koji bi trebali poteći od strane Ministarstva, preko regionalne do lokalne razine.	ravnatelj	101	3,84	0,977	0,097	3,65	4,03	1	5
	roditelj	664	4,06	0,961	0,037	3,99	4,13	1	5
	stručni suradnik	87	3,87	0,887	0,095	3,68	4,06	1	5
	učitelj	288	3,87	1,030	0,061	3,75	3,99	1	5
	Total	1140	3,98	0,978	0,029	3,92	4,03	1	5
Stručni suradnici psiholozi trebali bi imati ključnu ulogu u unapređenju suradnje između roditelja i škole.	ravnatelj	101	3,79	0,983	0,098	3,60	3,99	1	5
	roditelj	664	3,99	0,985	0,038	3,91	4,06	1	5
	stručni suradnik	87	3,21	1,183	0,127	2,95	3,46	1	5
	učitelj	288	3,95	1,037	0,061	3,83	4,08	1	5
	Total	1140	3,90	1,034	0,031	3,84	3,96	1	5
Ravnatelji bi trebali više pozivati roditelje na uključivanje u život i rad škole kao i naglašavati činjenicu da su roditelji dobrodošli u školu.	ravnatelj	101	3,87	0,868	0,086	3,70	4,04	2	5
	roditelj	664	3,88	1,035	0,040	3,80	3,95	1	5
	stručni suradnik	87	3,76	0,902	0,097	3,57	3,95	1	5
	učitelj	288	3,72	1,030	0,061	3,60	3,83	1	5
	Total	1140	3,83	1,012	0,030	3,77	3,88	1	5
Ravnatelji bi trebali pružiti podršku učiteljima i stručnim suradnicima u suradnji sa roditeljima te ih poticati na suradnju.	ravnatelj	101	4,40	0,694	0,069	4,26	4,53	2	5
	roditelj	664	4,17	0,943	0,037	4,09	4,24	1	5
	stručni suradnik	87	4,28	0,694	0,074	4,13	4,42	2	5
	učitelj	288	4,11	0,921	0,054	4,01	4,22	1	5
	Total	1140	4,18	0,903	0,027	4,13	4,23	1	5
Roditelji bi trebali pružiti podršku i pomoć učiteljima svoje djece u njihovom radu te	ravnatelj	101	4,45	0,591	0,059	4,33	4,56	3	5
	roditelj	664	4,18	0,954	0,037	4,11	4,25	1	5

imati razumijevanja za poteškoće u poslu učitelja.	stručni suradnik	87	4,48	0,680	0,073	4,34	4,63	2	5
	učitelj	288	4,40	0,829	0,049	4,30	4,50	1	5
	Total	1140	4,28	0,885	0,026	4,23	4,33	1	5
Učitelji bi trebali pozivati roditelje u svoj razred u svrhu npr. održavanja radionica o zanimanju roditelja, radionica izrađivanja ukrasa pred blagdane, sudjelovanje u svečanostima i sl.	ravnatelj	101	4,31	0,745	0,074	4,16	4,45	1	5
	roditelj	664	3,82	1,091	0,042	3,74	3,90	1	5
	stručni suradnik	87	4,17	0,810	0,087	4,00	4,35	1	5
	učitelj	288	4,07	0,951	0,056	3,96	4,18	1	5
	Total	1140	3,95	1,024	0,030	3,89	4,01	1	5
Komunikacija između roditelja i škole trebala bi biti učestalija bez obzira na pojavu problema.	ravnatelj	101	4,04	0,824	0,082	3,88	4,20	2	5
	roditelj	664	3,94	1,041	0,040	3,86	4,02	1	5
	stručni suradnik	87	4,05	0,888	0,095	3,86	4,24	1	5
	učitelj	288	3,97	0,987	0,058	3,85	4,08	1	5
	Total	1140	3,96	0,998	0,030	3,91	4,02	1	5
Za unapređenje suradnje roditelja i škole nužna je i suradnja na razini roditelji – škola – lokalna zajednica.	ravnatelj	101	4,24	0,764	0,076	4,09	4,39	2	5
	roditelj	664	4,01	0,989	0,038	3,94	4,09	1	5
	stručni suradnik	87	4,21	0,765	0,082	4,04	4,37	2	5
	učitelj	288	4,09	0,881	0,052	3,98	4,19	1	5
	Total	1140	4,07	0,931	0,028	4,01	4,12	1	5
Pedagoški fakulteti trebali bi imati programe o suradnji roditelja i škole te bi se odgojno -obrazovni djelatnici trebali češće stručno usavršavati na tu temu.	ravnatelj	101	4,27	0,773	0,077	4,11	4,42	1	5
	roditelj	664	4,06	0,970	0,038	3,99	4,14	1	5
	stručni suradnik	87	4,30	0,891	0,095	4,11	4,49	1	5
	učitelj	288	4,18	0,931	0,055	4,07	4,29	1	5
	Total	1140	4,13	0,941	0,028	4,07	4,18	1	5
Roditeljski sastanci trebali bi biti organizirani s unaprijed pripremljenim temama i terminima (npr. na početku školske godine) kako bi se roditelji mogli pripremiti za sastanak.	ravnatelj	101	3,77	0,979	0,097	3,58	3,97	1	5
	roditelj	664	3,79	1,115	0,043	3,71	3,88	1	5
	stručni suradnik	87	3,71	1,022	0,110	3,49	3,93	1	5
	učitelj	288	3,53	1,162	0,068	3,40	3,67	1	5
	Total	1140	3,72	1,113	0,033	3,65	3,78	1	5
Za unapređenje suradnje roditelj – škola trebala bi se učestalije koristiti komunikacija putem moderne tehnologije(Viber, WhatsUpp, Zoom, Skype i sl.), a pogotovo kad roditelji nisu u mogućnosti fizički prisustvovati na roditeljskom sastanku, individualnom razgovoru i sl.	ravnatelj	101	3,70	0,965	0,096	3,51	3,89	1	5
	roditelj	664	3,94	1,044	0,041	3,86	4,02	1	5
	stručni suradnik	87	3,36	1,000	0,107	3,14	3,57	1	5
	učitelj	288	3,42	1,154	0,068	3,28	3,55	1	5
	Total	1140	3,74	1,091	0,032	3,68	3,81	1	5
Odgojno – obrazovni djelatnici trebali bi jednako pozivati sve roditelje na suradnju bez obzira na osobnost roditelja, socijalni status i sl..	ravnatelj	101	4,42	0,652	0,065	4,29	4,54	3	5
	roditelj	664	4,32	0,863	0,033	4,25	4,38	1	5
	stručni suradnik	87	4,44	0,727	0,078	4,28	4,59	2	5
	učitelj	288	4,32	0,896	0,053	4,22	4,42	1	5
	Total	1140	4,34	0,845	0,025	4,29	4,38	1	5
Roditelji bi trebali više sudjelovati u donošenju odluka važnih za obrazovanje njihove	ravnatelj	101	3,31	1,056	0,105	3,10	3,52	1	5
	roditelj	664	3,88	1,047	0,041	3,80	3,95	1	5

djece (izradi godišnjeg plana i programa, kurikuluma i sl.).	stručni suradnik	87	3,24	1,089	0,117	3,01	3,47	1	5
	učitelj	288	3,10	1,161	0,068	2,97	3,24	1	5
	Total	1140	3,58	1,135	0,034	3,52	3,65	1	5
Suradnja roditelja i škole trebala bi poteći od strane škole.	ravnatelj	101	3,74	0,986	0,098	3,55	3,94	1	5
	roditelj	664	3,92	1,036	0,040	3,84	4,00	1	5
	stručni suradnik	87	3,59	0,909	0,097	3,39	3,78	1	5
	učitelj	288	3,41	1,022	0,060	3,29	3,53	1	5
	Total	1140	3,75	1,041	0,031	3,69	3,81	1	5
Odgojno – obrazovni djelatnici trebali bi se potruditi koristiti roditeljima prihvatljiv rječnik.	ravnatelj	101	4,13	0,808	0,080	3,97	4,29	1	5
	roditelj	664	3,92	1,074	0,042	3,83	4,00	1	5
	stručni suradnik	87	4,18	0,856	0,092	4,00	4,37	1	5
	učitelj	288	4,02	0,950	0,056	3,91	4,13	1	5
	Total	1140	3,98	1,010	0,030	3,92	4,04	1	5

Izvor: obrada autora

U tablici su označene najveće vrijednosti aritmetičkih sredina za pojedine pokazatelje i skupine dionika. Može se utvrditi da roditelji najčešće imaju najpozitivnije stavove o mogućnosti unapređenja suradnje između roditelja i škole, i to u sedam tvrdnji. Oni se najviše slažu da je to moguće ostvariti kvalitetnim dugoročnim programima suradnje koji bi trebali poteći od strane Ministarstva, preko regionalne do lokalne samouprave (prosječna ocjena 4,06), da bi stručni suradnici psiholozi trebali imati ključnu ulogu u unapređenju suradnje između roditelja i škole (prosječna ocjena 3,99), da bi ravnatelji trebali više pozivati roditelje na uključivanje u život i rad škole kao i naglašavati činjenicu da su roditelji dobrodošli u školu (prosječna ocjena 3,88), da bi roditeljski sastanci trebali biti organizirani s unaprijed pripremljenim temama i terminima kako bi se roditelji mogli pripremiti za sastanak (prosječna ocjena 3,79), da bi se trebala učestalije koristiti komunikacija putem moderne tehnologije (prosječna ocjena 3,94), da bi roditelji trebali više sudjelovati u donošenju odluka važnih za obrazovanje svoje djece (prosječna ocjena 3,88) te da bi suradnja roditelja i škole trebala poteći od strane škole (prosječna ocjena 3,92). Ravnatelji se najviše slažu s tvrdnjama da bi oni trebali pružati podršku učiteljima i stručnim suradnicima u suradnji s roditeljima te ih poticati na suradnju (prosječna ocjena 4,40), da bi učitelji trebali pozivati roditelje u svoj razred (prosječna ocjena 4,31), da je nužna i suradnja na razini roditelji – škola – lokalna zajednica (prosječna ocjena 4,24), i da bi pedagoški fakulteti trebali imati programe o suradnji roditelja i škole te da bi se odgojno – obrazovni djelatnici trebali češće stručno usavršavati na tu temu (prosječna ocjena 4,27). Stručni suradnici najviše se slažu da bi roditelji trebali pružati pomoć i podršku učiteljima svoje djece u njihovom radu i imati razumijevanja za poteškoće u poslu učitelja (prosječna ocjena 4,48), da bi komunikacija između roditelja i škole trebala biti učestalija bez obzira na pojavu problema

(prosječna ocjena 4,05), da bi odgojno-obrazovni djelatnici trebali jednako pozivati sve roditelje na suradnju (prosječna ocjena 4,44), i da bi se odgojno-obrazovni djelatnici trebali potruditi koristiti roditeljima prihvatljiv rječnik (prosječna ocjena 4,18). Roditelji su se po pitanjima unapređenja suradnje na relaciji roditelj – škola u najvećoj mjeri složili sa sedam tvrdnji. Isto tako, oni su se sa sedam tvrdnji slagali u najmanjoj mjeri. Roditelji se u najmanjoj mjeri slažu da bi trebali pružati podršku i pomoć učiteljima u njihovu radu i imati razumijevanja za poteškoće u poslu učitelja (prosječna ocjena 4,18), da bi učitelji trebali pozivati roditelje u svoj razred (prosječna ocjena 3,82), da bi komunikacija između roditelja i škole trebala biti učestalija bez obzira na pojavu problema (prosječna ocjena 3,94), da je nužna suradnja na relaciji roditelj – škola – lokalna zajednica (prosječna ocjena 4,01), da bi pedagoški fakulteti morali imati programe o suradnji roditelja i škole te da bi se odgojno-obrazovni djelatnici trebali češće usavršavati na tu temu (prosječna ocjena 4,06), da bi odgojno-obrazovni djelatnici trebali jednako pozivati sve roditelje na suradnju (prosječna ocjena 4,32) i da bi se odgojno-obrazovni djelatnici trebali potruditi koristiti roditeljima prihvatljiv rječnik (prosječna ocjena 3,92). Iako su sve prosječne ocjene u tvrdnjama s kojima se roditelji najmanje slažu značajno visoke, ipak ostaje činjenica da se oni najmanje slažu s tvrdnjama za unapređenje suradnje koje vode k njezinim suvremenim oblicima. Učitelji se najmanje slažu sa šest tvrdnji vezanih za unapređenje suradnje roditelja i škole. Oni se najmanje slažu s tvrdnjama da bi ravnatelji trebali više pozivati roditelje na uključivanje u život i rad škole kao i naglašavati činjenicu da su roditelji dobrodošli u školi (prosječna ocjena 3,72), da bi ravnatelji trebali pružati podršku učiteljima i stručnim suradnicima u suradnji s roditeljima te ih poticati na suradnju (prosječna ocjena 4,11), da bi roditeljski sastanci trebali biti organizirani s unaprijed pripremljenim temama i terminima (prosječna ocjena 3,53), da bi odgojno-obrazovni djelatnici trebali jednako pozivati sve roditelje na suradnju (prosječna ocjena 4,32), da bi roditelji trebali više sudjelovati u donošenju odluka važnih za obrazovanje svoje djece (prosječna ocjena 3,10) i da bi suradnja između roditelja i škole trebala poteći od strane škole (prosječna ocjena 3,41). Iako nema statistički značajne razlike u stavovima ispitanika o tvrdnji da bi odgojno-obrazovni djelatnici trebali jednako pozivati sve roditelje na suradnju, roditelji i učitelji se jednako najmanje slažu s njom. Stručni suradnici najmanje se slažu s dvjema tvrdnjama vezanim uz unapređenje suradnje između roditelja i škole. Oni se najmanje slažu s tvrdnjama da bi stručni suradnici psiholozi trebali imati ključnu ulogu u unapređenju suradnje između roditelja i škole (prosječna ocjena 3,21) te da bi se za unapređenje suradnje na relaciji roditelj – škola trebala učestalije koristiti komunikacija putem moderne tehnologije (prosječna ocjena 3,36). Činjenica da se oni najmanje slažu o svojoj ulozi o unapređenju suradnje između roditelja i škole upućuje na

činjenicu da oni ipak nisu spremni preuzeti odgovornost za tu važnu ulogu. Ravnatelji se najmanje slažu s jednom tvrdnjom i to da je unapređenje suradnje između roditelja i škole moguće ostvariti kvalitetnim dugoročnim programima suradnje koji bi trebali poteći od strane Ministarstva, preko regionalne do lokalne razine (prosječna ocjena 3,84). Postavlja se pitanje zašto se baš ravnatelji najmanje slažu s navedenom tvrdnjom. Je li razlog tome što oni smatraju da bi ti programi trebali krenuti u smjeru „odozdo prema gore“ s obzirom na to da je za svaku promjenu u hrvatskom školstvu ustaljena praksa da se reforme događaju u suprotnom smjeru koji dovodi odgojno-obrazovne djelatnike pred „gotov čin“ u kojem oni nemaju pravo izbora odnosno izjašnjavanja s obzirom na svoje iskustvo iz odgojno-obrazovnog rada?

Tablica 7. Razlike u stavovima o mogućnosti unapređenja suradnje između roditelja i škole između skupina dionika utvrđene analizom varijance (ANOVA)

Stavovi o mogućnosti unapređenja suradnje između roditelja i škole	Stupnjevi	Empirijski F-omjer	p-vrijednost
	slobode		
Unapređenje suradnje roditelja i škole moguće je ostvariti kvalitetnim dugoročnim programima suradnje koji bi trebali poteći od strane Ministarstva, preko regionalne do lokalne razine.	3	3,654	0,012
Stručni suradnici psiholozi trebali bi imati ključnu ulogu u unapređenju suradnje između roditelja i škole.	3	15,927	0,000
Ravnatelji bi trebali više pozivati roditelje na uključivanje u život i rad škole kao i naglašavati činjenicu da su roditelji dobrodošli u školu.	3	1,869	0,133
Ravnatelji bi trebali pružiti podršku učiteljima i stručnim suradnicima u suradnji sa roditeljima te ih poticati na suradnju.	3	2,824	0,038
Roditelji bi trebali pružiti podršku i pomoć učiteljima svoje djece u njihovom radu te imati razumijevanja za poteškoće u poslu učitelja.	3	7,528	0,000
Učitelji bi trebali pozivati roditelje u svoj razred u svrhu npr. održavanja radionica o zanimanju roditelja, radionica izrađivanja ukrasa pred blagdane, sudjelovanje u svečanostima i sl.	3	10,628	0,000
Komunikacija između roditelja i škole trebala bi biti učestalija bez obzira na pojavu problema.	3	0,488	0,691
Za unapređenje suradnje roditelja i škole nužna je i suradnja na razini roditelji – škola – lokalna zajednica.	3	2,570	0,053
Pedagoški fakulteti trebali bi imati programe o suradnji roditelja i škole te bi se odgojno-obrazovni djelatnici trebali češće stručno usavršavati na tu temu.	3	3,059	0,027
Roditeljski sastanci trebali bi biti organizirani s unaprijed pripremljenim temama i terminima (npr. na početku školske godine) kako bi se roditelji mogli pripremiti za sastanak.	3	3,831	0,010
Za unapređenje suradnje roditelji – škola trebala bi se učestalije koristiti komunikacija putem moderne tehnologije (Viber, WhatsUpp, Zoom, Skype i sl.), a pogotovo kad roditelji nisu u mogućnosti fizički prisustvovati na roditeljskom sastanku, individualnom razgovoru i sl.	3	20,861	0,000
Odgojno – obrazovni djelatnici trebali bi jednako pozivati sve roditelje na suradnju bez obzira na osobnost roditelja, socijalni status i sl..	3	0,869	0,457
Roditelji bi trebali više sudjelovati u donošenju odluka važnih za obrazovanje njihove djece (izradi godišnjeg plana i programa, kurikuluma i sl.).	3	40,094	0,000
Suradnja roditelja i škole trebala bi poteći od strane škole.	3	17,855	0,000
Odgojno – obrazovni djelatnici trebali bi se potruditi koristiti roditeljima prihvatljiv rječnik.	3	3,009	0,029

Izvor: obrada autora

Upotrebom analize varijance (ANOVA), pri razini značajnosti od 5 % i 3 stupnja slobode, empirijskim F-omjerima i p-vrijednosti utvrđena je prisutnost statistički značajne razlike u gotovo svim česticama kojima se ispituje razlika u stavovima o mogućnosti unapređenja

suradnje roditelja i škole. Prisutnost statistički značajne razlike o mogućnosti unapređenja suradnje roditelja i škole nije utvrđena kod četiri čestice:

- Ravnatelji bi trebali više pozivati roditelje na uključivanje u život i rad škole kao i naglašavati činjenicu da su roditelji dobrodošli u školu,
- Komunikacija između roditelja i škole trebala bi biti učestalija bez obzira na pojavu problema,
- Za unapređenje suradnje roditelja i škole nužna je i suradnja na razini roditelji – škola – lokalna zajednica, te
- Odgojno-obrazovni djelatnici trebali bi jednako pozivati sve roditelje na suradnju bez obzira na osobnost roditelja, socijalni status i sl.

Zaključak testiranja H3 hipoteze: Na osnovu provedenih analiza za skupine dionika kojima ispitanici pripadaju te testiranjem hipoteze analizom varijance utvrđeno je da postoje statistički značajne razlike u stavovima ispitanika o mogućnostima unapređenja suradnje između roditelja i škole s obzirom na skupinu dionika kojoj ispitanici pripadaju, stoga se postavljena **H3 hipoteza prihvaća**, izuzimajući navedena četiri pokazatelja.

4.4. Ograničenja istraživanja

Pri razmatranju ograničenja istraživanja, unatoč veličini uzorka od 1140 ukupnog broja ispitanika, ne može se utvrditi točan postotak od ukupne populacije pojedinih skupina ispitanika osim postotka ravnatelja koji su sudjelovali u istraživanju prema ukupnom broju osnovnih škola u RH. Tako je npr. u istraživanju sudjelovalo ukupno 87 stručnih suradnika iz cijele Hrvatske od čega najviše pedagoga (47), zatim psihologa (14), knjižničara (13), defektologa (11) i 2 logopeda. Zbog veličine uzorka stručnih suradnika, podaci su se obrađivali zajedno kao da su stručni suradnici homogena skupina prema vrsti posla koji obavljaju. Istraživanje se vršilo elektroničkim putem tako što se upitnik uputio svim ravnateljima osnovnih škola u RH, a oni su dalje trebali proslijediti upitnik ostalim skupinama ispitanika. U istraživanju ne postoje podaci koji bi ispitali koliko je ravnatelja to i napravilo jer se od ispitanika ne traži da navedu ime škole u kojoj sudjeluju u odgojno-obrazovnom radu. Također se postavlja pitanje koliki je postotak roditelja u RH koji komunicira sa školom koju pohađaju njihova djeca elektroničkim putem preko elektroničke pošte @skole.hr. Iz istraživanja ne postoji uvid o socijalnom statusu roditelja i odnosu socio-ekonomskog statusa s njihovim stavovima o samoj suradnji između njih i škole. Nadalje, u istraživanju nije bilo mogućnosti niti prostora usporediti kako su ispitanici odgovarali na pitanja s obzirom na svoju dob, godine provedene u odgojno-

obrazovnom radu, veličinu mjesta prebivališta, veličinu škole i županiju u kojoj se nalazi njihova škola, što su također bitna pitanja za temu unapređenja suradnje između roditelja i škole. Za pojedina pitanja su npr. stručni suradnici i ravnatelji imali najnegativniji stav, a budući da su sva pitanja u vezi ispitivanja hipoteza istraživanja zatvorenog tipa, iz njihovih odgovora nije razvidan razlog negativnih ili pozitivnih stavova. Tako npr. stručni suradnici imaju najnegativniji stav prema tvrdnji da bi se za unapređenje suradnje između roditelja i škole trebala koristiti moderna tehnologija kao što su mobilne aplikacije. Tu se postavlja pitanje je li razlog tome što smatraju da je komunikacija uživo najkvalitetniji oblik komunikacije ili je pak razlog taj što pojedini roditelji ne biraju vrijeme obraćanja odgojno-obrazovnim djelatnicima putem mobilnih aplikacija. Ravnatelji se s druge strane najmanje slažu s tvrdnjom da je unapređenje suradnje između roditelja i škole moguće ostvariti dugoročnim programima suradnje koji bi trebali poteći od strane Ministarstva, preko regionalne do lokalne razine. Postavlja se pitanje zašto je to tako. Je li razlog tome što smatraju da to nije toliko bitno pitanje koje se rješava na državnoj razini ili možda smatraju kako bi promjene trebale ići od lokalne razine prema Ministarstvu. Naime, kao što je već spomenuto, poznato je da je u RH ustaljena praksa bilo kakvih promjena odnosno reformi da Ministarstvo donese odluku bez prethodne konzultacije i ispitivanja ljudi s „terena“. Često se događa da se pokušava uklopiti model školstva pojedine ekonomski znatno razvijenije zemlje od RH, ne uzimajući pri tome u obzir stvarne razlike u uvjetima na samom „terenu“.

4.5. Prijedlozi za daljnja istraživanja

S obzirom na nedostatke istraživanja, daljnja istraživanja trebala bi opsežnije istražiti ulogu stručnih suradnika psihologa i pedagoga u unapređenju suradnje između roditelja i škole, odnosno, u pojedinim istraživanjima trebalo bi ispitati stavove isključivo te skupine ispitanika o spomenutom pitanju. Kada se govori o roditeljima, potrebno je ispitati kakvi su njihovi stavovi s obzirom na njihov socioekonomski status (razinu obrazovanja, životni standard), veličinu mjesta u kojima žive, županiju prebivališta i sl. Zanimljiva tema za daljnja istraživanja je koliko je pandemija unaprijedila komunikaciju putem moderne tehnologije metodama usporedbe korištenja iste među pojedinim skupinama dionika i koliko se unaprijedila sama suradnja s obzirom na usporedbu prije i poslije pandemije. S obzirom na veću raširenost upotrebe moderne tehnologije, kolika je sada razlika u komunikaciji između roditelja i škole s obzirom na sredinu u kojoj ispitanici žive. Naime, kao što je već spomenuto, prema istraživanju Miljević-Ridički, Pahić & Vizek Vidović (2011), roditelji u ruralnim područjima općenito su zadovoljniji komunikacijom i utjecajem na školu te imaju manje problema s nedostatkom

vremena za uključenost u rad škole u odnosu na roditelje u urbanim sredinama. Postavlja se pitanje jesu li se te razlike smanjile i u kojoj mjeri pod utjecajem široke upotrebe moderne tehnologije.

5. PRIJEDLOZI ZA UNAPRJEĐENJE SURADNJE IZMEĐU RODITELJA I ŠKOLE U REPUBLICI HRVATSKOJ

Pri utvrđivanju hipoteze H1 koja glasi: „Postoje razlike u stavovima o trenutnoj suradnji škole i roditelja s obzirom na skupinu dionika kojoj ispitanici pripadaju“, ispitano je 15 čestica o stavovima ispitanika. Kao što je već spomenuto, analizom rezultata istraživanja utvrđeno je kako se ravnatelji u najvećoj mjeri slažu s ponuđenim tvrdnjama, što je očekivano s obzirom na to da, prema Jung & Sheldon (2020), ravnatelji shvaćaju svoju ulogu u promicanju partnerstva obitelji i škole koja se ostvaruje kao pokazivanje potpore obiteljima, davanje do znanja da su dobrodošli, rad s odgojno-obrazovnim djelatnicima na promicanju suradnje te osiguravanje fondova i resursa za njezino provođenje. Svojom ulogom u školi oni su odgovorni za poticanje svih ostalih dionika na suradnju. Iako se većina tvrdnji s kojima se u najvećoj mjeri slažu ravnatelji odnosi na partnerske odnose između roditelja i škole, ravnatelji smatraju kako roditeljski sastanci služe da se skupno informira roditelje o nadolazećim događajima i općem uspjehu razrednog odjeljenja, što je element tradicionalnog odnosa između roditelja i škole.

Roditelji se u najvećoj mjeri slažu da je suradnja na relaciji roditelj – škola isključivo službena; da je odgoj isključivo odgovornost roditelja, a obrazovanje isključivo odgovornost škole; da pružaju podršku i pomoć učiteljima u njihovu radu, poštuju učitelje te imaju razumijevanja za poteškoće u poslu učitelja; da su odnosi između roditelja i škole usredotočeni na napredak i uspjeh učenika bez prebacivanja odgovornosti; da se roditelji i odgojno-obrazovni djelatnici smatraju jednako stručnim i da svaka strana neizostavno pridonosi svojom stručnošću. Drugim riječima, roditelji smatraju da suradnja na relaciji roditelj – škola počiva na nekim tradicionalnim elementima suradnje kao što su načini suradnje (ograničena na tri roditeljska sastanka i dva informativna razgovora i u slučaju pojave problema) i ograničavanje roditeljske uloge na odgoj, a uloge škole na obrazovanje, što je u skladu s istraživanjem Miljević-Ridički, Pahić & Vizek Vidović (2011), prema kojem smatraju kako su kvaliteta nastave, odabir izvannastavnih aktivnosti i sigurnost djeteta u školi pretežno u nadležnosti škole. S druge strane, smatraju kako pružaju podršku učiteljima u njihovu radu, kako su odnosi na relaciji roditelji – škola usredotočeni na napredak i uspjeh učenika te kako se roditelji i škola smatraju jednako stručnima, što predstavlja elemente partnerskih odnosa između roditelja i škole, u skladu s prijašnjim istraživanjima Miljević-Ridički, Pahić & Vizek Vidović (2011), koja su pokazala kako roditelji smatraju da su u školi svoje djece tretirani s poštovanjem te da bi u slučaju problema naišli na potporu škole i drugih roditelja. Roditelji se u najvećoj mjeri slažu i s tvrdnjom da odgojno-obrazovni djelatnici doživljavaju roditelje kao „nevolju“, iako je

prosječna ocjena roditelja za tu tvrdnju, 2,42 što predstavlja nizak postotak roditelja koji se slažu s njom.

Hipoteza H1 prihvaća se kao istinita u svim pokazateljima izuzevši 3 pokazatelja u kojima ne postoji statistički značajna razlika u stavovima ispitanika o trenutnoj suradnji roditelja i škole s obzirom na skupinu dionika kojoj ispitanici pripadaju, a to su:

- Odgojno-obrazovni djelatnici pozivaju roditelje u svoj razred i školu (zbog održavanja radionica o svom zanimanju, sudjelovanja na izletima, školskim svečanostima i sl.),
- Roditelji se u školi osjećaju prihvaćeno i u svakom trenutku su dobrodošli u školu, te
- Odgojno-obrazovni djelatnici doživljavaju roditelje kao "nevolju".

Prosječna ocjena ispitanika za tvrdnju da odgojno-obrazovni djelatnici pozivaju roditelje u svoj razred i školu je 3,70 što, predstavlja značajan postotak ispitanika svih skupina dionika koji se slažu s navedenom tvrdnjom koja predstavlja elemente partnerskih odnosa između obitelji i škole. Iz navedenog proizlazi da rezultati ovog istraživanja nisu u skladu s rezultatima istraživanja Marušića (2007) prema kojem preko 90 % roditelja nikad nije sudjelovalo u aktivnostima vezanim za suradnju roditelji – škola, tri četvrtine roditelja nikada nije sudjelovalo u radionicama koje organizira škola, a trećina njih uopće ne zna organiziraju li se takve radionice. Rezultati istraživanja razlikuju se i od rezultata istraživanja Karoline Doutlik (2014), prema kojem značajan postotak roditelja tvrdi da nikad nisu bili pozvani na sudjelovanje u školskim aktivnostima od strane učitelja.

Prosječna ocjena tvrdnje da se roditelji u školi osjećaju prihvaćeno i u svakom trenutku su dobrodošli u školu je 4,11, što predstavlja značajan postotak ispitanika svih skupina dionika koji se slažu s tom tvrdnjom, a koja predstavlja elemente partnerskih odnosa između roditelja i škole. Navedeno nije u skladu s istraživanjem Kranželić & Ferić (2008), prema kojem odgojno-obrazovni djelatnici smatraju kako su obiteljski elementi u najvećoj mjeri odgovorni za lošu suradnju između roditelja i škole, dok roditelji doživljavaju da nisu dovoljno poštovani od strane odgojno-obrazovnih djelatnika te da je komunikacija od strane učitelja nedostatna.

Prosječna ocjena tvrdnje da odgojno-obrazovni djelatnici doživljavaju roditelje kao „nevolju“ je 2,37, što ne predstavlja značajan postotak ispitanika koji se slažu s navedenom tvrdnjom, za razliku od istraživanja Ljubetić i Zadro (2009), prema kojem postoji oko 80 % učitelja kojima je rad s roditeljima veće opterećenje od rada s djecom.

Unatoč i današnjem malom broju istraživanja u Hrvatskoj na temu suradnje roditelja i škole i unatoč činjenici da u Hrvatskoj još uvijek ne postoje programi za implementaciju partnerskih odnosa roditelja i škole, ipak se vidi značajan napredak u pojedinim elementima partnerskih

odnosa u usporedbi s prethodnim istraživanjima. Postavlja se pitanje što je to doprinijelo unapređenju suradnje između roditelja i škole s obzirom na to da učinkoviti programi implementacije partnerskih odnosa roditelja i škole u RH ni dandanas ne postoje.

Pri utvrđivanju hipoteze H2 koja glasi: „Postoje razlike u zadovoljstvu trenutnom suradnjom roditelja i škole s obzirom na skupinu dionika kojoj ispitanici pripadaju“, ispitano je 11 čestica o zadovoljstvu ispitanika. Kao što je već spomenuto, utvrđeno je kako su roditelji najčešće najviše zadovoljni suradnjom roditelja i škole, što se može objasniti činjenicom da se većina roditelja u školi koju pohađaju njihova djeca osjećaju prihvaćeno i u svakom trenutku su dobrodošli u školu, s čime se slažu i ostale skupine ispitanika. To potvrđuju i rezultati istraživanja Kranželić i Ferić Šlehan (2008), koji su pokazali da su za kvalitetu školskog okruženja povjerenje i poštovanje važniji faktori od kvalitete školskog programa. Roditelji su najzadovoljniji učestalošću komunikacije sa školom, načinom izvedbe i temama na roditeljskim sastancima, vremenom izvođenja roditeljskih sastanaka, komunikacijom na relaciji roditelj – škola koja je ograničena na tri roditeljska sastanka, dva informativna razgovora i isključivo u slučaju pojave problema, načinom i učestalošću uključivanja roditelja u život i rad škole, sudjelovanjem roditelja u donošenju odluka važnih za obrazovanje njihove djece; smatraju da se roditelji i odgojno-obrazovni djelatnici međusobno odnose s poštovanjem u školi koju pohađaju njihova djeca, a zadovoljni su i učestalošću i načinima komunikacije putem moderne tehnologije te komunikacijom putem poveznice „Kutak za roditelje“. Iz navedenog je razvidno da su roditelji zadovoljni i pojedinim tradicionalnim elementima suradnje između roditelja i škole kao što je komunikacija na razini roditelj – škola koja je ograničena na tri roditeljska sastanka, dva informativna razgovora i isključivo u slučaju pojave problema. S druge strane, najzadovoljniji su sudjelovanjem roditelja u donošenju odluka važnih za obrazovanje njihove djece kao što su izrada godišnjeg plana i programa i kurikuluma što ukazuje na znatan napredak u suradnji između roditelja i škole u odnosu na istraživanje Miljević-Ridički, Pahić & Vizek Vidović (2011), prema kojem roditelji smatraju kako bi se trebali pitati o pitanjima važnim za obrazovanje svoje djece, što u tom trenutku nije bilo aktualno.

Hipoteza H2 prihvaća se kao istinita u svim pokazateljima izuzevši sljedeće pokazatelje:

- Zadovoljan/a sam vremenom izvođenja roditeljskih sastanaka i individualnih razgovora,
- Zadovoljan/a sam načinima pružanja podrške roditeljima od strane škole u načinima komunikacije s djecom, postizanju većeg akademskog uspjeha učenika te u psihološkoj pomoći djeci,
- Zadovoljan/a sam međusobnom suradnjom roditelja, škole i lokalne zajednice, te

- Zadovoljan/a sam učestalošću i načinima komunikacije na razini roditelji – škola putem moderne tehnologije (mobilnih aplikacija, *maila*, videopoziva).

Prema prosječnoj ocjeni (4,09) razvidno je da su sve skupine ispitanika u značajnom broju zadovoljne vremenom izvođenja roditeljskih sastanaka i individualnih razgovora, što može biti posljedica zadovoljstva svih skupina ispitanika učestalošću i načinima komunikacije putem moderne tehnologije (s prosječnom ocjenom 3,99) koja je utjecala na zadovoljstvo ispitanika vremenom izvođenja roditeljskih sastanaka i individualnih razgovora. S druge strane, prema Marušić (2007), suvremeni oblici komunikacije kao što je mrežna stranica škole, mrežna stranica učitelja, SMS poruke i sl. nisu dali značajne rezultate u unapređenju učestalosti komunikacije između roditelja i škole. S tvrdnjom o zadovoljstvu načinima pružanja podrške roditeljima od strane škole u načinima komunikacije s djecom, postizanju većeg akademskog uspjeha učenika te u psihološkoj pomoći djeci najviše se slažu stručni suradnici s prosječnom ocjenom 3,97, što ukazuje na činjenicu kako stručni suradnici smatraju da ispunjavaju svoju ključnu ulogu u suradnji s roditeljima i pomoći obiteljima. S obzirom na prosječnu ocjenu 3,87 svih skupina ispitanika, razvidno je da su sve skupine ispitanika u značajnoj mjeri zadovoljne pružanjem podrške roditeljima u načinima komunikacije s djecom, za razliku od istraživanja Lukaš & Gazibari (2010), prema kojem roditelji nisu bili zadovoljni suradnjom s pedagogom, niti su uviđali njegovu ključnu ulogu za cjelokupni uspjeh i razvoj njihova djeteta. Ispitanici su u značajnoj mjeri zadovoljni međusobnom suradnjom roditelja, škole i lokalne zajednice s prosječnom ocjenom 3,84. Najviše su zadovoljni s navedenom tvrdnjom ravnatelji, što proizlazi iz činjenice da za partnerstvo obitelji i škole i za partnerstvo škole i zajednice upravo ravnatelji imaju ključnu ulogu (Haines et al., 2015), iz čega se da zaključiti da su ravnatelji u značajnoj mjeri svjesni svoje ključne uloge u promicanju partnerstva na relaciji roditelji – škola – lokalna zajednica.

S obzirom na rezultate prijašnjih istraživanja, postavlja se pitanje što je doprinijelo većem zadovoljstvu roditelja u načinima i učestalošću komunikacije s školom koju pohađaju njihova djeca. U kolikoj je mjeri pandemija utjecala na širu upotrebu moderne tehnologije za međusobnu komunikaciju roditelja i škole? Je li pandemija otklonila negativne strane komunikacije putem suvremene tehnologije kao što su nužnost informatičke pismenosti roditelja i odgojno-obrazovnih djelatnika moraju biti informatički pismeni, osiguran pristup internetu i sl.? Naime, prema istraživanju Sušan Gregorović (2018), suradnja roditelja i škole još se uvijek temeljila na tradicionalnim oblicima komunikacije kao što su: roditeljski sastanci, individualni razgovori i pisane obavijesti kao najčešće jedini oblici suradnje. Nigdje se ne

spominje suradnja putem grupa na mobilnim aplikacijama, videopozivima i slično, premda su i tada takvi načini komunikacije bili dostupni.

Pri utvrđivanju hipoteze H3 koja glasi: „Postoje razlike u stavovima o mogućnostima unapređenja suradnje škole i roditelja s obzirom na skupinu dionika kojoj ispitanici pripadaju“, ispitano je 15 čestica. Kao što je već spomenuto, utvrđeno je kako roditelji i ravnatelji imaju najčešće najpozitivnije stavove o mogućnostima unapređenja suradnje između roditelja i škole. Ravnatelji se najviše slažu s tvrdnjama da su oni ti koji bi trebali pružati podršku učiteljima i stručnim suradnicima u suradnji s roditeljima te ih poticati na istu. Isto tako smatraju kako bi roditelji trebali pružati podršku i pomoć učiteljima te imati razumijevanja za posao učitelja, kao i da bi učitelji trebali pozivati roditelje u svoj razred radi npr. održavanja radionica o svom zanimanju i sl. Navedene tvrdnje, prema Jung & Sheldon (2020), ukazuju da su ravnatelji svjesni svoje važnosti za poticanje učitelja i školskog osoblja na suradnju kao i kod pozivanja roditelja na istu. Oni su svjesni važnosti suradnje na razini roditelji – škola – lokalna zajednica, a prema Epstein, Galindo & Sheldon (2011), kada školsko vodstvo i vodstvo lokalne zajednice surađuju, i školski timovi se više trude oko izrade programa partnerstva obitelji i škole. Unatoč činjenici da se ravnatelji najviše slažu s tvrdnjom da bi pedagoški fakulteti trebali imati programe o suradnji roditelja i škole te da bi se odgojno-obrazovni djelatnici češće trebali usavršavati na tu temu, i ostale skupine ispitanika se u visokoj mjeri slažu s navedenom tvrdnjom (prosječna ocjena 4,13). Roditelji se najviše slažu s tvrdnjom da je unapređenje suradnje između roditelja i škole moguće ostvariti kvalitetnim dugoročnim programima suradnje koji bi potekli od Ministarstva, preko regionalne do lokalne samouprave, što bi prema McIntyre & Garbacz (2014) značilo da su roditelji svjesni važnosti sadržavanja zakonskih okvira organizacije partnerstva između obitelji i škole, da takva organizacija bude na razini cijelog sustava, te da svi dionici odgojno-obrazovnog procesa moraju biti uvjereni da je promoviranje partnerstva između obitelji i škole vrijedno investicije regionalnih i lokalnih sredstava. U najvećoj se mjeri slažu i s tvrdnjom da bi stručni suradnici psiholozi trebali imati ključnu ulogu u unapređenju suradnje između roditelja i škole što je u skladu s istraživanjima McIntyre & Garbacz (2014) prema kojima bi školski psiholozi trebali imati ključnu ulogu u promicanju partnerstva između obitelji i škole u smislu da perspektiva na razini sustava podrazumijeva da se pitanje partnerstva rješava na razini škole, a ne individualnog roditelja, nastavnika, razreda ili učenika. Drugim riječima, kako bi školska praksa bila prihvaćena, mora postojati formalna potpora za implementaciju programa na lokalnoj, regionalnoj i državnoj razini. Prema navedenom, roditelji su u najvećoj mjeri svjesni da se partnerstvo između obitelji i škole mora njegovati na razini sustava. Oni se u najvećoj mjeri slažu s tvrdnjom da bi ih

ravnateljima trebali više pozivati na uključivanje u život i rad škole kao i naglašavati činjenicu da su dobrodošli u školu, što je u skladu s istraživanjem Jung & Sheldon (2020), prema kojem pozivanje roditelja na suradnju od strane ravnatelja stvara pozitivnu školsku klimu i pozitivno utječe i na roditelje i na učitelje i na njihovu spremnost na suradnju. Također smatraju kako bi roditeljski sastanci trebali biti organizirani s unaprijed pripremljenim temama i terminima, što je prema Martin & Hagan-Burke (2002) u skladu s potrebama roditelja, kako bi se svi roditelji bez obzira na socio-ekonomski ili obrazovni status mogli pripremiti na roditeljske sastanke vremenski i tematski. Smatraju i kako je za unapređenje suradnje na relaciji roditelj – škola važno učestalije koristiti komunikaciju putem moderne tehnologije. Naime, unatoč činjenici da su suvremeni načini komunikacije prema Tavas & Bilač (2011) imali niz nedostataka kao što su: da i učitelji i roditelji moraju biti informatički pismeni, da moraju imati pristup internetu, dodatni posao ažuriranja stranica učiteljima, danas su takvi nedostaci u znatnoj mjeri otklonjeni. Prema Mandarić, Koludrović & Reić Ercegovac (2011), unatoč činjenici kako je izravna komunikacija na relaciji roditelj – škola najkvalitetnija, zbog suvremenog ubrzanog načina života, roditelji često nisu u mogućnosti izravno sudjelovati u njemu. Iz navedenog je razvidno kako su prednosti komunikacije putem moderne tehnologije bile očite i prije, samo nisu bile dostupne većini kao danas. Nadalje, roditelji smatraju kako bi za unapređenje suradnje na relaciji roditelj – škola oni trebali više sudjelovati u donošenju odluka važnih za obrazovanje njihove djece, a te su činjenice, prema Miljević-Rički, Pahić & Vizek Vidović (2011), roditelji bili svjesni i prije, odnosno smatrali su kako bi se trebali pitati za mišljenje o pitanjima koja se tiču obrazovanja njihove djece. Roditelji se također u najvećoj mjeri slažu s tvrdnjom da za svrhu unapređenja suradnje roditelja i škole prvi korak treba poduzeti škola, što je također u skladu s istraživanjima Miljević-Rički, Pahić & Vizek Vidović (2011).

Hipoteza H3 prihvaća se kao istinita u svim pokazateljima izuzev sljedećih:

- Ravnateljima bi trebali više pozivati roditelje na uključivanje u život i rad škole kao i naglašavati činjenicu da su roditelji dobrodošli u školu,
- Komunikacija između roditelja i škole trebala bi biti učestalija bez obzira na pojavu problema,
- Za unapređenje suradnje roditelja i škole nužna je i suradnja na razini roditelji – škola – lokalna zajednica, te
- Odgojno – obrazovni djelatnici trebali bi jednako pozivati sve roditelje na suradnju bez obzira na osobnost roditelja, socijalni status i sl.

S tvrdnjom da bi za unapređenje suradnje između roditelja i škole ravnateljima trebali više pozivati roditelje na uključivanje u život i rad škole kao i naglašavati činjenicu da su roditelji dobrodošli

u školu u najvećoj mjeri se slažu roditelji (prosječna ocjena 3,88), međutim, s njom se u visokoj mjeri slažu i ostale skupine ispitanika (prosječna ocjena 3,83). Navedeno pokazuje kako su sve skupine ispitanika svjesne ključne uloge ravnatelja u unapređenju suradnje roditelja i škole odnosno da su ravnatelji ti od kojih se očekuje da na jedan način potaknu takvu suradnju. S tvrdnjom da bi komunikacija između roditelja i škole trebala biti učestalija bez obzira na pojavu problema najviše se slažu stručni suradnici (prosječna ocjena 4,05) i ravnatelji (4,04), premda se i roditelji i učitelji u visokoj mjeri slažu s navedenom tvrdnjom. Drugim riječima, sve skupine ispitanika u visokoj su mjeri svjesne važnosti učestale komunikacije između roditelja i škole, što potvrđuje istraživanje LaRocque, Kleiman & Darling (2011) prema kojem su strah i nepovjerenje posljedica manjka komunikacije, odnosno, prema Cullingford & Morrison (1999), što roditelji i učitelji manje komuniciraju, to su otuđeniji i nelagoda je prisutna i kod jednih i kod drugih. S tvrdnjom da je za unapređenje suradnje roditelja i škole nužna i suradnja na razini roditelji – škola – lokalna zajednica najviše se slažu ravnatelji (prosječna ocjena 4,24) što znači da su ravnatelji u značajnom broju svjesni važnosti svoje suradnje s lokalnim vodstvom za unapređenje suradnje roditelja i škole i svoje ključne uloge za partnerstvo obitelji i škole i partnerstvo škole i zajednice prema Haines et al. (2015). Iako se ravnatelji u najvećoj mjeri slažu s ovom tvrdnjom, i ostale se skupine ispitanika uvelike slažu s njom (prosječna ocjena 4,07). Iako se s tvrdnjom da bi odgojno-obrazovni djelatnici trebali jednako pozivati sve roditelje na suradnju bez obzira na osobnost roditelja, socijalni status i sl., najviše slažu stručni suradnici (prosječna ocjena 4,44), i ostale skupine ispitanika se u značajnoj mjeri slažu s njom (prosječna ocjena 4,34). Navedeno potkrepljuje tvrdnju da unatoč činjenici što postoje roditelji koji uopće ne odgovaraju na poruke, učitelji bi se, umjesto da odustanu od komunikacije i zaključe da roditelji ne brinu o djetetu, trebali potruditi saznati zašto do komunikacije nije došlo (Edwards & Spiro, 2019).

Razvidno je da su ravnatelji i roditelji najzadovoljniji trenutnom suradnjom roditelja i škole, najviše se slažu s tvrdnjama o trenutnoj suradnji i s onima o mogućnostima njezina unapređenja. Iz navedenog se da zaključiti da su, u skladu s dosadašnjim istraživanjima, upravo ravnatelji spona između odgojno-obrazovnih djelatnika i roditelja. S druge strane, učitelji i stručni suradnici u manjoj se mjeri slažu s tvrdnjama o trenutnoj suradnji roditelja i škole, manje su zadovoljni trenutnom suradnjom i manje se slažu s tvrdnjama o mogućnostima unapređenja suradnje roditelja i škole. Ipak, oni se u većoj mjeri od roditelja slažu s tvrdnjama da bi za unapređenje suradnje između roditelja i škole roditelji trebali pružati podršku i pomoć učiteljima u njihovom radu te imati razumijevanja za poteškoće u poslu učitelja; da bi učitelji trebali pozivati roditelje u svoj razred i školu; da bi komunikacija između roditelja i škole

trebala biti učestalija bez obzira na pojavu problema; da bi pedagoški fakulteti trebali imati programe o suradnji roditelja i škole; da bi odgojno-obrazovni djelatnici trebali jednako pozivati sve roditelje na suradnju i truditi se koristiti roditeljima prihvatljiv rječnik. Iz rezultata istraživanja razvidno je da su ravnatelji s obzirom na svoju ključnu ulogu u suradnji s roditeljima i lokalnom zajednicom više svjesni potreba roditelja od učitelja i stručnih suradnika te da su manje skloni prebacivati odgovornost nedostatne suradnje na roditelje.

S obzirom na sve podatke utvrđene istraživanjem i visoke prosječne ocjene svih skupina ispitanika, a pogotovo onih tvrdnji u kojima ne postoji statistički značajna razlika u stavovima ispitanika s obzirom na skupinu dionika kojoj ispitanici pripadaju, **prijedlozi za unapređenje suradnje između roditelja i škole su sljedeći:**

1. Stvaranje dugoročnih programa suradnje na razini RH

Kako je već spomenuto, prema McIntyre & Garbacz (2014) organizacija partnerstva između obitelji i škole trebala bi biti na razini cijelog sustava te bi pri stvaranju zakonskih okvira trebalo uzimati primjere dobre prakse. Prema njima, za osiguravanje uvjeta implementacije partnerstva potrebna je novčana investicija na državnoj razini zbog sustavnog pristupa koji bi počinjao od edukacije na temu partnerstva za vrijeme formalnog obrazovanja odgojno-obrazovnih djelatnika i na regionalnoj razini zbog oslobađanja vremena osoblja i stručnog usavršavanja odgojno-obrazovnih djelatnika koji bi nadzirali implementaciju aktivnosti za partnerstvo obitelji i škole na lokalnoj i regionalnoj razini. Novčana sredstva nužna su za profesionalno usavršavanje odgojno-obrazovnih djelatnika, vođenje timova, tehničku podršku i prikupljanje podataka za partnerstvo s obiteljima. Pri tome je od značajne važnosti da su regionalne i školske procedure i politike povezane s relevantnim državnim zakonima i politikama. Na školskoj razini, administrativno osoblje i učitelji predstavnici razreda trebaju biti uključeni u donošenje odluka kako bi implementacija programa partnerstva između obitelji i škole kretala kako od strane Ministarstva prema regionalnoj i lokalnoj razini tako i od strane škole prema regionalnoj i nacionalnoj razini. Naime, Ministarstvo bi trebalo donijeti zakonske okvire na temelju primjera dobre prakse. Nakon provedbe zakonskih okvira koji se rasprostranjuju na regionalnu i lokalnu razinu, Ministarstvo bi trebalo uzeti u obzir povratne informacije o provedivosti zadanih programa s obzirom na prilike u pojedinim regionalnim i lokalnim sredinama, odnosno država bi trebala implementirati sustav praćenja i evaluacije programa na razini škola zbog osiguravanja ispunjenja postavljenih ciljeva i prepoznavanja potrebe za poboljšanjima. Iz navedenog proizlazi da bi na lokalnoj razini trebalo uspostaviti tim koji bi predstavljao pojedinu školu i u koji bi bili uključeni učitelji i roditelji svih razreda, ravnatelj i predstavnici lokalne

zajednice čija bi se iskustva po pitanju programa partnerstva trebala uzimati u obzir pri kreiranju i usavršavanju programa na regionalnoj i nacionalnoj razini. Nakon podrške na razini sustava, podrška na regionalnoj razini trebala bi podrazumijevati koordinaciju i implementaciju podrške u poučavanju i aktivnostima za partnerstvo obitelji i škole, pri čemu sve aktivnosti trebaju biti provedene uz suglasnost školskog odbora, ravnatelja i gradskog vijeća ili županijske skupštine, ovisno o osnivaču pojedine škole.

2. Uvođenje obaveze donošenja dugoročnih programa za unapređenje suradnje između roditelja i škole na razini pojedine škole

Kao što je već spomenuto, osim primjera dobre prakse, trebalo bi uzeti u obzir i njihovu mogućnost implementacije u uvjete pojedine škole, odnosno prilagoditi te primjere dobre prakse potrebama pojedine škole i lokalne zajednice. Pri tome se podrazumijeva da treba ispitati kako obitelji i ostali dionici gledaju na dane procedure na državnoj razini. Nakon postizanja dogovora oko politika, treba uspostaviti tim na lokalnoj razini u koji bi trebali biti uključeni učitelji i roditelji, ravnatelj i predstavnici lokalne zajednice. Svrha tima trebala bi biti promovirati viziju zajedničke odgovornosti svih članova školske zajednice za procedure unutar nje. Naime, iako su regionalna organizacija i podrška na razini sustava ključne za implementaciju politika i praksi, odgojno-obrazovni djelatnici i obitelji trebali bi djelovati zajedno i biti uključeni u kreiranje kulture škole za partnerstvo obitelji i škole. Za razliku od pojedinih susjednih zemalja u regiji, škole u RH nemaju zakonsku obvezu donošenja dugoročnih, petogodišnjih programa za unapređenje rada škole kojima bi bila obuhvaćena i tema unapređenja suradnje na razini roditelj – škola – lokalna zajednica.

3. Uvođenje učestalih edukacija u smislu stručnog usavršavanja za pojedine skupine dionika

Školski psiholozi bi kao voditelji tima za unapređenje suradnje između roditelja i škole trebali organizirati edukacije u obliku radionica za odgojno-obrazovne djelatnike i obitelji kako bi se razvila zajednička vizija o unapređenju odgojno-obrazovnih ishoda koja može pridonijeti prihvaćanju partnerstva od strane istih. Naime, zajedničke radionice za obitelji i odgojno-obrazovne djelatnike su od ključne važnosti, jer upravo takve radionice pridonose razmjeni iskustava, razumijevanju različitih perspektiva i zajedničkom učenju. Takve aktivnosti pridonose većem razumijevanju uloga i očekivanja te potiču težnju zajedničke vizije, a sve u svrhu zajedničkog cilja, odnosno unapređenje odgojno-obrazovnih ishoda. Dakle, osim edukacije odgojno-obrazovnih djelatnika, važna je i edukacija i informiranost roditelja o

važnosti suradnje, njihovoj ulozi u obrazovanju svoje djece i načinu na koji oni mogu pridonijeti partnerstvu. Pri uvođenju programa o suradnji roditelja i škole na razini pojedine škole, aktivnosti za njezino unapređenje trebale bi se redovito procjenjivati kako bi se osigurala njihova djelotvornost u odnosima između obitelji i škole. Stalna procjena osigurava pregled djelotvornosti prakse i može ukazati na potrebe za stručnim usavršavanjem osoblja i pomoći timu protumačiti ishode povezane s poduzetim mjerama.

4. Edukacija ravnatelja o važnosti suradnje na razini roditelji – škola – lokalna zajednica

S obzirom na ključnu ulogu ravnatelja, kako je već navedeno, jer je upravo ona od vitalne važnosti promicanja i unapređenja suradnje na relaciji roditelj – škola – lokalna zajednica, prvenstveno bi se oni trebali educirati o toj temi. Naime, oni su ti koji su odgovorni za ispunjenje očekivanja u vezi aktivnosti za partnerstvo i za raspravljanje o njima s ostalim dionicima. Ravnateljeve poruke osoblju i obiteljima o pristupu partnerstvu moraju biti jasne i dosljedne kako bi se tim porukama istaknula važnost suradnje i kako bi promicale otvorenu komunikaciju među svim dionicima odgojno-obrazovnog procesa. Njima bi prioritet trebale biti aktivnosti za partnerstvo i načini da ih učine vidljivim na regionalnoj i državnoj razini, jer upravo podrška sustava na regionalnoj razini osigurava održivost praksena razini cijelog sustava. Oni su ti čija je uloga da aktivnosti za partnerstvo budu uvrštene u godišnji plan i program i da se sustavno i kontinuirano provode, što podrazumijeva organizaciju sastanaka između dionika odgojno-obrazovnog procesa te osiguravanje resursa za njihovu podršku. S obzirom na navedeno, od iznimne je važnosti da ravnatelji ulažu u vlastito obrazovanje odnosno edukacije na temu suradnje na relaciji roditelj – škola – lokalna zajednica, što podrazumijeva njihovo sudjelovanje na seminarima, radionicama i sl. na temu partnerstva na relaciji roditelj – škola – lokalna zajednica, tim više što konkretno formalno obrazovanje za ravnatelje u RH ne postoji, barem ne ono obvezno koje bi bilo uvjet za funkciju/radno mjesto ravnatelja.

5. Uvođenje programa o suradnji roditelja i škole na pedagoške fakultete

S obzirom na važnost unapređenja suradnje između roditelja i škole na razini države, od ključne je važnosti uvesti programe o suradnji između roditelja i škole u formalno obrazovanje odgojno-obrazovnih djelatnika tako da oni završetkom formalnog obrazovanja imaju barem temeljna teorijska predznanja o temi, razumiju važnost partnerstva i različite metode i pristupe suradnji. Međutim, kako je već spomenuto, prema Ljubetić (2014), a vrijedi i danas, značenje pojma partnerstva između obitelji i škole u RH razumije vrlo mali broj ljudi, zapravo samo oni koji se spomenutim pitanjima aktivno bave. Iako se prema Bošnjaković (2015) o suradnji roditelja i

škole piše u stranoj i domaćoj literaturi, u školama u RH suradnja na partnerskoj razini nije implementirana u školsku praksu niti ima naznaka da će u skorijoj budućnosti biti. Na stručnim usavršavanjima na kojima se obrađuje tema suradnje s roditeljima, izlaganja su vezana za „suočavanje s problematičnim roditeljima“ i kako prema njima postupati, što svakako ne predstavlja konstruktivne metode suradnje koje podrazumijevaju poticanje otvorenog razgovora, zajedničko planiranje i donošenje odluka te međusobnu podršku u postizanju zajedničkog cilja odnosno najbolje dobrobiti djece kako na akademskom tako i na ostalim područjima.

6. Inzistiranje na upotrebi moderne tehnologije pri komunikaciji s roditeljima

Prvi korak za uspješniju suradnju trebao bi biti učestalija komunikacija s roditeljima koja vodi kunapređenju suradnje i koja je lako izvediva s obzirom na mobilne aplikacije koje u današnje vrijeme svi koriste. Prema LaRocque, Kleiman & Darling (2011) neučestala komunikacija i međusobno ignoriranje glavni su uzroci nelagode i straha i kod roditelja i kod odgojno-obrazovnih djelatnika. Upravo zahvaljujući mobilnim aplikacijama omogućena je učestalija komunikacija između obitelji i odgojnoobrazovnih djelatnika koja je od ključne važnosti za izgradnju povjerenja, bolje međusobno razumijevanje, brže rješavanje problema i lakše razmjenjivanje informacija i resursa. One omogućuju jednostavnu komunikaciju između roditelja i odgojno-obrazovnih djelatnika o akademskom i ponašajnom napretku učenika. Može se reći da je upotreba mobilnih aplikacija sa svojim prednostima jedan od ključnih elemenata unapređenja komunikacije između roditelja i odgojno-obrazovnih djelatnika. Međutim, treba također uzeti u obzir da bi za komunikaciju putem mobilnih aplikacija odgojno-obrazovni djelatnici trebali imati službene mobitele koji bi im omogućavali privatnost tijekom slobodnog vremena. Naime, koliko je prednost toliko je i nedostatak upotrebe mobilnih aplikacija što roditelji i odgojno-obrazovni djelatnici mogu komunicirati u bilo koje doba dana. Nastavno na isto, pojedini roditelji ne uzimaju u obzir privatnost i slobodno vrijeme odgojno-obrazovnih djelatnika te su skloni kontaktirati ih u neprimjereno vrijeme. Ukoliko odgojno-obrazovni djelatnici nemaju službene mobitele, trebali bi postaviti jasne granice u koje vrijeme roditelji mogu kontaktirati s njima (npr. tijekom radnog vremena škole).

6. ZAKLJUČAK

Na temelju dosadašnjih rezultata istraživanja i analize rezultata ovog istraživanja može se zaključiti, kao što je već spomenuto, da stavovi ravnatelja o trenutnoj suradnji na relaciji roditelj – škola u značajnoj mjeri odstupaju od stavova ostalih skupina dionika. Oni se u najvećoj mjeri slažu s tvrdnjama koje se odnose na partnerske odnose između roditelja i škole. Nastavno na to, dalo bi se zaključiti kako su oni svjesni svoje ključne uloge u promicanju suradnje, pružanju potpore roditeljima i poticanju svih dionika na istu. Oni su također svjesni svoje važne uloge u promicanju suradnje na relaciji roditelj – škola – lokalna zajednica. Roditelji također imaju pozitivne stavove o trenutnoj suradnji između roditelja i škole, međutim, oni imaju pozitivne stavove i kada se radi o pojedinim klasičnim elementima suradnje poput onih da suradnja roditelja i škole mora biti službena i da je odgoj isključivo odgovornost roditelja, a elementi koji se odnose na obrazovanje isključivo odgovornost odgojno-obrazovnih djelatnika. Ipak, oni prepoznaju i značaj svoje podrške učiteljima, važnost napretka i uspjeha učenika te su svjesni kako njihovo sudjelovanje u donošenju odluka važnih za obrazovanje njihove djece ima veliku ulogu u razvijanju partnerskih odnosa sa školom. Nadalje, iako u RH nema programa za unapređenje suradnje između roditelja i škole, uočljiv je značajan napredak u pojedinim elementima suradnje u odnosu na dosadašnja istraživanja, odnosno svi dionici odgojno-obrazovnog procesa svjesni su dobrobiti unapređenja suradnje i spremni su sudjelovati u njezinu unapređenju. Uspoređujući rezultate istraživanja prije i nakon pandemije, i unutar i izvan RH, moglo bi se zaključiti da je pandemija unaprijedila jedan od najvažnijih elemenata unapređenja suradnje, a to je učestala komunikacija koja se može odvijati i putem moderne tehnologije, a čija se upotreba široko rasprostranila i kod odgojno-obrazovnih djelatnika i kod roditelja. Iz analize rezultata istraživanja razvidno je kako sve skupine dionika podržavaju unapređenje suradnje na relaciji roditelj – škola, što sugeriraju visoke prosječne ocjene dionika za tvrdnje kako bi ravnatelji trebali pozivati roditelje na uključivanje u različite sfere života i rada škole i naglašavati da su roditelji u svakom trenutku dobrodošli u školu, da bi komunikacija između roditelja i škole trebala biti učestalija bez obzira na pojavu problema, da je važna i suradnja na razini roditelj – škola – lokalna zajednica te da bi odgojno obrazovni djelatnici trebali jednako pozivati sve roditelje na suradnju, što pomaže pri izgradnji povjerenja koje je ključni element za uspješnu suradnju. Ravnatelji i roditelji imaju najveće prosječne ocjene za tvrdnje koje se odnose na trenutne stavove o suradnji između roditelja i škole te za one koje se odnose na zadovoljstvo suradnjom, dok učitelji i stručni suradnici imaju manje prosječne ocjene za te tvrdnje. Naime, učitelji i stručni suradnici najviše se slažu s tvrdnjama da bi roditelji trebali

pružati podršku i pomoć učiteljima, da bi komunikacija između roditelja i škole trebala biti učestalija bez obzira na pojavu problema i da bi odgojno-obrazovni djelatnici trebali poticati tu suradnju. Sve skupine dionika imaju visoke prosječne ocjene za tvrdnje koje se odnose na mogućnosti njezina unapređenja. Iz analize rezultata istraživanja može se zaključiti kako ravnatelji u značajno manjoj mjeri u odnosu na učitelje i stručne suradnike prebacuju odgovornost za nedostatke suradnje između roditelja i škole na roditelje, što je još jedan bitan pokazatelj kako su oni svjesni svoje uloge koja predstavlja sponu između svih dionika odgojno – obrazovnog procesa, odnosno roditelja, učitelja i lokalne zajednice.

Na kraju, iz analize rezultata istraživanja razvidno je da postoji tendencija svih skupina dionika za unapređenje suradnje između roditelja i škole. Unatoč svjesnosti svih skupina dionika o potrebi unapređenja suradnje, različite skupine dionika imaju drugačije stavove o trenutnoj suradnji, zadovoljstvu suradnjom i mogućnostima njezina unapređenja. Navedeno potvrđuje činjenicu da programi unapređenja suradnje između roditelja i škole nisu pitanje pojedinog učitelja i škole, već da bi se unapređenje suradnje između roditelja i škole trebalo pokrenuti donošenjem programa za suradnju na razini cijelog sustava preko regionalne pa do lokalne razine. Hoće li se na razini sustava u skorijoj budućnosti pokrenuti pitanje pokretanja programa suradnje između roditelja i škole ostaje otvoreno s obzirom na to da, kao što je već poznato, u RH niti takvi programi postoje niti ima značajan broj pojedinaca koji se pitanjem promicanja konstruktivne suradnje između roditelja i škole bave. Jedino što je sigurno je da bi se stvaranjem partnerskih odnosa na relaciji roditelj – škola – lokalna zajednica doprinijelo ne samo odgojnim i obrazovnim ishodima djece već i jačanju društva i zajednice.

LITERATURA

Knjige:

1. Brajša-Žganec, A., Lopžić, J. & Penezić, Z. (2014). Psihološki aspekti suvremene obitelji, braka i partnerstva: Obitelj i škola: Utjecaj obiteljskog sustava na funkcioniranje djeteta u školi. Zagreb: Hrvatsko psihološko društvo, str. 149 - 173. Dostupno na: https://www.researchgate.net/profile/Andreja-Brajsa-Zganec/publication/307955942_Obitelj_i_skola_utjecaj_obiteljskog_sustava_na_funkcioniranje_djeteta_u_skoli/links/57d30e4208ae6399a38d9e6d/Obitelj-i-skola-utjecaj-obiteljskog-sustava-na-funkcioniranje-djeteta-u-skoli.pdf (13. veljače 2021.)
2. Edwards, P. A. & Spiro, R. J. (2019) Partnering with Families for Student's Success. Columbia, New York, London: Teacher's College Press, str. 7 – 8. Dostupno na: https://books.google.hr/books?hl=hr&lr=&id=UhaMDwAAQBAJ&oi=fnd&pg=PP1&dq=2.%09Edwards,+P.+A.+%26+Spiro,+R.+J.+%282019%29+Partnering+with+Families+for+Student%27s+Success.+Columbia,+New+York,+London:+Teacher%27s+College+Press.&ots=GtD4kk60PK&sig=SvaJzhCQW_uHJyk4jQ2AGQJFV5k&redir_esc=y#v=onepage&q&f=false (25. listopada 2021.)
3. Epstein, J. L. (2018) School, Family and Community Partnership, Preparing Educators and Improving Schools. 2 ur. s.l.: John Hopkins University. Dostupno na: <https://www.govinfo.gov/content/pkg/ERIC-ED467082/pdf/ERIC-ED467082.pdf> (23.09. 2022.)
4. Koletić, M. et al. (1976). Trideset godina naše pedagogije i školstva. 1 ur. Zagreb: Pedagoški književni zbor.
5. Lareau, A. (2011). Unequal Childhoods: Class, Race, and Family Life. 2 ur. California: US: University of California Press.
6. Ljubetić, M. (2014). Od suradnje do partnerstva obitelji, odgojno - obrazovne ustanove i zajednice. 1 ur. Zagreb: ELEMENT d. o. o.
7. Matijević, M. & Topolovčanin, T. (2017). Multimedijaska didaktika. Zagreb: Školska knjiga i Učiteljski fakultet Sveučilišta u Zagrebu.
8. Munjiza, E. (2009). Povijest hrvatskog školstva i pedagogije. str. 49 ur. Osijek: Grafika.
9. Sablić, M., Klasnić, I. & Škugor, A. (2020). Učitelj u izolaciji: izazovi novog normalnog. Zagreb: HAZU, HPD, ELEMENT.

Znanstveno – stručni radovi:

1. Andrews, S. W. (2015). Parents as Partners: Creating a Culture of Respect and Collaboration With Parents. *NAMTA*, 40(1), pp. 129-137.
2. Cullingford, C. & Morrison, M. (1999). Relationships Between Parents and Schools: A case Study. *Educational Review*, 51(3), pp. 253 - 262.
3. Doutlik, K., 2014. Stavovi roditelja o suradnji s učiteljima u Waldorfskoj školi. *Školski vjesnik*, 63(4), pp. 531 - 552.
4. Epstein, J. L., Galindo, C. L. & Sheldon, S. B. (2011). Levels of Leadership: Effects of District and School Leaders on the Quality of School Programs of Family and Community Involvement. *Educational Administration Quarterly*, 47(3), pp. 462 - 495.
5. Haines, J. et al. (2015). Fostering Family - School Partnerships in Inclusive Schools: Using Practice as a Guide. *Research and Practice for Persons with Severe Disabilities*, 40(3), pp. 227 - 239.
6. Hamlin, D. & Flessa, D. (2018). Parental Involvement Initiatives: An Analysis. *Educational Policy*, 32(5), pp. 697 - 727.
7. Ivanković, I. & Igić, I. (2021). Stavovi roditelja osnovnoškolskih učenika grada Zagreba o uporabi IKT u nastavi na daljinu tijekom pandemije bolesti COVID 19. *Metodički ogledi*, 28(1), pp. 39 - 62.
8. Jung, S. B. & Sheldon, S. (2020). Connecting Dimensions of School Leadership for Partnerships with School and Teacher Practices of Family Engagement. *School Community Journal*, 30(1), pp. 9 - 32.
9. Kranželić, V. & Ferić Šlehan, M. (2008). Kvaliteta školskog okruženja u percepciji roditelja: temelj partnerstva škole - obitelji - zajednice. *Kriminologija & socijalna integracija: Časopis za kriminologiju, penologiju i poremećaje u ponašanju*, 2(16), pp. 29 – 45
10. LaRocque, M., Kleiman, I. & Darling, S. M. (2011). Parental Involvement: The Missing Link in School Achievement. *Preventing School Failure: Alternative Education for Children and Youth*, 55(3), pp. 115 - 122.
11. Lukaš, M. & Gazibara, S. (2010). MODALITETI SURADNIČKIH ODNOSA ŠKOLSKOG PEDAGOGA I RODITELJA. *Život i škola*, 56(24), pp. 210 - 229.
12. Ljubetić, M. & Zadro, S. (2009). Samoprocjena kompetentnosti učitelja za pedagoški rad s roditeljima. *Školski vjesnik*, 58(1), pp. 33 - 48.

13. Maleš, D., 1996. Od nijeme potpore do partnerstva između obitelji i škole. 5(1(21)), pp. 75 - 88.
14. Martin, J. E. & Hagan-Burke, S. (2002). Establishing home – school connection: Stregthening the Partnership Between Families and Schools. Preventing School Failure: Alternative Education for Children and Youth, 46(2), pp. 62 - 65.
15. Marušić, I. (2007). Škola otvorena roditeljima – rezultati istraživanja. Dijete Škola Obitelj, Svezak 20, pp. 2 - 6.
16. McIntyre, L. L. & Garbacz, S. A. (2014). Best practices in systems – level organization and support for effective family-school partnerships. Best practices in school psychology. Best practices in school psychology: System - level services, pp. 455 - 465.
17. Miljević-Ridički, Pahić, Vizek Vidović (2011). Suradnja roditelja i škole u Hrvatskoj: sličnosti i razlike urbanih i ruralnih sredina. Sociologija i prostor, 49(1(21)), pp. 165 - 184.
18. Pejić Papak, P. & Grubišić Krmpotić, H. (2016). Poučavanje primjenom suvremene tehnologije u obrazovanju. Život i škola, LXII(3), pp. 153 - 162.
19. Serrano-Diaz, N., Aragon-Mendizabal, E. & Merida-Serrano, R. (2022). Families' perception of children's academic performance during COVID - 19 lockdown. Comunicar, 30(70), pp. 59 - 68.
20. Skočić Mihić, S., Vlah, N., Bošnjak, A. (2018). Stav roditelja prema partnerstvu roditelja i odgojitelja u hrvatskim predškolskim institucijama. Croatian Journal of Education, 20(3), pp. 199 - 215.
21. Skouteris, H.; Watson, B.; Lum, J., 2012. Preschool children's transition to formal schooling: The importance of collaboration between teachers, parents and children. Australasian Journal of Early Childhood, 37(4), pp. 78 - 85.
22. Sorić, I., Burić, I. & Penezić, Z. (2021). Osobni i kontekstualni čimbenici emocionalne iscrpljenosti školskih ravnatelja tijekom pandemije COVID - 19. Društvena istraživanja: časopis za opća društvena pitanja, 30(2), pp. 203 - 225.
23. Sušan Gregorović, K. (2018). Dobrobiti roditeljske uključenosti u obrazovanje djeteta. Napredak, 159(1 - 2), pp. 101 - 113.
24. Šoljan, N. N. (2007). Taxonomy of International Trends in Education: Towards (De)Construction of Pedagogy. Pedagogijska istraživanja, 4(2), pp. 317 - 339.
25. Tavas, D. & Bilač, S. (2011). SCHOOL WEBSITES: A POSSIBILITY OF COOPERATION WITH PARENTS?. Metodčki obzori, 12(6), pp. 23 - 33.
26. Tonković, A., Pongračić, L. & Vrsalović, P. (2020). Djelovanje pandemije Covid 19 na obrazovanje diljem svijeta. Časopis za odgojne i obrazovne znanosti, 4(4), pp. 121 - 134.

27. Wilson, S. & McGuire, K. (2021). "They'd already made their minds up": understanding the impact of stigma on parental engagement. *British Journal of Sociology of Education*.
28. Yuen, S. C. I., Yaoyuneyong, G. & Yuen, P. K. (2011). Perceptions, Interest, and Use: Teachers and Web2.0 Tools in Education. *International Journal of Technology in Teaching & Learning*, 7(2), pp. 109 - 123.
29. Zygmund - Fillwalk, E., 2011. Building Family Partnership: The Journey from Preservice Preparation to Classroom Practise. *Journal of Early Childhood Teacher Education*, 32(1), pp. 84-96.

Ostale publikacije i internetski izvori:

1. Anon. (2019). Razredna nastava – virtualne učionice 2018./19. Škola za život. Dostupno na: <https://skolazazivot.hr/razredna-nastava-virtualna-ucionica-2018-19/> (09. siječnja 2022.)
2. Anon., 2019. Škola za život, često postavljana pitanja. Dostupno na: <https://skolazazivot.hr/najcesca-pitanja-i-odgovori/> (08. listopada 2021.)
3. B., I., 2020. Evo kako bi trebala funkcionirati "virtualna učionica". Dostupno na: <https://kamenjar.com/evo-kako-bi-trebala-funkcionirati-virtualna-ucionica/> (10. siječnja 2022.)
4. Bošnjaković, J. (2015). Recenzija, Brajša-Žganec, A., Lopižić, J. & Penezić, Z. (Ur.) Psihološki aspekti suvremene obitelji, braka i partnerstva: Suvremena psihologija, 18(2), 221 – 228.
5. Church, K. & de Oliviera, R. (2013). What's up with WhatsApp? Comparing Mobile Instant Messaging Behaviours with Traditional SMS, U *MobileHCI'13*. s.l.:an. Dostupno na: https://www.researchgate.net/publication/262165513_What's_up_with_WhatsApp_Comparing_mobile_instant_messaging_behaviors_with_traditional_SMS (21. veljače 2022.)
6. Consultancy.eu (2020). The pros and cons of Skype, Teams, Viber, Zoom and others. Dostupno na: <https://www.consultancy.eu/news/4562/the-pros-and-cons-of-skype-teams-viber-zoom-and-others> (13. siječnja 2022.)
7. Debeljak, V. (2016). Suvremeni učitelj u kontekstu cjeloživotnog obrazovanja, Master's Thesis, University of Zagreb. Dostupno na: <https://urn.nsk.hr/urn:nbn:hr:147:233102> (05. veljače 2022.)
8. EU, S. i. s. (2019). Ustroj obrazovnog sustava. Dostupno na: https://eacea.ec.europa.eu/national-policies/eurydice/content/organisation-education-system-and-its-structure-14_hr (01. listopada 2021)

9. Flego, G. et al. (2002). Projekt hrvatskog odgojno - obrazovnog sustava za 21. stoljeće. Zagreb: Vlada Republike Hrvatske, Ministarstvo prosvjete i športa. Dostupno na: <https://vlada.gov.hr/UserDocsImages/2016/Sjednice/Arhiva/19.%20-%2010.2.a.pdf> (21. veljače 2023.)
10. Franković, D. (1958). Povijest školstva i pedagogije u Hrvatskoj. str. 311 ur. Zagreb: Pedagoško - književni zbor.
11. Hanrich, K. (2019). Tradicionalni i suvremeni oblici komunikacije između odgojitelja i roditelja, završni rad, Zagreb: Sveučilište u Zagrebu. Dostupno na: <https://repositorij.ufzg.unizg.hr/islandora/object/ufzg%3A1338/datastream/PDF/view> (15. listopada 2022.)
12. Jokić, B. et al. (2016). Okvir Nacionalnog kurikuluma, prijedlog. Dostupno na: <http://www.kurikulum.hr/wp-content/uploads/2016/02/ONK-18.2-POPODNE-2.pdf> (11. listopada 2021.)
13. Mandarić, A.; Koludrović, M.; Reić Ercegovac, I. (2011). Uloga službenih web stranica odgojno - obrazovnih ustanova u razvijanju partnerskih odnosa s roditeljima, Split: Odsjek za pedagogiju, Filozofski fakultet Sveučilišta u Splitu. Dostupno na: https://www.researchgate.net/publication/269102150_Uloga_sluzbenih_web_stranica_odgojno-obrazovnih_ustanova_u_razvijanju_partnerskih_odnosa_s_roditeljima (13. prosinca 2022.)
14. MZO, n.d. Djelatnost odgoja i obrazovanja, Hrvatski pedagoški standard. Dostupno na: <https://mzo.gov.hr/istaknute-teme/odgoj-i-obrazovanje/djelatnost-odgoja-i-obrazovanja/124> (29. rujna 2021.)
15. NN, (2021). Zakon o odgoju i obrazovanju u osnovnoj i srednjoj školi. Dostupno na: <https://www.zakon.hr/z/317/Zakon-o-odgoju-i-obrazovanju-u-osnovnoj-i-srednjoj-%C5%A1koli> (15. rujna 2021.)
16. NN, 59/1990. Zakon o osnovnom školstvu. Narodne novine. Dostupno na: https://narodne-novine.nn.hr/clanci/sluzbeni/1990_12_59_1159.html (31. prosinca 2021.)
17. Oakes, A. (2015). Family - School Partnerships: 9 Beliefs and Attitudes for Success. Dostupno na: <https://www.studentachievement.org/blog/9-beliefs-and-attitudes-that-foster-collaborative-family-school-partnerships/> (02. rujna 2021.)
18. Perras, C. (2010). Effective Parent - Teacher Partnerships: Considerations for Educators. Dostupno na: <https://www.ldatschool.ca/effective-parent-teacher-partnerships/> (01. rujna 2021.)

19. Pović, T. et al. (2015). Primjena informatičko - komunikacijske tehnologije u osnovnim i srednjim školama u Republici Hrvatskoj, Zagreb: Sveučilište u Zagrebu, Fakultet elektronike i računarstva. Dostupno na: https://bib.irb.hr/datoteka/809522.9_7_CUC-Uпотреba_IKT_u_kolama_final.pdf (21. veljače 2022.)
20. Sam, A. (2020). What Is A Virtual Classroom And Why Is It The Future Of Online Learning. Dostupno na: <https://elearningindustry.com/virtual-classroom-why-futureonline-learning> (09. siječnja 2022.)
21. Savić, Z. et al. (2018). ŽUPANIJE - razvojna raznolikost i gospodarski potencijali. : <https://www.hgk.hr/documents/analiza-zupanija-2018-web5bd31ccf68e7f.pdf> (05. veljače 2022.)
22. Sheldon, S. B. & Jung, S. B. (2015). The Family Engagement Partnership Student Outcome Evaluation. Dostupno na: https://www.researchgate.net/profile/Steven-Sheldon-2/publication/319226886_The_Family_Engagement_Partnership_Student_Outcome_Evaluation/links/599c6acfaca272dff12ba837/The-Family-Engagement-Partnership-Student-Outcome-Evaluation.pdf (10. rujna 2021.)
23. Smiljčić, I., Livaja, I. & Acalin, J. (2017). ICT U OBRAZOVANJU. Zbornik radova Veleučilišta u Šibeniku, pp. 157 - 170. Dostupno na: <https://hrcak.srce.hr/184689> (16. siječnja 2021.)
24. Steinmayr, R., Lazarides, R., Weidinger, A. & Christiansen, H. (2020). Teaching and Learning During the COVID - 19 School Lockdown: Realization and Associations with Parent - Perceived Students' - A study and preliminary overview. Dostupno na: <https://doi.org/10.31219/osf.io/r724z> (19. siječnja 2022.)
25. Ziraldo, L. (2016). Working Together: Effective Advocacy and Collaboration. Dostupno na: <https://www.ldatschool.ca/effective-parent-teacher-partnerships/> (15. rujna 2021.)
26. Župan, D., n.d. Od protomodernizacije do modernizacije školstva u Hrvatskoj. Dostupno na: <https://histedu.isp.hr/mazuraniceva-reforma-skolstva/> (01. listopada 2021.)

POPIS TABLICA I GRAFIKONA

TABLICE

Tablica 1. Razlike između suradnje i partnerstva obitelji i škole.....	25
Tablica 2. Odnos stavova ispitanika o trenutnoj suradnji roditelja i škole s obzirom na skupinu dionika kojoj ispitanici pripadaju.....	68
Tablica 3. Razlike u stavovima ispitanika o trenutnoj suradnji roditelja i škole između skupina dionika utvrđene analizom varijance (ANOVA)	72
Tablica 4. Zadovoljstvo suradnjom roditelja i škole.....	73
Tablica 5. Razlike u zadovoljstvu suradnjom roditelja i škole između skupina dionika utvrđene analizom varijance (ANOVA).....	76
Tablica 6. Stavovi o mogućnosti unapređenja suradnje između roditelja i škole	77
Tablica 7. Razlike u stavovima o mogućnosti unapređenja suradnje između roditelja i škole između skupina dionika utvrđene analizom varijance (ANOVA)	81

GRAFIKONI

Grafikon 1. Odnos ispitanika prema ulozi u školi u %	53
Grafikon 2. Odnos ispitanika prema broju učenika u školi u kojoj rade/koju pohađaju njihova djeca u %.....	54
Grafikon 3. Odnos ispitanika prema veličini mjesta u kojem se škola nalazi u %	54
Grafikon 4. Odnos ispitanika prema županiji stalnog mjesta prebivališta u %	55
Grafikon 5. Odnos ispitanika prema starosnoj dobi u %	56
Grafikon 6. Odnos ispitanika prema godinama sudjelovanja u odgojno-obrazovnom radu u %	57
Grafikon 7. Prosječna ocjena stavova ispitanika o trenutnoj suradnji roditelja i škole .	60
Grafikon 8. Prosječna ocjena zadovoljstva ispitanika suradnjom na relaciji roditelj – škola	63
Grafikon 9. Prosječna ocjena stavova ispitanika o mogućnostima unapređenja suradnje između roditelja i škole	67

PRILOG

Upitnik korišten u istraživanju

Upitnik – suradnja roditelja i škole

Poštovani,

molim Vas da izdvojite nekoliko minuta svog vremena za popunjavanje ovog upitnika u svrhu izrade završnog rada na Poslijediplomskom specijalističkom studiju „Vođenje i upravljanje odgojno – obrazovnom ustanovom“ na Sveučilištu u Zadru. Cilj ovog istraživanja je utvrditi mogućnosti unapređenja kvalitete suradnje roditelja i škole u odgojno – obrazovnom sustavu Republike Hrvatske. Upitnik je u potpunosti anoniman i namijenjen je svim ravnateljima, učiteljima, stručnim suradnicima i roditeljima osnovnih škola u Republici Hrvatskoj, a Vaši će se podaci koristiti isključivo kao statistički podaci.

Zahvaljujem na sudjelovanju. Marijana Marković

1. Koja je Vaša uloga u školi?
(mogućnost zaokruživanja samo jednog odgovora)
 - a) ravnatelj
 - b) učitelj
 - c) stručni suradnik pedagog
 - d) stručni suradnik psiholog
 - e) stručni suradnik knjižničar
 - f) stručni suradnik defektolog
 - g) roditelj

2. Škola u kojoj radim/koju pohađa moje dijete ima
 - a) do 250 učenika
 - b) od 250 do 500 učenika
 - c) od 500 do 750 učenika
 - d) preko 750 učenika

3. Škola u kojoj radim/koju pohađa moje dijete se nalazi
 - a) na selu
 - b) u manjem gradu
 - c) u većem gradu

4. Navedite županiju Vašeg stalnog mjesta prebivališta.

5. Koliko godina imate?

6. Koliko godina sudjelujete u odgojno – obrazovnom sustavu kao djelatnik ili roditelj Vašeg/ih školaraca?

7. Sljedeće tvrdnje odnose se na Vaše stavove o trenutnoj suradnji škole i roditelja. Na priloženoj skali procijenite koliko se slažete sa svakom tvrdnjom pri čemu brojevi imaju sljedeća značenja: *1 = U potpunosti se ne slažem; 2 = Ne slažem se; 3 = Niti se slažem, niti se ne slažem; 4 = Slažem se; 5 = U potpunosti se slažem.*

1.	Odgojno – obrazovni djelatnici održavaju čestu komunikaciju s roditeljima bez obzira na pojavu problema i jednako otvoreno komuniciraju sa svim roditeljima bez obzira na osobnost roditelja, socijalni status i sl .	1	2	3	4	5
2.	Komunikacija se odvija i putem moderne tehnologije (npr. video poziva) ukoliko roditelji nisu u mogućnosti fizički prisustvovati u školi ili putem grupa na mobilnim aplikacijama (WhatsApp, Viber) za svakodnevnu komunikaciju.	1	2	3	4	5
3.	Roditeljski sastanci u školi služe da se skupno informira roditelje o nadolazećim događajima i općem uspjehu razrednog odjeljenja.	1	2	3	4	5
4.	Komunikacija na relaciji roditelj – škola je u našoj školi isključivo službena (ograničena na tri roditeljska sastanka i dva informativna razgovora te isključivo u slučaju pojave problema).	1	2	3	4	5
5.	Odgojno – obrazovni djelatnici pozivaju roditelje u svoj razred i školu (zbog održavanja radionica o svom zanimanju, sudjelovanja na izletima, školskim svečanostima i sl.).	1	2	3	4	5
6.	Roditelji pružaju podršku i pomoć učiteljima u njihovom radu, poštuju učitelje te imaju razumijevanja za poteškoće u poslu učitelja.	1	2	3	4	5
7.	Roditelji se u školi osjećaju prihvaćeno i u svakom trenutku su dobrodošli u školu.	1	2	3	4	5
8.	Roditelji su aktivni partneri u donošenju odluka važnih za obrazovanje njihove djece (izradi godišnjeg plana i programa i kurikuluma).	1	2	3	4	5
9.	Odgoj je isključivo odgovornost roditelja, a kvaliteta i postupci u obrazovanju su isključivo odgovornost škole.	1	2	3	4	5
10.	Odnosi između roditelja i škole usredotočeni su na napredak i uspjeh učenika bez prebacivanja odgovornosti.	1	2	3	4	5
11.	Roditelji i odgojno – obrazovni djelatnici smatraju se jednakim i jednako stručnim te se smatra da svaka strana neizostavno pridonosi svojom stručnošću, odnosno roditelji su korisni izvori za važna saznanja koja mogu pomoći učeničkom uspjehu.	1	2	3	4	5
12.	Naša škola uspješno surađuje kako s roditeljima tako i s lokalnom zajednicom.	1	2	3	4	5
13.	Škola pruža podršku roditeljima u načinima komunikacije sa djecom, postizanju većeg akademskog uspjeha učenika te u psihološkoj pomoći djeci.	1	2	3	4	5
14.	Roditelji su dobro informirani o svojim pravima i obvezama u vezi škole.	1	2	3	4	5
15.	Odgojno – obrazovni djelatnici doživljavaju roditelje kao „nevolju“.	1	2	3	4	5

8. Sljedeće tvrdnje odnose se na Vaše zadovoljstvo suradnjom na relaciji roditelji – škola. Na priloženoj skali procijenite koliko se slažete sa svakom tvrdnjom pri čemu brojevi imaju

sljedeća značenja: *1 = Uopće se ne slažem; 2 = Ne slažem se; 3 = Niti se slažem, niti se ne slažem; 4 = Slažem se; 5 = U potpunosti se slažem*

1.	Zadovoljan/a sam učestalošću komunikacije na razini roditelj – škola.	1	2	3	4	5
2.	Zadovoljan/a sam načinom izvedbe i temama na roditeljskim sastancima.	1	2	3	4	5
3.	Zadovoljan/a sam vremenom izvođenja roditeljskih sastanaka i individualnih razgovora .	1	2	3	4	5
4.	Zadovoljan/a sam komunikacijom na relaciji roditelj – škola koja je u našoj školi ograničena na tri roditeljska sastanka i dva informativna razgovora te u slučaju pojave problema.	1	2	3	4	5
5.	Zadovoljan/a sam načinom i učestalošću uključivanja roditelja u život i rad škole u smislu roditeljske angažiranosti u događanjima, svečanostima, školskim izletima, radionicama i sl.	1	2	3	4	5
6.	Zadovoljan/a sam razinom sudjelovanja roditelja u donošenju odluka važnih za obrazovanje njihove djece (izradi godišnjeg plana i programa i kurikuluma).	1	2	3	4	5
7.	Zadovoljan/a sam načinom komunikacije na relaciji roditelji - odgojno – obrazovni djelatnici, odnosno smatram da se međusobno odnose s poštovanjem u našoj školi.	1	2	3	4	5
8.	Zadovoljan/a sam načinima pružanja podrške roditeljima u načinima komunikacije sa djecom od strane škole, postizanju većeg akademskog uspjeha učenika te u psihološkoj pomoći djeci.	1	2	3	4	5
9.	Zadovoljan/a sam međusobnom suradnjom roditelja, škole i lokalne zajednice.	1	2	3	4	5
10.	Zadovoljan/a sam učestalošću i načinima komunikacije na razini roditelj - škola putem moderne tehnologije (mobilnih aplikacija, maila, video poziva).	1	2	3	4	5
11.	Zadovoljan/a sam komunikacijom na razini roditelj – škola putem linka „Kutak za roditelje“ na web stranici škole.	1	2	3	4	5

9. Sljedeće tvrdnje odnose se na Vaše stavove o mogućnostima unapređenja suradnje roditelja i škole. Na priloženoj skali procijenite kolikoj se mjeri slažete sa svakom tvrdnjom pri čemu brojevi imaju sljedeća značenja: *1 = Uopće se ne slažem; 2 = Ne slažem se; 3 = Niti se slažem, niti se ne slažem; 4 = slažem se; 5 = U potpunosti se slažem.*

1.	Unapređenje suradnje roditelja i škole moguće je ostvariti kvalitetnim dugoročnim programima suradnje koji bi trebali poteći od strane Ministarstva, preko regionalne do lokalne razine.	1	2	3	4	5
2.	Stručni suradnici psiholozi trebali bi imati ključnu ulogu u unapređenju suradnje između roditelja i škole.	1	2	3	4	5
3.	Ravnatelji bi trebali više pozivati roditelje na uključivanje u život i rad škole kao i naglašavati činjenicu da su roditelji dobrodošli u školu.	1	2	3	4	5
4.	Ravnatelji bi trebali pružati podršku učiteljima i stručnim suradnicima u suradnji sa roditeljima te ih poticati na suradnju.	1	2	3	4	5


5.	Roditelji bi trebali pružati podršku i pomoć učiteljima svoje djece u njihovom radu te imati razumijevanja za poteškoće u poslu učitelja.	1	2	3	4	5
6.	Učitelji bi trebali pozivati roditelje u svoj razred u svrhu npr. održavanja radionica o zanimanju roditelja, radionica izrađivanja ukrasa pred blagdane, sudjelovanje u svečanostima i sl.	1	2	3	4	5
7.	Komunikacija između roditelja i škole trebala bi biti učestalija bez obzira na pojavu problema.	1	2	3	4	5
8.	Za unapređenje suradnje roditelja i škole nužna je i suradnja na razini roditelji – škola – lokalna zajednica.	1	2	3	4	5
9.	Pedagoški fakulteti trebali bi imati programe o suradnji roditelja i škole te bi se odgojno – obrazovni djelatnici trebali češće stručno usavršavati na tu temu.	1	2	3	4	5
10.	Roditeljski sastanci trebali bi biti organizirani s unaprijed pripremljenim temama i terminima (npr. na početku školske godine) kako bi se roditelji mogli pripremiti za sastanak.	1	2	3	4	5
11.	Za unapređenje suradnje roditelj – škola trebala bi se učestalije koristiti komunikacija putem moderne tehnologije(Viber, WhatsUpp, Zoom, Skype i sl.), a pogotovo kad roditelji nisu u mogućnosti fizički prisustvovati na roditeljskom sastanku, individualnom razgovoru i sl.	1	2	3	4	5
12.	Odgojno – obrazovni djelatnici trebali bi jednako pozivati sve roditelje na suradnju bez obzira na osobnost roditelja, socijalni status i sl.	1	2	3	4	5
13.	Roditelji bi trebali više sudjelovati u donošenju odluka važnih za obrazovanje njihove djece (izradi godišnjeg plana i programa, kurikuluma i sl.).	1	2	3	4	5
14.	Suradnja roditelja i škole trebala bi poteći od strane škole.	1	2	3	4	5
15.	Odgojno – obrazovni djelatnici trebali bi se potruditi koristiti roditeljima prihvatljiv rječnik.	1	2	3	4	5

Još jednom zahvaljujem na Vašem vremenu i trudu!

ŽIVOTOPIS

OSOBNJE INFORMACIJE

Marković Marijana

 Zabrežje 17, 20225 Babino Polje, Mljet (Hrvatska)

 +385 99 452 1979

 marijana.markovic.kovac@gmail.com

Spol Žensko | Datum rođenja 23. lipnja 1979.

RADNO ISKUSTVO

01. rujna 2019.-do danas **Učiteljica razredne nastave u Matičnoj školi**
- Osnovna škola "Mljet", Babino Polje (Hrvatska)
- poslovi u razrednoj nastavi u kombiniranom odjeljenju
01. rujna 2014.-31. kolovoza 2019. **Ravnatelj/ravnateljica osnovne škole**
- Osnovna škola "Mljet", Babino Polje (Hrvatska)
- poslovi vođenja i upravljanja OŠ "Mljet"
01. rujna 2005.-31. kolovoza 2014. **Učiteljica razredne nastave u Područnoj školi**
- Osnovna škola "Mljet", Babino Polje (Hrvatska)
- poslovi u razrednoj nastavi u kombiniranom odjeljenju 1., 2. i 3.r.
01. lipnja 2005.-31. kolovoza 2005. **Voditelj Turističke agencije**
- Mini Brum turistička agencija, Sobra (Hrvatska)
- iznajmljivanje automobila
- pružanje turističkih informacija
- administrativni poslovi
04. travnja 2005.-17. travnja 2005. **Učiteljica Hrvatskog jezika**
- Osnovna škola "Mljet", Babino Polje (Hrvatska)
- izvođenje nastave Hrvatskog jezika (nestručno)
- ostali poslovi učitelja
07. veljače 2005.-23. ožujka 2005. **Učiteljica Engleskog jezika**
- Osnovna škola Kuna, Kuna (Hrvatska)
01. travnja 1998.-07. rujna 1998. **Turistički vodič**
- Nacionalni park Mljet javna ustanova, Govedari (Hrvatska)
- turističke informacije

- prodaja karata
- turističko vođenje

OBRAZOVANJE I OSPOSOBLJAVANJE

rujan 1993.–lipanj 1997.	Hoteljersko - turistički tehničar	SSS
	Turistička i ugostiteljska škola u Dubrovniku, Dubrovnik (Hrvatska)	
	Organizacija i tehnika poslovanja ugostiteljsko - turističkih poduzeća - osposobljenost za rad u turističkim agencijama i hotelima	
	Engleski jezik, Njemački jezik, Talijanski jezik - uspješna pisana i govorna komunikacija na Engleskom, Talijanskom i Njemačkom jeziku	
01. listopada 1997.–30. studenog 1997.	Tečaj za osobna računala	
	Turistička i ugostiteljska škola u Dubrovniku, Dubrovnik (Hrvatska)	
	Rad na osobnom računalu u Wordu, Power Pointu, Excelu	
18. rujna 1998.–22. listopada 2003.	Diplomirani učitelj s pojačanim programom iz nastavnog predmeta Engleski jezik	VSS
	Visoka učiteljska škola u Splitu, Split (Hrvatska)	
	Stjecanjem naziva Diplomirani učitelj s pojačanim programom iz nastavnog predmeta Engleski jezik stekla sam osposobljena sam za predavanje razredne nastave i Engleskog jezika u osnovnoj školi	
22. lipnja 2009.–17. srpnja 2009.	Diploma - English language Course for Advanced learners	Tečaj Engleskog jezika
	Sprachcaffe international, Pembroke (Malta)	
02. kolovoza 2010.–06. kolovoza 2010.	Diploma - English language Course for Advanced learners	Tečaj Engleskog jezika
	Sprachcaffe international, Pembroke (Malta)	
19. kolovoza 2013.–23. kolovoza 2013.	Course Report, Fluent English Blend	Tečaj Engleskog jezika
	ETI MALTA, St. Julian's (Malta)	
17. kolovoza 2015.–21. kolovoza 2015.	ETI CERTIFICATE - Fluency & Language Development for Educational Staff	Tečaj Engleskog jezika
	ETI MALTA, St. Julian's (Malta)	
09. rujna 2013.	Potvrda o stručnom usavršavanju u okviru projekta Informacijsko - komunikacijska tehnologija u obrazovanju - ICT Edu (Modul 3, II.dio)	Stručno usavršavanje
	CARNet, Zagreb (Hrvatska)	
04. prosinca 2014.	Potvrda o stručnom usavršavanju - Stručni skup za ravnatelje osnovnih škola u 1. mandatu	Stručno usavršavanje

	Agencija za odgoj i obrazovanje, Zagreb (Hrvatska)	
13. studenog 2014.	Potvrda o stručnom usavršavanju - Županijsko stručno vijeće ravnatelja osnovnih škola Dubrovačko - neretvanske županije Osnovna škola Stjepana Radića, Metković (Hrvatska)	Stručni skup
09. ožujka 2015.–11. ožujka 2015.	Potvrda o stručnom usavršavanju - Stručni skup za ravnatelje osnovnih škola u Republici Hrvatskoj, Vodice Agencija za odgoj i obrazovanje, Zagreb (Hrvatska)	Stručno usavršavanje
09. srpnja 2015.	Potvrda o stručnom usavršavanju - Stručni skup za ravnatelje osnovnih škola u 1. godini 1. mandata Agencija za odgoj i obrazovanje, Zagreb (Hrvatska)	Stručno usavršavanje
04. veljače 2016.	Potvrda o stručnom usavršavanju - Stručni skup za ravnatelje osnovnih škola u 1. godini 1. mandata Agencija za odgoj i obrazovanje, Zagreb (Hrvatska)	Stručno usavršavanje
17. ožujka 2016.–18. ožujka 2016.	Stručno usavršavanje - Stručni skup za ravnatelje osnovnih škola Republike Hrvatske, Šibenik Agencija za odgoj i obrazovanje, Zagreb (Hrvatska)	Stručno usavršavanje
20. travnja 2016.	Potvrda o stručnom usavršavanju - ŽSV ravnatelja osnovnih škola DNŽ Osnovna škola Stjepana Radića, Metković (Hrvatska)	Stručno usavršavanje
19. svibnja 2016.	Potvrda o stručnom usavršavanju - Stručni skup za ravnatelje osnovnih škola u 1. godini 1. mandata Agencija za odgoj i obrazovanje, Zagreb (Hrvatska)	Stručno usavršavanje
20. listopada 2016.	Potvrda o stručnom usavršavanju - Stručni skup za novoizabrane ravnatelje i ravnatelje osnovnih škola u prvom mandatu Agencija za odgoj i obrazovanje, Zagreb (Hrvatska)	Stručno usavršavanje
15. veljače 2017.	Potvrda o stručnom usavršavanju - ŽSV ravnatelja osnovnih škola DNŽ Osnovna škola Stjepana Radića, Metković (Hrvatska)	Stručno usavršavanje
07. ožujka 2017.–08. ožujka 2017.	Potvrda o stručnom usavršavanju - Državni stručni skup za ravnatelje osnovnih škola Republike Hrvatske, Opatija Agencija za odgoj i obrazovanje, Zagreb (Hrvatska)	Stručno usavršavanje
05. prosinca 2017.	Potvrda o stručnom usavršavanju - ŽSV ravnatelja osnovnih škola DNŽ Osnovna škola Stjepana Radića, Metković (Hrvatska)	Stručno usavršavanje
12. ožujka 2018.–14. ožujka 2018.	Potvrda o stručnom usavršavanju - Stručni skup za ravnatelje osnovnih škola Republike Hrvatske, Šibenik	Stručno usavršavanje

OSOBNJE VJEŠTINE

Materinski jezik hrvatski

Strani jezici

	RAZUMIJEVANJE		GOVOR		PISANJE
	Slušanje	Čitanje	Govorna interakcija	Govorna produkcija	
engleski	C1	C1	C1	B2	C1
	1. Diploma - Učitelj s pojačanim programom iz nastavnog predmeta Engleski jezik, Visoka učiteljska škola u Splitu 2. Indeks kolegija, Visoka učiteljska škola u Splitu 3. Svjedodžbe od 1. -4. r. Turističke i ugostiteljske škole u Dubrovniku 4. Diploma - English language Course for Advanced, Pembroke, Malta, 2009. 5. Diploma - English language Course for Advanced, Pembroke, Malta, 2010. 6. Course Report, ETI MALTA, St. Julian's, Malta, 2013. 7. Fluency & Language Development for Educational Staff, ETI MALTA, St. Julian's, Pembroke, 2015.				
talijanski	B1	B1	A2	A2	B1
	1. Svjedodžbe od 1. - 4. razreda Turističke i ugostiteljske škole u Dubrovniku 2. Indeks kolegija Visoke učiteljske škole u Splitu (1., 2., 3. i 4. semestar)				
njemački	A2	A2	A2	A2	A2
	Svjedodžbe od 1. - 4. r. Turističke i ugostiteljske škole u Dubrovniku				

Stupnjevi: A1 i A2: Početnik - B1 i B2: Samostalni korisnik - C1 i C2: Iskusni korisnik
[Zajednički europski referentni okvir za jezike](#)

Komunikacijske vještine

Dobre komunikacijske vještine stekla sam kroz obrazovanje, poslove koje sam radila i česta putovanja u inozemstvo. Smatram da su moja česta putovanja u inozemstvo također pridonijela mojim komunikacijskim vještinama upoznavajući različite kulture i mentalitete ljudi.

Organizacijske / rukovoditeljske vještine

Od 01. rujna 2014. do 31. kolovoza 2019. vodila sam kolektiv od 20 djelatnika te za organizaciju rada osnovne škole. Od perioda kad sam postala ravnateljica osnovne škole do danas razvijam i usavršavam svoje organizacijske i rukovodeće vještine. na Poslijediplomski specijalistički studij "Vođenje i upravljanje odgojno - obrazovnom ustanovom" planiram i profesionalno još više unaprijediti te vještine.

Organizacijske vještine stekla sam i za vrijeme rada u Područnoj školi "Goveđari" gdje sam predavala u kombiniranom razrednom odjeljenju 1., 2. i 3. razreda.

Poslovne vještine

Funkcijom ravnateljice u OŠ "Mljet" obogatila sam svoje poslovne vještine kao što su rukovođenje, odnošenje s ljudima, upravljanje financijama i razumijevanje datih propisa. Stručna usavršavanja ŽSV, Državni stručni skupovi potvrde kojih se nalaze u prilogu također su uvelike doprinijeli mojim poslovnim vještinama. I dalje se planiram permanentno stručno usavršavati jer smatram da je takav kontinuirani proces stručnog usavršavanja neizostavan dio poslovnog uspjeha.

Digitalne vještine

SAMOPROCJENA				
Obrada informacija	Komunikacija	Stvaranje sadržaja	Sigurnost	Rješavanje problema

Iskusni korisnik	Iskusni korisnik	Samostalni korisnik	Temeljni korisnik	Samostalni korisnik
------------------	------------------	---------------------	-------------------	---------------------

[Digitalne vještine - Tablica za samoprocjenu](#)

